

MAGYAR NÉPHAGYOMÁNYOK A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ KATONÁINAK TUDATÁBAN

IV. A FALU ÉS ÉLETE

A második világháború idején, majd az azt követő hadifogságban (1943. X. 1—1947. VII. 31) gyűjtött magyar vonatkozású néprajzi anyagom negyedik részét közlöm az alábbiakban. A gyűjtés körülményeit és egyéb szükséges megjegyzéseket az első rész bevezetésében (VMMK 9, 1970, 247—274) elmondtam már, erre felesleges tehát visszatérnem. A második és harmadik közlemény Évkönyvünk előző számaiban jelent meg.

A vonatkozó anyagrészeknél ez esetben is hivatkozom — ismétlés helyett — a megfelelő rész sorszámára.

Az eredeti gyűjtés kéziratából pár fejlécut ki-reprodukálva bemutatunk, a szövegek közti értelmező rajzok is e kéziratból valók.

KINCÁSÁS

1. „Karácsony napjának éjjelén felveti magát a pénz”. — Sági János, rk. gazdasági alkalmazott, 1910, Nemesbükk.

2. Egyik vasárnap, nem tudja az elbeszélő, mikor, „tisztul a pénz!” Ha valaki éjjel meglátja a pénz tisztulásának lángját, gyorsan le kell húznia a lábbelijét és kapcáját a lángra kell dobnia. Másnap reggel, ahol a kapcát megtalálja, ott van a pénz a földben. — Kelemen István, szobainas édesapjától, aki gazd. cseléd volt, hallotta ezt. — 1923, Putnok.

3. Köveskúton a kincskeresők „egy hordó aranyat” találtak. Úgy tudták volna azonban kiásni, ha munka közben senki egy szót sem szolt volna. Már annyira leástak, hogy félig kint volt a hordó. Ekkor az egyik ásó elkiáltotta magát: „Már

kézzelem is tudunk venni!” Erre olyan mélyre lesüllyedt a hordó, hogy többet nem találtak meg. A hegy keleti oldalán van ez a hely.” — Sági János, rk. gazd. alkalmazott, 1910, Nemesbükk.

4. Elbeszélő maga is tanúja volt egy kincskeresésnek. A „határpásztor” a „Kishegy” nevű határreszen több alkalommal lángot látott felvillanni. Elmondta ezt az elbeszélő nagyapjának is. Megállapodtak abban, hogy a jelzett helyen pénz van elásva, és az „tisztul”. Három napig ástak itt. Találtak is végre egy nagy kerek követ. Azt gondolták, ez alatt lesz egy üstben a pénz. Természetesen nem volt ott semmi. — Kökény Miklós, rk. tisztviselő, 1919. Rád, Nógrád m.

5. Miskolc mellett van Mály község. Van itt egy kastély, amelynek kerítése mellé sok pénzt ástott el valaki. Megtudta ezt három ember. Ezek ázni kezdtek a pénz után. Találtak is egy nagy vasládát, de amint fészegették, a láda lesüllyedt a mélységbe. Elmentek erre egy „tudós asszonyhoz”. Ez mondta aztán nekik, hogy pont 7 év múlva ássanak újra azon a helyen, ahol a láda elsüllyedt. Ásás előtt azonban bodzafaágakkal tűzdeljenek körül egy akkora kört, ahol dolgozni tudnak. Vigyázzanak azonban, és munka közben egy szót se szóljanak, mert akkor ismét és örökre elmerül a pénz. Így is tettek. Megtalálták a ládát, de az egyik nem tudta, mit akar a másik. Egyik elvesztette a türelmét, és rákiáltott a másikra: „Fogd meg már!” Erre aztán örökre eltűnt a láda. — Kelemen István rk. szobainas, 1923, Putnok, hallotta az édesapjától, aki gazdasági cseléd volt.

6. Volt egy gazdag ember, akinek volt egy hordó aranypenze, egy hordó ezüstpenze, meg egy hordó rézpenze. Nem tudta a pénzt hova tenni, hát letette a pénzt egy „kriptályba”. Ezután csakhamar meghalt, és a pénz a kriptályban maradt. Az emberek valahogy megtudták, hogy a kriptában pénz van, és próbálták kiásni. Ez nem ment, mert a föld olyan kemény volt, mint a kő. Egyszer egy asszony ment arra egy kisgyerekekkel. Látta, hogy a kriptaaajtó nyitva van. Hamar berohant, letette a gyereket és „kapart egy kötény aranypenzt”. A pénzzel kiszaladt és kiöntötte. Vissza akart menni pénzért, de a „kriptály” ajtaja becsukódott. A gyerek is a kriptában maradt. Mindenképpen próbálták az ajtót felnyitni, de ez nem sikerült. Az asszony ekkor bánatában elment egy tudós asszonyhoz. A „tudós asszony” megvigasztalta, hogy egy cseppet se féljen, a fia nem fog meghalni. Hét év múlva pontosan ki fog megint az ajtó nyílani, mert olyankor „tisztul a pénz!”

Akkor legyen ott, megtalálja a fiát. Úgy is lett. Hét év múlva kinyílt a pinceajtó, és az asszony elevenen találta a kriptában a fiát. A gyerek ekkor már 8 éves volt, de beszélni nem tudott. Megtanították beszélni, és akkor elmesélte, hogy egy nagy kigyóval élt együtt, az tanította meg, mit ehet. — Kelemen István, rk. szobainas, 1923, Putnok, édesapjától hallotta, aki gazdasági cseléd volt.

7. „Nemesapátiban nem is olyan régen szőlőforogatóskor egy kőcecskét találtak, emi tele volt arannyal”. — Nagy Lajos, rk. fm. 1923, Nemesapáti, Zala m.

8. „Zalatilaj határában a Törökházi részben egy aranyasztal van elásva, ami a törököké volt. A pontos helyet azonban nem tudja senki.” A temetői dülő dimbes-dombos. „Itt két vasfazék pénzt találtak.” „Egy mérnök meg is fúrta ezeket a dombokat és azt mondta, nagy értékek vannak bennük.” A pénzeket úgy találták, hogy valami „garaboncás” járt a faluban, és volt hely, ahol tejet kért. Ez mutatta meg köszönet fejében az elásott pénz helyét. Volt család, amelyik ki is ásta a pénzt. A falu „kupában” fekszik. Valamikor a dombon is épületek voltak. Itt gyakran találnak vakolatdarabokat, csontokat stb. — Farkas Jenő rk. fm. 1923, Zalatilaj.

9. Zalaapátiban, nem is olyan régen, erdőirtáskor egy nagy boltozott alagutat találtak. Az alagútban „négy aranyökör, aranyszekér és aranyiga volt”. Sági János, rk. gazd. alkalmazott, 1910, Nemesbükk.

10. Kistályán a „fehér papoknak” sok pénze van elásva egy pincében. Volt egy pinceforma hely, ott sokan ástak már, de csak „békát” találtak. — Ipacs András, ref. fm. 1923, Tiszaszőlös, Heves m.

A MŰLT EMLÉKE

11. „Rika erdőségben” van egy magas hegy, amit „Bódi-tetőnek” hívnak. Itt állt Attila vára. Pár év előtt ástak is itt, és megtalálták a borospincét. Ebben a várban lakott Rika királyné. Amikor a királyné meghalt, a Rika patak medrében temették el, sírjára pedig hatalmas kősziklét hengerítettek. A sírba sok kincset raktak. — A „Rika erdőben” élt valamikor egy „Dregus” nevű haramia. Ez kilenc falu lakóit fosztogatta. A Dregus család igen szegényli ezt az ösét. — A tatárjárás idején Rabsán vezér támadta meg a falut. A magyarok a veszett csata után az „almási baralang” felé húzódtak vissza. Rabsán hidjánál a magyarok vezére megölte Rabsán tatár vezért, erről a hid neve. Az „almási baralangba” húzódtak magyaroknak háromnapig ostrom után elfogyott az élelmük. Ekkor hamuból hatalmas kenyeret sütöttek. Egy vakmerő ember felkúszott a sziklára, és megmutatta a tatároknak a hamukenyeret. A tatárok látva, hogy milyen sok élelmük van a magyaroknak, dühösen elvonultak. Ez az ember másnap újra felkúszott a sziklára a hamukenyérrel. Amikor látta, hogy az ostromló tatároknak nyoma sincs már, örömeiben lezuhant a szikláról, és szörnyet is halt. Veress Miklós, unitárius, fm. 1923, Vargyas.

12. A „Török út” az „Öregkőhöz” vezet. Van

ott egy barlang, amely ma már meglehetősen el-tömődött, de azt mondják, valamikor hatalmas volt. A török jöttek hírére a tokodiak a barlangba menekültek. Kényelmesen el is fértek. Nem is lett volna semmi baj, de az egyik asszonynak tisztába kellett tennie a kicsinyét. Kivitte a gyereket megmosni egy forráshoz. Egy török észrevette az asszonyt, és követte a barlangig. A törökök az utolsó szálíg legyilkolták a falu lakóit.” — Kovács Béla, újságíró, Tokod.

13. Pusztaszentlászló község neve onnét származik az elbeszélő szerint, hogy a falu valamikor elpusztult. A temető mellett, ahol valamikor a régi falu állott, az elmúlt években igen sok „kőedényt” találtak a szántó béresek. Fullér István intéző vitte el ezeket. Az elpusztult falu temploma a „harangoskút” helyén állott. Amikor úgy 50 év előtt a kutat ásták, „szent edényeket és kőből való szenteket” szedtek ki belőle. A temetőben kolostor állott. Ennek az elbeszélő szerint igen nagy pincéje volt. „Egy vak embert, aki igen akart bort inni, kötélén 16 m mélyre eresztettek le a pincébe, akkor elájult.” Azóta nem találják a pince bejáratát. — Németh István, Pusztaszentlászló.

14. Pusztaszentlászló neve onnét származik, hogy egyszer elpusztult a falu. „Amikor a törökök jöttek, az egész falu a templomba menekült. A templom népestül elsüllyedt. A temető alatt van egy kút, itt volt a templom.” Itt még ma is lehet kőből faragott szenteket találni. „Nagy András uraság legelője ez a terület. Az uraság Pestre vitte a múzeumba ezeket a szenteket.” A temető körül volt a régi Szentlászló falu. Téglát és vakolatdarabokat ma is sokat lehet itt találni. „A törökcsapás” régi út, amelyet ma már nem használnak. A mai temető irányába vezet ez az út. A temető alatt egy nagyon nagy pince van. Erre 30—40 éve akadtak rá, amikor „éppen a lejárat lépcsőre tettek le egy halottat.” Volt a faluban egy teljesen „világtalan” ember. Ez vállalkozott rá, hogy lemegy a pincébe, „de az akkori tisztelendő nem engedte. Ekkor lámpákat eresztettek le a pincébe. Ezek azonban hamar elaludtak. A lámpa fényénél hordókat és iratokat láttak”, amiből azt állapították meg, hogy a pince egy kolostorhoz tartozott egyszer!” — Pétery Lajos, ev. fm. 1923, Pusztaszentlászló.

15. Ahol most a temető van, ott valaha falu állott, amely a „törökfutáskor” pusztult el. Házalapokat, téglákat lehet itt találni. „Találtak már egy kutat is.” — Horváth József, rk. fm. 1910, Karmacs.

16. „Nagyút” mellett van egy régi falu, amit még a törökök pusztítottak el.” Ez a régi falu a „Csárdamajor” mellett kezdődik. Itt volt a falu temploma is. Sok épület fundamentumát lehet itt látni. Ezek a házalapok „patakkőből” készültek. Beljebb a földekben jól láthatók a széles, kelet-nyugati irányú út nyomai. „Megvan a régi Vendel-szobor is, amely a megyei út mellett áll.” — Guti Imre, rk. fm. 1923, Nagyút.

17. Alsókustányban gróf Batthyány erdejében régi templomrom áll. A torony még megvan. A gróf nem engedi elpusztulni, ki szokta javíttatni. — Sági János, rk. gazd. alk., 1910, Nemesbükk.

18. Vöckönd neve „Vönöck” volt régebben. Ez a falu a „nagy török futáskor” elpusztult. A mai falutól délre kb. 1 km távolságban lehet még ma is téglákat találni a régi faluból. „Amikor a törökök a templom tornyát lelőtték, a harang a Zala folyóba gurult. A régi templom vasajtaja Nemesapátiba került, ahol kb. 1858-ban építettek templomot, és ennek oldalajtájára szerelték fel a vasajtót.” — Iván Kálmán, rk. fm. 1923, hallotta így a históriát édesapjától.

19. Zalaszentgrót és Zalabér között van „Zalaszeg ótemető.” Ez állítólag Rózsaszentpéter falu temetője volt. Ennek a falunak nyoma sincs már. — Vargha Károly, Zalabér.

20. Pusztamogyoródon egy elpusztult templom roncsait találták meg, Nagy András uraság birtokán. „50—60 drb szent edényt, kőoltárt, keresztet találtak itt. Ezeket Nagy uraság Pestre vitte a múzeumba.” — Pétery Lajos, ev. fm. 1923, Pusztaszentlászló.

21. „Szentgyörgyvölgyön van egy régi templom, amely még a török időkben pusztult el. Hargitay Ferenc rk. lelkész szeret ilyen régi dolgokkal foglalkozni. Ő állítólag régi pénzeket talált itt, amelyeket jó pénzért eladott valami múzeumnak.” — Madarász István, rk. fm. 1923, Szentgyörgyvölgy, Zala m.

22. Lukafán a Zala-folyóban 150 éves harangot találtak 1942-ben. Iszapos rét van itt, és valamikor itt állt a falu. Találtak itt egy „áldozókelyhet, rózsafüzért” stb. A falu ma kb. 2 km-re van innét. — Tóth József, Lukafa.

23. A kisszentgróti templomot a törökök rombolták le. A torony még áll. — Vargha Kálmán, ref. fm. 1923, Csopak.

24. A török közeledtének hírére egy mocsárral körülvett homokdombra menekült a falu. Fákat döntögettek le, és úgy építettek utat a szigetre. A falu a mai szőlőhegyen volt, ahol ma is gyakran lehet cserepeket találni. Tizenhét család költözött a szigetre és épített ott házat magának. Közben megjöttek a törökök. Ennek emléke a „Törökcsapás” nevű út, amerre jöttek. A szigeten éltek a falu lakói a világtól teljesen elzárva, mert az utat elpusztították maguk mögött. Amikor aztán a török kitakarodott, egy Rajky nevű úr kapta meg a királytól a vidéket. Ő alapította Alsó- és Felsőrajkát. A szigetre menekültek utódait is visszavitte a szárazföldre, és letelepítette őket a faluban. A szigeten álló házakat is szétzedette, és a faluban rakatta újból össze. Ezek közül a házak közül három is áll ma is a falu szélén egy kis dombon. Fából vannak ezek. — Kovács József, Felsőrajk.

25. Egy ágyugolyót őriznek a jegyzőségen, amit a templom mellett álló hatalmas szilfa egyik ágából vettek ki. Akkora ez a fa, hogy a koronája magasabb, mint a templomtorny. Amikor a törökök a „török csapáson” jöttek és ágyúval lőni kezdték a falut, a templomnak szánt lövést a fa fogta fel. — Kovács József, Felsőrajk.

26. Az Akalihoz tartozó Ságpusztán, a temető alatti ingoványos részben kaszálás közben kis harangot találtak. Ezt a harangot a majorban haranglábra akasztva használják. — id. Czanda István, rk. gazd. alkalmazott, 1886, Akali.

27. A templom tornyát még a törökök építették András hidán. — Mazzag Ernő, rk. fm. 1923, András hidán.

28. A plébános kertjében koponyákat, csontokat és „régisírokat” találtak. Senki nem emlékezett rá, hogy itt valaha temető lett volna. — Gelencsér Lajos, rk. fm. 1914, Rezi, Zala m.

29. Bakonykoppányban az országút építésénél a Templom téren igen sok csontvázat találtak. A „Papföldön” régi fegyverek jöttek elő. „Azt mondják, itt valamikor régi város volt.” — Scheck Antal, rk. fm. 1904, Bakonykoppány.

30. A templom helyén temető volt. Itt a víz csontokat szokott „kihordani”. — Tóth Pál, rk. fm. 1923, Csatár, Zala m.

31. Kehidán a „Deák-kastély pincéjéből 20 kocsis csontvázat hoztak el!” A kapu alatt is találtak csontvázat. — Kiss Mihály, urad. gazda, Kehida.

32. A régi kastélyban, amelyet „Elek”-kastélynak neveznek és valamikor az Inkey báróké volt, egyik szobából egy alagút indul ki. Padlózást javítottak, amikor egy csontvázat találtak. Tovább ásva találtak meg az alagutat. Ez be van omolva. Irányára onnét következtetnek, hogy egyik helyen a vasút alatt dűbörgés hallatszik, amikor megy ott a vonat. — Vaskuti József, rk. tisztviselő, 1922, Palin, Zala m.

33. Az „Elek”-kastély melletti járda javításánál egy sor téglá alatt találtak egy csontvázat.” — Vaskuti József, rk. tisztviselő, 1922, Palin, Zala m.

34. „Báthory kardinál Erdély fejedelme volt. Halála úgy történt, hogy Székelyudvarhelynél elvesztette a csatát, menekülés közben 8 fő magával csikszentdomonkosi Pásztorbükkbe menekült. Itt egy kis kunyhóban szállt meg. Egy pásztort kért meg, hogy menjen be a faluba élelemért. A nép elődei büneiért nagyon haragudott a Báthory családra. A nép ásóval, kapával felfegyverkezve egy akaratlan megrohanta Báthoryt és kíséretét. Ezek későn ébredtek fel, védekezni nem tudtak. Báthory halála helyét kis kápolnával jelölték meg, de ez elpusztult, s ma csak egy kereszt mutatja a helyet a következő felirattal:

*Báthory kardinál Erdély fejedelme
Életét itt végezte.*

Végső veszedelme

*Tulajdonittatik Nagy Kristály Andrásnak
Mikor egy hujja volt az ezerhatszázának.
Azután tizenhét és kétszáz esztendővel
Tételett e kereszt, hogy lenne örök jel.
Tétele e keresztet Puskás András papunk,
Mikor 1817-ben irunk!*

Azóta a nép minden november 1-én egyházi zászlók és keresztok alatt búcsújárást tart erre a helyre. Imádkoznak elődeik büneikért, hogy az Isten bocsássa meg és vegye vissza a rájuk szabott büntetést. Mikor ugyanis a pápa megtudta a falu tettét, azzal büntette meg őket, hogy nem volt pap a községben, esketést, keresztelést és temetést nem végeztek. A község két ízben légegett és csak a templom, meg egy családi ház menekült meg. Erről a házról azt jövendőlték,

hogy ebből a családból fog származni egy nagyrendű pap, és ő fogja Istentől való büntetés elengedését kikönyörögni. Ez most Márton Áron püspök személyében meg is történt." — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

35. Babosdöbrétén a „Luka” erdőben „régí kastélyhely” van, közvetlenül az erdő alatt. Szántáskor téglá szokott itt előjönni. — Lőrincz György, rk. fm. 1923, Babosdöbréte, Zala m.

36. Pölösken gróf Teleki birtokán egy régi vár romjai vannak, itt harangot, fegyvereket stb. találtak az elbeszélő szerint. — Nagy Lajos, rk. fm. 1923, Nemesapáti, Zala m.

37. A kemendi gróf vára a kemendi határban emelkedik. Jól látható a várba vezető út, amelyen egykor a négylovas kocsik közlekedtek, valamint a kapu helye. A falak nem látszanak már. A hegytetőn óriási nagy lapos kövek vannak. Az „Akasztódomb” tövében egy nagy „föd-pince” volt. Itt kincszott a gróf a rabokat. Ez beszakadt ugyan, de meg lehet még találni. — Iván Kálmán, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

38. Kemendolláron van egy kis vár. Egy olasz abból él, hogy a követ bányássza itt. — Sági Jenő, rk. fm. 1923, Vöckönd.

39. Szentgyörgyváron az erdőben ma is mutogatnak tégladarabokat, amelyek a régi várból származnak. Csizmadia Ferenc, rk. tanító, 1920, Nagykanizsa.

40. Bagolasánc községnév nem Kanizsa várával kapcsolatos, mert attól távol van. „Szentgyörgyvári hegyen” volt egy vár, ahhoz tartozhatott. — Csizmadia Ferenc, rk. tanító, 1920, Nagykanizsa.

41. Szenterszethegyen „romhelyek” vannak. Valami vár lehetett itt. — Mazzag Ernő, rk. fm. 1923, Andrásida.

42. Légrádon a törököknek igen erős fészke volt, valahol ott, ahol ma a kápolna áll. „Itt egy veremben laktak a törökök. Zrinyi erős csapattal rajtuk ütött és hatalmas máglyával kifüstölte őket.” — Csizmadia Ferenc, rk. tanító, 1920, halotta Légrádon.

43. A Zala partján állt a régi falu, de ennek nyoma sincs már. Van egy „Várgödör” nevű rész, de a várból már semmit nem lehet látni. — Reznek János rk. ács, 1923. Zalaszentlászló.

44. Rezi várát Rezi Sándorról nevezték el. Falai 6—7 m magasan állnak, megvannak az ablakok helyei is. A vár alatt pince van, de ebbe senki nem mer lemenni, mert ha követ dobnak bele, igen sokáig kong. — Gelencsér Lajos, rk. fm. 1914, Rezi.

45. A zsigárdi erdőben van egy hatalmas fa. Azt tartják, hogy Zrinyi ez alatt pihent meg csapatával. Vaskuti József, rk. tisztviselő, 1922, Palin, Zala m.

46. Palin és Kámáncs között van a „Basa kútja”. Az Inkey bárók őse kanász volt a palini uradalomban. Egyszer arra tévedt egy török basa, aki igen megszomjazott és inni kért a kanásztól. A basa nem tudott inni, mire a kanász nekihasználva megmutatta, hogyan kell inni. A basa követte a kanász példáját és hasra feküdve ivott. A kanász fogta a fejszéjét és levágta az ivó basa fejét. A levágott fejet felvitte a császárhoz. A császár bárói rangra emelte a kanászt, és annyi

földet adott neki, amennyit egy nap körül tudott lovagolni. Ő az Inkey bárók birtokszerző őse. — Vaskuti József, rk. tisztviselő, 1922, Palin, Zala m.

47. A falu egy részét „Földvárnak” hívják. — Kakukk Károly, rk. fm. 1923, Poroszló, Heves m.

48. Lentiben van egy régi vár, amit most magtárnak használnak. — Kovács János, Lenti.

49. „Nagy csata volt Szentgyörgyvölgyön, amikor a régi templom elpusztult. Amerre vér folyt, egy különleges virág nőtt, amely sehol másutt nem terem.” — Madarász István, rk. fm. 1923, Szentgyörgyvölgy, Zala m.

50. Karmacs és Rezi között hatalmas kövek vannak az erdőben. Ezek a kövek belül üresek. Nehezen lehet beléjük bejutni, de belül szobányi férőhelyek vannak, amiket a betyárok „tanyának használtak”. — Horváth József, rk. fm. 1916, Karmacs.

51. Kapolcson a falun kívül emelkedő „Királykövön” nagy sziklák és alapfalak vannak. Az erdőben van az ún. „Pokollik”-barlang. — Horváth Géza, rk. népzeneész, 1923, Kapolcs.

52. Ságpusztán 1910 körül „betyártanyát” találtak a téglagyár agyagbányájában. Egy központi helyiségből több kisebb helyiség nyílt. „Ebben sok birkacsontot és vászonkorsót találtak.” Állítólag a Keszthelyi Múzeumból jött ki egy igen magas, vékony úr (talán szegény Sági János) aki ezeket magával vitte. — Berta Gyula, rk. vincellér, Akali, Zala m.

53. Nagyapja pincéjébe bejártak a betyárok. Tudták, hol tartja az öreg a pincekulcsot, itták és a bor árát a hordón hagyták. — Gelencsér Lajos, rk. fm. 1914, Rezi.

54. Elbeszélő édesapjának „van egy 428 éves tajtékpipája”. „Ezért egy cigány egy pár lovat ígért már! Olyan nagy a pipa, hogy egy hatókrós parasztot hamar tönkretenne, annyi dohány fér bele!” A pipát egy öregasszonytól kapta az elbeszélő édesapja, akire még a nagyapjától maradt ez. A pipát „Savanyó szerezte egy nagy úrtól. Vótak ollan helek, ahova e szokott huzónni. Egy illen helen hagyta a pipát.” — Nagy Lajos, rk. fm. 1923, Nemesapáti, Zala m.

55. A „kemendi” kápolnában van egy hatalmas szent „Kristóf-szobor”, „ennek öklömnyi szemei vannak”. Ezt annak emlékére állították, hogy egykor Kemend helyén hatalmas őserdő volt, amelyben sok volt a vaddisznó. „Ezek elől Kristóf mentette meg az embereket, úgy, hogy egy fára hordta őket.” — Iván Kálmán, rk. fm. 1923, Vöckönd.

KÖZÖSSÉGI ÉLET

56. Van községi bíró. Helyettese a „kisbíró”. A falu „járásokra” van felosztva, és minden járásban 7 „tanácsos” van. A „tanácsos” megfelel az „esküdt”-nek. Gyergyócsomafalván 6 „járás” van. Van a falunak „rendőrbiztosa” is, bár a csendőrség felállítása után hatásköre megváltozott. Ő gondozza manapság a község bikáit és ő „kürtöl”. A községnek 10—12 bikája szokott lenni. Azokat a dolgokat, amiket azonnal intézni

kell, a „rendőrbiztos” szokta kürttel közhírré tenni. Egyébként a „kisbíró” szokta vasárnap mise után végezni a közhírrételt. Van „közgyám”, „határbíró” és három „határpásztor” is. A „megyebíró” kezeli az egyház vagyonát és intézi a templommal kapcsolatos ügyeket. Megfelel a mi „templomatyánknak”. A „megyebírónak” minden „járásból” van egy „egyháztanácsosa”. Van hat „megyepógar”, akik a sekrestyési teendőket látják el. Megvan a közbirtokossági szervezet is. „Elnök, alelnök, erdőgazda, jegyző és pénztáros” ennek a vezetősége. A közbirtokosságnak „választmányi tagjai” is vannak, akik szintén beleszólnak a vezetésbe. A közbirtokosság birtoka két részből áll: „reglós” és „erdős területből”. Van három „erdőpásztor” is. Tíz évnél fiatalabb erdőben tilos a legeltetés. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

57. „Inspektor” az általánosabb neve a „határbírónak”. Két „határbíró” van, egyik „az alsó”, másik a „felső határból.” Ők lóháton járva ellenőrzik a határt. A „határpásztorok” az ő felügyeletük alatt állnak. Ezek vigyáznak a vetemények épségére, és meggátolják a lopásokat. Ha a havasról letéved valami állat, azt a határrész szerint illetékes inspektor „hajtókertjébe” terelik. Ott tartják addig, míg a gazdája ki nem váltja. — „Erdőpásztor” az erdőkerülő neve. Erdeje majd mindegyik gazdának van, de külön erdeje van a „közbirtokosságnak” is. Ennek jövedelmét az elbeszélő szerint „megeszik a tanácstagok”. A befolyt jövedelmet közcélokra fordítják. — V. Szabó Bálint, rk. fm. 1923, Gyergyóremete.

58. „Forgó határ” egyszer az egyik, máskor a másik határrész volt bevetve, míg a másik „parlagon” maradt. Ma már „zárt határ” van, amelyben mindenki úgy kezeli a birtokát, ahogy akarja. — Ferencz József, rk. géplakatosinas, 1926, Gyergyószentmiklós.

59. „Van külső és belső határ.” — Ésik Zoltán, ev. tanító, 1919, Tiszamogyorós.

60. Gyergyószentmiklóson a közbirtokossági erdő jövedelmét „jog” szerint osztják ki. — Ferencz József, rk. gépalakatosinas, 1926, Gyergyószentmiklós.

61. „Megyei birtok” a templom szántóföldjeinek és kaszálóinak gyűjtőneve. — Kelemen Béla, baptista asztalos, 1923, Kisgalambfalva, Háromszék m.

62. „Megye földjei” a templom szántóföldjei. „Megye nyilai” a templom kaszálói. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

63. Közös birtoklás esetén „elnyilazzák” a területet, vagyis felosztják használatra egymás között. — Sandi Tibor, rk. fm. 1923, Futásfalva, Háromszék m.

64. „Megye nyilakat kicsovázzák (sic!)”, vagyis kijelölik az egyház kaszálóján, hogy melyik darab kié lesz. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

65. Mint az előző. — Kelemen Béla, baptista asztalos, 1923, Kisgalambfalva, Háromszék m.

66. „Megye napja” a búcsú. Adatközlő szerint az egész megye hivatalos ilyenkor a faluba, innét a név. — Bálint Jenő, rk. fm. 1923, Csiklázárfalva, Csik m.

67. A kanászbúcsú napján sorra járja a házakat, „ahonnét kihajt”. Bort, kalácsot, sült húst kap ezeken a helyeken. Annyi mindent összeszed, hogy vagy két hétre el van látva a családja étellel. — Horváth Imre, rk. fm. 1923, Zalaszentgyörgy, Zala m.

68. Szurdokpüspöki a múlt világháború után egyesült Zagyvaszentjakabbal. A két községet csupán a Diós-patak választotta el egymástól. Két templom van, ma is két búcsút tart a falu, de mindegyik falurész csak a maga templomának búcsúját üli meg. Ma is két temetőben temetik el a halottakat. Régebben sok sűrlődés adódott a két falurész legényei közt. Az „alvég” és „felvég” elnevezés mindegyik falurészben megvan ma is, az egyesítés ellenére is. Kovács József, rk. iparos, 1923, Szurdokpüspöki.

69. A község részei: „Kisszeg, Domjánszeg, Tiporszeg, Asszonyfa, Alsócséplak, Felsőcséplak, Alsófarkasi, Felsőfarkasi, Alsókőgyár, Felsőkőgyár.” — Madarász István, rk. fm. 1923, Szentgyörgyvölgy, Zala m.

70. A falu „alvégre”, „felvégre” és „belső-sorra” különül. — Fodor József, Cserépfalu.

71. A templomi ülésrend kötött a döbrökői katolikus templomban. Az ülésrendet mindenki tartja még ma is, nem is vétett senki az iratlan szabályok ellen, csak az új postamester, Kabdebó Marci bácsi ült be az „asszonyok sorába”. Meg is szólták érte nagyon. Az oltárhoz viszonyítva a jobb oldali sor pad a „férfiak sora”. Az első padba az „egyházias” ülnek, a templomatya stb. A második sor a bíró, jegyző és „esküdtek sora”. A tisztség letelte után nem ülnek már be a tisztséget illető helyre, hanem hátrább. A bal oldali sor az „asszonyok sora”. Az első és utolsó padba a kiváltságos öregasszonyok ülnek, előimádkozó, oltáregyleti tagok stb. Az iskolásfiúk a férfiak előtt állnak, a lányok az asszonyok előtt. A férfiaktól balra, a mellékhajóban van a legények helye, a nők sorától balra, ugyancsak a mellékhajóban a nagyobb lányok és menyecskék helye. Kórusra az énekesek mennek fel, a „mester” csak megkezdi az éneket, amit az énekesek folytatnak. — Dr. M. Vicze István, Döbrököz, Tolna m.

72. Szüretet hétfői napon kezdik. Minden legény visz a következő vasárnap a közös hordóba egy „vider” mustot. Legénynek számít az, aki „meg van konformálva.” Ez a közös hordó „olyan biztos helyen áll, ahol nem nyúlnak hozzá”, vagyis valamelyik módos gazdánál. Egy legény nem adja be a maga mustadagját, az megmarad feltöltésre. November 7-én vásár van a faluban, „ez a fiatalság napja”. Ekkor vesznek a legények „guzsalyt, orsót, fűsüt” a lányoknak. Este összejönnek a legények. Nem nyúlnak még ekkor a közös borhoz, hanem egy olyan legény boradagját isszák meg, aki azért nem adta be a közösbe a magáét, hogy legyen erre a napra innivalójuk és a hordót se kelljen megbontani. Legények mulatnak a „boros háznál”, oda mennek a lányok is és táncolnak. „Eljön karácsony szombatja”, amikor a legények újból összejönnek a „boros háznál”. Ezen az esten szokásos a „kántálás”. A kántálásért pénzt, kalácsot, ennivalót szoktak kapni. Elsősorban elárverezik a pénzt,

ami befolyik majd a kántálásért. A legtöbbet ígérő kapja meg a majdani jövödelmet. Ezt azért kell csinálni, mert így nem kell a befolyó pénzt ellenőrizni, hanem az teszi zsebre, aki az árverésen megnyerte azt. Aztán nekikezdenek éneket próbálni. Fél tiz felé megindulnak a legények „kántálni”. Először a pap, tanító, jegyző házat veszik sorra, majd minden házhoz elmennek, akár szegény, akár gazdag lakik abban. Nem hagynak ki egy házat sem! Az ablak alatt egyházi karácsonyi énekeket énekelnek, és az egyik legény elmond „egy szép verset”. A gazda és családja kijönnek és a kántálók közül a rokont, jó barátot, ismerőst beinvitálják egy-egy pohár borra vagy pálinkára. „Öcsém gyere bé! Bort akarsz-e inni, vagy kalácsot eszel?” Ha a gazda lánya megtalálja a legények közt az udvarlóját, behívja: „Gyere mán bé egy kicsit, csak egy kicsit!” A házigazda pénzt ad a kántáló legényeknek, amit az tesz el, aki a pénzt az árverésen megnyerte. Néha kalácsot kapnak a kántálók. A „két kalácsfordó” gyűjti zsákban a kapott kalácsokat. Ezekre „két pandúr” ügyel fel. A „pandúrokat” a legények maguk közül választják. „A kalácsot a legények használják el az ünnepekben”. Kántálás befejezése után újból a „boros háznál” gyűlnek össze. Esznek a kapott kalácsból, isznak a közös borból, amennyi jólesik. Választanak maguk közül két „kócsárt”. Ezek a kulcsárok szolgálják ki a többieket. „Töccsed kócsár, elébb nekem.” Karácsony első napján „csak templomozás van”. Karácsony másnapján reggeli után újból a „boros háznál” gyülekszenek a legények. Innét elmennek, és közösen berendezik a „táncstermet”. Ez eltart délig. Ebéd után visszamennek a legények a „boros házhoz”, és zeneszó mellett mulatnak, isznak. Délután a cigányokkal együtt elmennek a „táncba”, táncolnak a „vecsernyére” hívó harangszóig. Vecsernyén a legények is ott vannak, majd hazamennek. „Édesanyám aggyék kóbaszt a fiának!” Amit otthon kapnak, kolbászt, szalonnát, húst, sonkát, papírba csomagolják, a hónuk alá csapják és elviszik a „boros házhoz”. Leadják a csomagot, és mennek vissza a táncsterembe. Itt húzatnak pár nótát, „fordulnak egyet kettőt”. Ezalatt a „boros háznál” a gazdaasszony megsüti az összehordott ételeket. A legények összegyűlnek, és közösen megeszik, amit vittek. Nyolcig kész is a vacsora, ezt követően a legények közösen visszamennek a „táncba”, és éjfél utánig táncolnak. Tánc után a lányok hazamennek, a legények pedig visszamennek a „boros házhoz”. Aki akar, eszik, iszik még. „Bolondságot csinálnak, járják a kecsketáncot”, társasjátékokat játszanak. Ilyen például a „kútvolgye bűzölj meg”, „eleje-hátulja” stb. Három-négy óráig így elszórakoznak, majd hazamennek lefeküdni. Karácsony „harmadnapján” délelőtt istentiszteletig táncolnak a fiatalok. Ebéd után „mennünk borra”. Amíg az összes legény ott nincs, soha nem kezdenek enni vagy inni. Minden legény siet is, mert aki elkésik, a többi a „seggére ver”. A legények nótaszóval, közösen mennek a „táncba”. „Vecsernyéig tánc van.” A „vecsernye” utáni műsor azonos az előző napival. Aprószentek napján nincs „templomozás”, a fiatalság délig

táncolhat. Ebéd előtt a legények elmennek még „borra”. Édesanyjuk elvitte már ekkorra, vagy elküldte a kolbászt vagy más ételt a „boros házhoz”. A legények közösen ebédelnek, délután hozzáfognak újból táncolni. „Ezzel befejezzük az ünnepet.” Másnap szokták a cigányokat kifizetni. A táncsterembe gyűlnek össze. A lányok „fuszulykát, lisztet, töröküzát” visznek, a legények pedig pénzt adnak a cigányoknak. Ezt követően párat táncolnak még, majd a legények a „boros házhoz” mennek. Itt összeszámolják az összes kiadást. Ha marad pénz, kiosztják egymás között, ha kevés a pénzüik, összeadják. A megmaradt bort újév napján közösen szokták meginni, amikor bál szokott lenni. — Nagy István, ref. fm. 1923, Nagykend, Kisküküllő megye.

73. A „legénybíró” rendszeren karácsonykor választják a legények. Jobban szót fogadnak neki, mint a község bírójának. Elbeszélő hangsúlyozta, hogy verekedős nép lakik falujában, de a „legénybíró” parancsszavával el tudja simítani a készülő verekedéseket. A „legénybíró” kötelessége ellenőrizni, hogy a legények járnak-e tempomba és hogy viselkednek ott? A legénybíró büntetéseket szab ki. Egy mise mulasztása például a háború előtt 2—3 pengő bírságot jelentett. Van „leánybíró” is. — Lukács Mihály, rk. fm. 1923, Székelyvécke, Marostorda m.

74. Szüretkor minden legény ad egy „vider” bort a „legénybíróknál” álló közös hordóba. Ha aztán a legények mulatni akarnak, az egyik legény házához összehordják az ételeket, amiket a gazdaasszony elkészít. A közös borból isznak. — Lukács Mihály, rk. fm. 1923, Székelyvécke.

75. 1944. május 17-én három szentkatolnai (Háromszék m.) napszámossal beszélgettem. Beszélgetésünket hallgatta Cibere János (Nádudvar, rk. fm. 1921) honvéd is, aki egyszer megszólalt: „Az itteni fehérnépek másként beszélnek, mint az emberek!” A hatvan év körüli Gyönös Dénes meg is magyarázta a dolgot. A lányok bejárnak a városba és az úri házaknál dolgoznak. A városi — szerinte „úri” — beszédet ott tanulják meg.

76. Gyönös Dénes szentkatolnai napszámostól hallottam, hogy amikor 1916-ban Désről hazament a katonaságtól, mennyit gúnyolták a faluban beszédjéért. Például az „egér” szót nem ismerték még akkor Szentkatolnán, hisz ma is szívesebben használják a „féreg” szót.

HÁZ—HÁZTAJ

77. A fundamentumba pénzt dobnak. — Németh József, rk. fm. 1923, Kozmadomján.

78. Fundamentumba mindig dobnak pénzt, hogy „mindig legyen a házban.” — Csizmadia Ferenc, rk. tanító, 1920, Nagykanizsa.

79. Fundamentumba pénzt tesz a gazda, hogy ha elfogy a pénze, mondhasa: „annyi van még, amennyi a fundamentumban van!” — Tamás Pál, g. kat. fm. 1923, Görömböly.

80. A fundamentumba pénzt és a gazda vagyoni helyzetét feltüntető iratot tesznek. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

81. Kemendolláron egy téglagyár építésénél volt napszámos az elbeszélő. Itt figyelte meg, hogy a tulajdonos a fundamentum minden sarkába ezüst 5 pengőst tett. — Sági Jenő, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

82. Haragos épülő házának fundamentumába döglött macskát vagy kutyát igyekeznek dobni. Maga az építető viszont döglött szárnyast dob a fundamentumba. — Csizmadia Ferenc, rk. tanító, 1920, (Nagykanizsa) Letenyén hallotta.

83. Új ház építésekor az első sarokkövet az építető legkisebb gyermeke szokta letenni. — Sági János, rk. gazd. alkalmazott, 1910, Nemesbük.

84. A házépitő gazda az első fundamentumköre kalapáccsal hármat ráút. — Horváth József, rk. fm. 1910, Karmacs.

85. „Karróközre épült ház.” A ház alapjának megfelelő „fundamentumot” készítenek. Erre fektetik a keményfából készített talpakat. A fundamentum lehetőleg úgy készüljön, hogy a kövezet 20–30 cm-re nyúljon fel a föld felszine fölé. Ennek az a célja, hogy a talpakat ne érje nedveség, azok szárazan maradjanak. Talpakat tölgy-, gesztenye- vagy akácfából szokták kifaragni. A talpakat „farkasfogra” eresztik össze. A belső választófalak alá is jön talp. A sarkoknál bevésnek a talpakba, és ezekbe a lyukakba eresztik bele a „szeglábakat”. A sarkon álló „szeglábakat” kitámasztják, és a „kötésekbe jó 5 calos szegeket is vernek még”. A „szeglábak” tetejére csapos megoldással jönnek rá a koszorúfák. A koszorúfák alsó felébe 25–30 cm távolságokban jó vastag fúróval befúrnak. Ezeknek a felső fúrásoknak megfelelően belefúrnak a talpakba is. Ezekbe a furatokba megfelelő erősségű „karok” jönnek. Ezeket a karókat is lekérgezik, hogy ne essen beléjük a szű. Kb. szőlőkaró-erősségűek ezek. Ezek készen vannak, elkészítik a tetőzetet, hogy a készülő falazatot védje az időjárás viszontagságai ellen. Falazat úgy készül, hogy jó erős sárga agyagból finom sarat készítenek. „A sárnak olyannak kell lenni, mint a jól kidagasztott kenyérnek.” Szalmát készítenek, legjobb a hosszú szálú rozsszalma. Ebből vesznek egy marékkal, leteszik a lábuk elé, egy kapa sarat tesznek rá, és kis gombócot formálnak belőle, úgy, hogy a szalma ennek belsejében legyen. A szalma nem látszik ki a sárból. Ezeket a „gombócokat” odahordják az épülethez, és villával jól becsapkodják a karók közé. A fal olyan vastag lesz, mint a talp, ezért jó vastag talpakat kell választani. 30 cm vastag fal már elég jó, „nem engedi át a szelet”. A falat „folytatólagnak” lehet rakni, száradási periódusokat nem kell tartani.

Mikor a fal egy kicsit „megfokszik” már, vagyis úgy 2 hét múlva, mikor a fal kicsit kiszárad, baltával egyenesre faragják a falat. Amikor a fal tökéletesen kiszáradt már, finom polyvás sarat készítenek, és ezzel a falat kívül-belül jól besározzák. Ahányszor a fal megreped, megismétlik ezt. Két „szegláb” adja meg az ablak szélességét. A szeglábakba vízszintesen becsapolt gerendák adják az ablak alsó és felső lezárását. Ezeket a szeglábakat kívülről támasztják meg. Elbeszélő is ilyen típusú házat épített magának 7 x 4 m méretben. — Toplak Pál, kb. 50 éves, rk. fm. Bucsuta.

86. A tetőszerkezet felrakása után „szosznaftát” állítanak. Így hívják a karácsonyfát is. Rendesen nyírfaág ez, amire két törülközőt, valamint szalagokat szoktak kötni, úgy, mint mikor „májfát állítanak”. Kendőt az ácsok kapják. — Tóth Gyula, Nagyvári, Zemplén megye.

87. A kőművesek azon igyekeznek, hogy ünnepestére készek legyenek legalább a ház egyik sarkával. Erre aztán feltűzik a szalagokkal díszített „zöld ágat”. Másnap, az ünnepen, a gazda áldomást fizet nekik. — Jaskó Károly, rk. fm. 1923, Ecseg, Nógrád m.

88. Amikor a „fedélszék” is a házon van már, ennek legmagasabb pontjára virágos szalagos botot tűznek ki. Máskor meg ágat virágoznak fel és azt tűzik ki. Csernátóni Lajos, ref. tisztviselő, 1912, Székelykövesd.

89. A ház befejezése után a tetőzet legmagasabb pontjára egy díszítetlen csupasz zöld ágat tűznek ki. — Orosz László, ref. fm. 1923, Tiszadada.

90. „Májfának” hívják azt az ágat, amit akkor tűznek ki, amikor a ház falai elkészültek már, de a tetőszerkezet nem készült még rájuk. — Füleki Benedek, rk. fm. 1923, Gyöngyössolymos.

91. Amikor az épülő ház falai elkészülnek, egy nagy zöld ágat tűznek ki rá. Ezt vörös szalagokkal díszítik fel. Gazda italt ad, az építkezési munkásoknak. — Benkó István, rk. fm. 1923, Szügy, Nógrád megye.

92. Új ház felépülésekor az első „szelemengerenda” felhúzásakor „májusfát” tűznek ki ennek csúcsára. Ahány munkás dolgozott a házon, annyi zsebkendőt kötnek fel a fára. Ez a fa „topolyafa”. — Sata Mihály, rk. villanyszerelő, 1923, Pécska.

93. „Májusfának” hívják azt az ágat, amit a kőművesek a ház falainak felhúzása után a ház csúcsára feltűznek. Erre a gazdaasszony 2–3 db legfinomabb pamutkendőt ad, ami a mesteré lesz, míg a segédek számára már csak egy ugyanilyen kendőt vagy törülközőt akasztanak a fára. A jobb munkások számára egy gyengébb minőségű törülköző vagy kendő is megfelel. Ezekon kívül mindenféle színű szalagokkal díszítik fel a fát. A színek közül a piros és kék szín dominál. Amikor a tetőszerkezet elkészül, ugyanilyen „májusfát” állítanak az ácsok is. — Monostori Gyula, rk. tanító, 1919, Edelény.

94. Amikor a tető is kész már a házon, szalagokkal, üvegekkel díszített ágat tűznek ki rá. — Tóth István, rk. fm. 1923, Nagyut, Heves m.

95. A tetőszerkezet elkészülése után a ház

egyik csúcsára botra kitűzött vörös kendőt tűznek. — Dobos László, Kántorjánosi, Szatmár m.

96. „Májfát” állítanak a ház falainak felhúzása után, valamint a tetőszerkezet elkészülése után is. Jobb világban kendőket, szalagokat, most a háborús időkben csak szalagokat akasztanak rá. Az épülő ház gazdája a „májfa” felállítását után ebédet vagy vacsorát ad munkásainak. Étkezés után a férfiak bort és cigarettát, nők pedig cukrot kapnak. Kiss István, rk. tanító, Bárna.

97. Tetőszerkezet felhúzása után nyárfa- vagy nyírfaágat tűznek a legmagasabb pontjára. — Miklóssy István, rk. tisztviselő, 1919, Brassó.

98. Amikor a ház elkészül, két keresztjét felvirágozzák. (Háromszékben a katolikus házának csúcsán kereszt, a reformátusokén kakas van!) — Szakács János, rk. fm. 1923, Székelypetőfalva, Háromszék megye.

99. „Új házlátás”-nak hívják azt a mulatságot, amit akkor tartanak, mielőtt az új házba költöznek. — Bálint Jenő, rk. fm. 1923, Csiklázárfalva.

100. Amikor új házba költöznek, első vasárnap „új házlátást” rendeznek. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

101. Mielőtt az új házba beköltöznek, mulatságot rendeznek abban. „Leugrálják a ház főgyit”. — Jaskó Károly, rk. fm. 1923, Ecseg, Nógrád m.

102. Új házban először „báldot” rendeznek, hogy „megtapossák a főgyét”. — Orosz László, ref. fm. 1923, Tiszadada.

103. Mielőtt beköltöznek az új házba, előbb egy éjszakára macskát zárnak abba. — Szabó Károly, rk. fm. 1923, Pölöske, Zala m.

104. Ha valaki új házat épít és abba költözik, valaki meghal, vagy valami kár éri a családot. — Lukács Mihály, rk. fm. 1923, Székelyvécke.

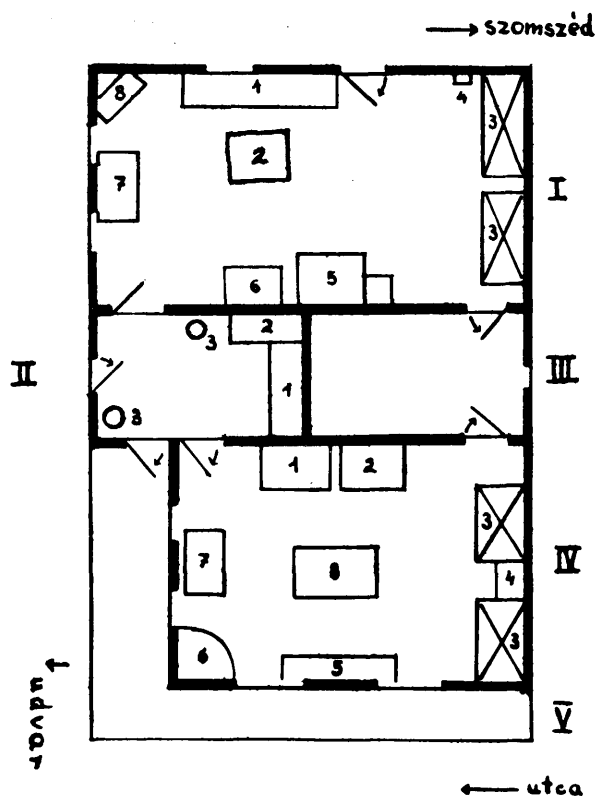
105. Újonnan épült házba elsőnek beköltöző családból hamarosan meghal valaki. — Tiszócki János, rk. fm. 1923, Tiszadada.

106. Újonnan épült házba elsőnek beköltöző családból hamarosan meghal valaki. — Fülöp Gyula, postatiszt, Cegléd.

107. Amikor új házat építenek, minden szobában hagynak egy téglányi lyukat. Ezt csak akkor csinálják be, amikor a család új otthonába költözik. Azzal magyarázzák a szokást, hogy a rossz szellem ezen a lyukon át távozik. Ha nem így járnak el, a ház építője meghal abban az évben. — Kohut György, ev. polg. isk. tanár, 1919, (Dévaványa) Köröstarcsán hallotta.

108. Az etédi székelyek szokott házalaprajzát és a ház berendezését az 1. ábrán mutatjuk be: I. „Hátsóház”, 1. „kanapé”, 2. „asztal”, 3. „ágy”, 4. „falióra”, 5. „konyhaasztal”, 6. „tűzelő”, 7. „ruhásszekrény”, 8. „tálas”. — II. „Eresz”, 1. „karospad”, 2. „láda”, 3. „vizeskártya”. — III. „Kamra”. — IV. „Elsőház”, 1. „cserepes”, 2. „tulipános láda”, 3. „vetett ágy”, 4. „szekrény”, 5. „kanapé”, 6. „üveges”, 7. „kaszten”, 8. „kihúzó asztal”. — V. „Tornác”. — Nagy Emil, ref. tanító, Etéd, Udvarhely m.

109. „Cserepes” a nyitott tűzhely neve, a székely ház díszé volt valaha. Elbeszélő Etéden egyet talált csak épségben, ami 1772-ben készült. Az egyik csempén az égetőmester neve is rajt volt, arra azonban nem emlékszik már. A „cse-

1. ábra. Házalaprajz Etédről

1. иллюстрация. План дома из Этед

repest” gyakorlatilag sütésre, főzésre használták, meleget azonban nemigen adott. Piros, világoskék, és zöld mintás csempék díszítették. A „cserepes” teteje a „góc”. A „gócot” elől faragott keményfa oszlopok tartották. Ezek fogták közre a „góc alját”. A „góc aljába” szokták a rossz gyereket büntetésből ültetni. A „góc aljának” fenekébe üst volt süllyesztve, aminek beépített, csempézett tűztere volt, ajtóval. A „góc aljában” nyitott tűzön sütöttek, főztek. Ilyenkor az üstöt lefedték. A „cserepes kütője” égetett agyagcső volt. — Nagy Emil, ref. tanító, Etéd, Udvarhely m.

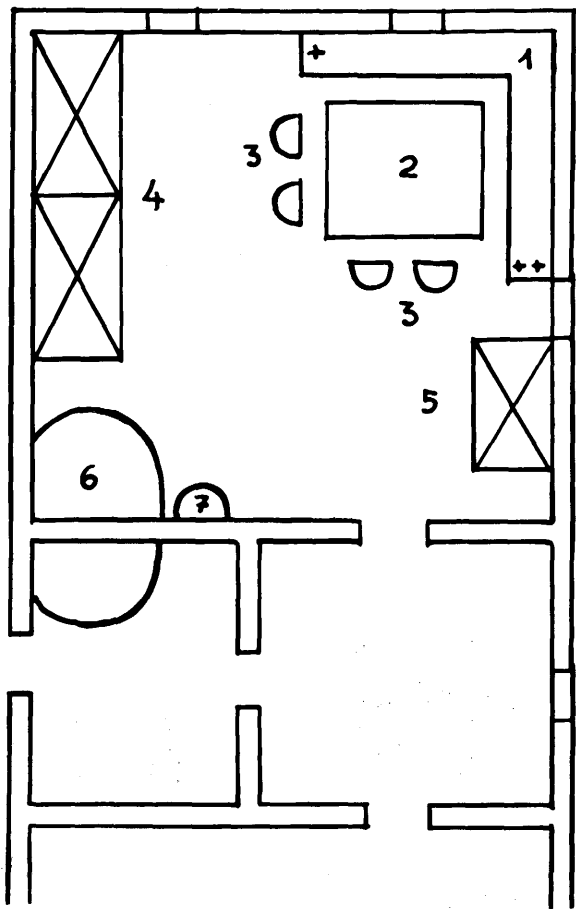
110. Nem azt mondják, hogy két- vagy háromszobás a ház, hanem azt, hogy két, vagy három „derekú”. — Toplak Pál, Bucсутa, Zala m.

111. Ugyanigy: Horváth József, rk. fm. 1910, Karmacs.

112. „Elsőház” és „hátsóház” az első- és hátsószoba neve. — Kelemen Béla, baptista, asztalos, 1923, Kisgalambfalva.

113. Rendesen két, utcára néző és egy udvari ablaka van a szurdokpüspöki parasztház elsőszobájának, amit ott, „nagy háznak”, vagy „elsőháznak” neveznek (2. ábra). A szoba berendezése: 1. Karoslóca (támlás sarokpad) 2. asztal 3. karszékek 4. ágyak 5. ágy vagy tulipános láda 6. kemma, amelyik a konyhából nyúlik át a szobába 7. „Masina” („tűzhel”). Ebédnél az apa a + jelzett helyen ül a karoslócán, az anya a ++ helyen. A gyerekek köztük, a karoslócán sorban ül-

nek. Ha sok a gyerek és nem férnek el a lócán, akkor a „karosszékeken” is ülnek. A kenyér az apa előtti helyen van állandóan az asztalon, egy „törölközővel” letakarva. A két ablak között függ a feszület a falon, itt vannak a szentképek is felakasztva. Ha kedves vendég érkezik a házhoz, ő ül a családfő helyére. A gyerekek rendszeren a karoslócán tanulnak meg járni, mert az asztal a padhoz tolva megakadályozza, hogy leessenek. Ha házasság révén kevesebbedik a család, akkor az „elsőház” teljesen a vendégszoba szerepét tölti be, amit nem használnak. — Kovács József, rk. hentes, 1923, Szurdokpüspöki.

2. ábra. Szurdokpüspöki „nagy ház”

2. иллюстрация. «Большой дом» из Сурдокпюшпек

114. „Nagy ház” az első- vagy tisztaszoba neve. „Kicsi ház” a lakószoba, „sütő” a konyha. — Marti Gáspár, rk. fm. 1923, Kézdiszentlélek.

115. „Alsópadlás” a szoba padlója, „felsőpadlás” a mennyezet neve. — Páll István, rk. fm. 1910, Szentkatolna.

116. „Padlott szoba” a lepadlózott szoba. „Tapszos házfőgygye” van a földes szobának. — Marti Gáspár, rk. fm. 1923, Kézdiszentlélek.

117. „Befarazott ház” a tűzfal nélküli ház neve. Iván Kálmán, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

118. „Bütüs ház”, tűzfalaz, nyeregteretős épület.

„Esztergás ház” a tűzfal nélküli, sátoztetős ház. Marti Gáspár, rk. fm. 1923, Kézdiszentlélek.

119. „A tornác” nyitott folyosó a ház előtt. Az „eresz” belécezett folyosó a ház előtt. „Ereszhéj” a ház erese. — Salló Dávid, rk. fm. 1923, Csíkszentmárton.

120. „Kódisállás” a nyitott tornác neve. — Szippocs István, rk. fm. 1923, Kerkanémetfalu.

121. Zsúpos házaknál „papkéve” a szegés elején álló díszes fonáscsutak neve. — Sági János, rk. gazd. alkalmazott, 1910, Nemesbükk.

122. „Szegés” zsúpos házaknál a csúcsonál lévő vastagabb fedés. — Kozma Ferenc, rk. fm. 1923, Szigliget.

123. „Tora” a zsúpos háznál a küpcserépeket helyettesítő fonás. — Tóth Pál, rk. fm. 1923, Csatár. — Iván Kálmán, rk. fm. 1923, Vöckönd.

124. „Péntölös” a zsúpolásnál az alsó kéve neve. Erre kerülő sort „gicának” nevezik. — Sági János, rk. gazd. alkalmazott, 1910, Nemesbükk.

125. A „péntölöst” fedő kévesornak „nősténykéve” a neve. — Tóth Pál, rk. fm. 1923, Csatár, Zala m.

126. „Barátkéve” a zsúpolásnál a legalsó sorba kerülő kéve neve. — Iván Kálmán, rk. fm. 1923, Vöckönd.

127. „Kanykéve” zsúpolásnál a legalsó sorba kerülő kéve neve. — Tóth Pál, rk. fm. 1923, Csatár, Zala m.

128. Elbeszélő nagyapja szerint, ha a házról leszedett régi zsúpot eldobják, vagy más célra használják fel, leég a ház. Szerinte nagy mennyiségű kő kell a régi zsúpot elégetni. — Sági Jenő, rk. fm. 1923, Vöckönd.

129. A házról leszedett régi zsúpot el szokták almozni. — Szabó Károly, rk. fm. 1923, Pölöske, Zala m.

130. Újholdkor nem jó zsúpolást kezdeni, mert férges lesz az. — Ekler Károly, rk. fm. 1923, Zalaegerszeg.

131. Napnyugta után nem viszik ki a szemetet a házból. — Gubányi Imre, rk. fm. 1923, Kerekegyháza.

132. Lányos házaknál nem szabad a szemetet bent hagyni, mert nem lesz kérője a lánynak. — Mátyás János, rk. fm. 1923, Monó, Szilágy m.

133. Az ajtó felé nem szabad seperni, „mert kiséprük a szerencsét”. — Gedeon Zoltán, tanító, Szentgyeházsfalu.

134. Szobát nem szabad az ajtó felé seperni. — Katona Ferenc, rk. fm. 1923, Andrásfalva, Románia.

135. Seprést az ajtónál kell kezdeni, és befelé kell haladni vele, hogy a „szerencsét ki ne seperjék”. — Somogyi Károly, ev. őrmester, 1921, Békéscsaba.

136. „Édesanyám rossz szokása, hogy napszállta után nem viszi ki a szemetet. Azzal magyarázza ezt, hogy ha kiviszi a szemetet, kiviszi a szerencsét is!” Miklóssy István, rk. tisztviselő, 1919, Brassó.

137. Az elbeszélő szomszédja megverte egyszer a lányát, mert reggeli seprés után napkelte felé vetette el a szemetet. — Dobra József, rk. fm. 1923, Kiskunhalas.

138. „Ha a Nap eszentül, nem viszik ki a szemetet a házbul!” — Katona Ferenc, rk. fm. 1923, Andrásfalva, Románia.

139. Lakásból este nem szabad kivinni a szemetet, „mert tűz támad”. — Szegedi Imre, ref. tisztviselő, 1919. Balmazújváros.

140. Lányos házaknál napnyugta után nem szabad seperni, mert kiséprük a legényt”. — Mátyás János, rk. fm. 1923, Monó, Szilágy m.

141. Elbeszélő édesanyja napkelte előtt „nem adott ki”, napnyugta után nem vitte ki a szemetet a házból. „Még a mosdóvizet sem öntötte ki édesanyám napnyugta után. Persze én kiöntöttem! Haragudott is érte!” — Gubányi Imre, rk. fm. 1923, Kerekegyháza.

142. Mint az előző. — Bernáth József, rk. fm. 1923, Gyergyótekerőpatak.

143. Ha valaki parázsért jött, az édesanyja csak úgy adott, hogy a parászból pár darabot visszadobott a tűzbe. — Miklóssy István, rk. tisztviselő, 1919, Brassó.

144. Elbeszélő édesanyja elindult valahová, és valamit otthon hagyott, nem fordult vissza soha érte, mert azt tartotta, akkor nem lesz szerencséje. — Miklóssy István, rk. tisztviselő, 1919. Brassó.

145. Rossz jelnek tartják, ha a kályhában égő tűz morog. Ilyenkor ki kell a kályha vagy kemence ajtaját nyitni és bele kell köpni a tűzbe. — Benkő Béla, rk. tanító, Apc, Heves m.

146. Szikra kipattan a tűzből, vendég jön. — Imreh Sándor, egy. hallgató, Brassó.

147. Valaki a könyökét beüti az ajtóba, vendég jön. — Pungor Gyula, Szombathely.

148. Kakas a ház felé kukorikol, vendéget jelent. „Sokszor bételik”. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

149. Leesett olló beleáll a padlóba, váratlan vendég jön. Elbeszélő édesanyjától hallotta, aki Bánhidáról (Komárom m.) származik. — Vanek József, tisztviselő, Budapest.

150. Magától kinyílik az ajtó, vendég jön. — Fogarassi Sándor, ref. tisztviselő, 1921, Balázsfalva.

151. Könyökét beüti az ember, vendég jön. — Fogarassi Sándor, ref. tisztviselő, 1921, Balázsfalva.

152. A kedves, ritka vendég lábára hamut hintenek, hogy gyakrabban menjen. — Urbán József, ref. fm. 1923, Abara.

153. Álmod, de különösen a rossz álmot napkelte előtt nem szabad elmondani. — Urbán József, ref. fm. 1923, Abara.

154. Ha valaki olyan helyen alszik, ahol nem aludt még, beteljesedik az álma. — Urbán József, ref. fm. 1923, Abara.

155. Ha valaki azt álmodja, hogy a ház fala bedől, az „halált jelent”. — Schönwiesner Adolf, gyári munkás, Salgótarján.

156. Azt tartják, ahol megjelenik a patkány, szerencsétlenség éri a portát. — Ésik Zoltán, ev. tanár, Tiszamogyorós.

157. Piros gyufa gombját kiáztatják, és tejes kásával keverve patkányméregnek használják. — Iván Kálmán, rk. fm. Vöckönd, Zala m.

158. „Elkertelni” jelentése elkeríteni vagy be-

keríteni, pl. telket. — Majláth Samu, rk. fm. 1923, Torja, Háromszék m.

159. „Léceskert” a léckerítés, „deszkáskert” a deszkából készített kerítés és „sövénykert” a sövénykerítés. — András Antal, rk. fm. 1923, Torja, Háromszék m.

160. „Kertsas” a kerítésoszlop neve. — Bálint Jenő, rk. fm. 1923, Csiklázárfalva, Csik m.

161. „Kaputuzsár” a kapufélfa neve. — Id. Czanda István, rk. gazd. alkalmazott, Akali.

162. „Kapuszárfa” a kapufélfa neve. — Iván Kálmán, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

163. „Kapuláb” a kapufélfa neve. — Kiss István, rk. vincellér, 1923, Hegyesd.

164. Általában gémeskutak vannak a faluban, „csigáskút” kevés. A gémeskút „kútostora” egy darab vékony fenyő. Fenyőfából készül a kútágas is. A kútát „kútgárgya” veszi négyszögben körül. Ez is fából készül. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

165. A gémeskútnak van „ostora”, „kútgémje”, „kolonca”, „kútágasa”, és „káva” veszi körül a kútát. — Wolosinovszky Miklós, Hajdúdorog.

166. „Csigás kút” a kerek kút neve. Két „láb” tartja a „csigát”. „Csigá” a kúthenger neve. A „kútgárdolás” négyszögű deszkafal a kút körül. A háromszéki „csigás kutak” néha nyitottak, néha fedelük is van. A két „csiga” tartja a fedelet, aminek csúcsán a katolikusoknál kereszt, a reformátusoknál csillag van. András Antal, rk. fm. 1923, Torja, Háromszék m.

167. A „csürben” takarmányfélélet és szénát tartanak. Itt csépelik el a termést is. A csür részei: „Csürkapu”, amely a „csürközére” nyílik. „Ak-kora szekér szénát rakott, hogy alig fért be a csürkapun!” A „csürköze” egy része le van deszkával padlásolva, ez a „rakó”. „Úgy megtöltötte a csürömet, hogy még a rakóra sem fért egy szál sem!” A „csürköze” két oldalán egy-egy „odor” van. A „csür” „boronából” készül. A „borona” gerendát jelent. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

168. Az istállóhoz hozzá van építve a pajta, amely „három fal közt van”. Szekeret, gazdasági eszközöket stb. tartanak benne. A „pajtakapu” kétszárnyas hatalmas faajtó, amely akkora, mint a hátsó lezárófal. Hogy ne kelljen mindig nyitogatni a pajtakaput, az egyik szárnyán kis ajtó van vágva. A pajtából nyílik a „pajtafia”. Ebben tartják a szénát. Ajtaja a pajtába nyílik. Nagyobb gazdáknál az istálló mellett egy kis „etetőszin” van. Itt van a „secskavágó”. Takarmány-előkészítő hely ez. — Büki János, rk. fm. 1915, Zalaudvard.

169. Amikor valaki elindul valamit venni és üres vedret vivővel találkozik, nem lesz a vétel szerencsés. — Fülöp János, ref. cipész, 1923, Pá-va, Háromszék m.

170. A munkába menő ember elsőnek üres vedret vivővel találkozik, szerencsétlenség éri, míg a tele veder szerencsét jelent. — Imrich István, rk. kőműves, 1919, Peremes, Borsod m.

171. Ha állatot hajtanak a vásárba eladni, az utcára kilépve elsőnek nővel találkoznak, rossz vásárt jelent, ha férfival, azt jelenti, sikerül az üzlet. — Sablyán Endre, rk. fm. 1923, Kemendollár.

172. Reggel elsőnek nővel találkozni, szerencsétlenséget jelent. — Horváth József, rk. fm. 1910, Karmacs.

173. Reggel elsőnek férfival találkozni, azt jelenti, hogy az illetőnek aznap nem lesz szerencséje. Ha férfi az első vevő, ugyanazt jelenti. — Dobra József, rk. fm. 1923, Kiskunhalas.

174. Nő nem keresztelheti a falusi oláhoknál a férfi útját. Megáll, megvárja, míg a férfi elhalad. — Miklóssy István, rk. tisztviselő, 1919, Brassó.

175. Elbeszélő az édesapjától hallotta, hogy reggel a kapun kilépve elsőnek nővel találkozni, azt jelenti, hogy az nap nem lesz szerencséje az embernek. — Fülöp János, ref. cipész, 1923, Páva, Háromszék m.

176. „Márton napján nő megyen be elsőnek, szerencsétlenséget jelent az életben”. Az „élet” a háztáj összefoglaló neve. — Bálint Jenő, rk. fm. 1923, Csiklázárfalva.

177. Mint az előző. — Fekete István, rk. fm. 1923, Csiklázárfalva.

178. Vásárra menve, elsőnek nővel találkozni, rossz vásárt jelent. — Ekker Károly, rk. fm. 1923, Zalaegerszeg.

179. Vásárra vezetett állat az „udvarra ganyélik”, nem veszik meg, de ha „vizbe pisállik”, biztosan elkel. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

180. Vásárra vezetett állatnál azt figyelik, melyik lábbal lép ki az istálló ajtaján. Bal láb jó vásárt jelent, a jobb rosszat. — Horváth József, rk. fm. 1910, Karmacs.

181. Amikor a vásárra vezetett állat bal lábbal lép ki az istálló ajtaján, elkel, de ha jobb lábbal, akkor visszahozzák. — Mózes András, Tápiószentmárton.

182. Amikor állatot visznek eladni a vásárra, az udvaron a favágótól egy marék forgácsot dobna utánna, „hogy annyi pénzt kapjanak érte!” — Szuhodi Miklós, rk. fm. 1923, Vivitány.

183. „Szarba lépni, cigánnyal találkozni, szerencsét jelent”. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

184. Fordítva venni fel valamilyen ruhadarabot, szerencsét jelent. — Imrich István, rk. közműves, 1923, Perces, Borsod m.

185. Pók szerencsét jelent, nem szabad megölni. — Imrich István, rk. közműves, 1923, Perces, Borsod m.

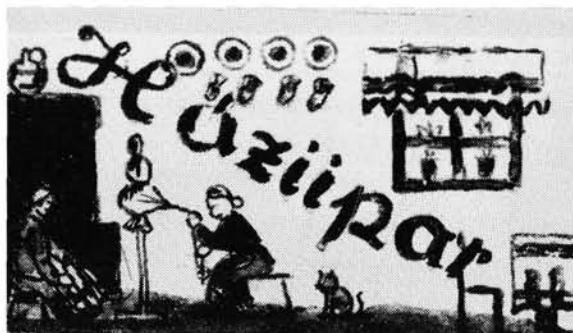
186. Ha fáradtan jön haza a gazda, nem szabad megnéznie az állatokat vagy kisgyermeket, hogy szemmel meg ne verje őket. — Sata Mihály, rk. villanyszerelő, 1923, Pécska, Arad m.

187. Amikor a halott gazda koporsóját viszik ki az udvarból, az összes állatokat felkeltik, hogy „tovább fenn maradjon a gazdaság!” — Sulák István, rk. fm. 1905, Sur, Veszprém m.

188. Amikor a halott gazda koporsóját viszik ki az udvarról, az állatokat kiterelik az udvarra, hogy azoktól is elbúcsúzhasson. — Tóth István, rk. fm. 1923, Nagyt.

HÁZIIPAR

189. A „fonó” Katalin napjától „farsang farkáig” tart. A lányok „szerre”, azaz sorra össze-

gyűlnek a házaknál, aztán fonják a „csepüt”. A fonóba” a legények is eljárnak. Van köztük, aki tud harmonikázni vagy citerázni, a fiatalok 10 óra után „gyakran táncra is fakadnak”. — Hal-mágyi István, rk. fm. 1923, Csikszentgyörgy.

190. A „fonóházat” kedden kezdik meg. Vasárnap este játszani szoktak a lányok és legények. Nagy divat a „bocskorhasigatás”. Ezt két legény játssza. Hanyadt fekszenek egymás mellé úgy, hogy lábaik ellentétes irányban vannak, s fejük egymás mellett. Mindegyik valami ütleget kap, rendszeren egy-egy bőr lábszárvédőt. Azután „úgy tesznek, mint a hajóhinta”, vagyis felváltva felemelik a lábukat. A fekvő hátrafelé igyekeznek a másik ülepére húzni. Másik kedvelt játék a „kútba estem”. Legény székre ül és mondja: „Kútba estem!” Leány kérde: „Hány öltre?” Erre a legény mond egy számot. A leány kérde: „Ki húzzon ki?” Amelyik lányt a legény megnevezi, attól annyi csókot kap, ahány ölet bementett. — Petrovics Ferenc, Varsány, Nógrád m.

191. Egykorú lányok együtt tartanak „fonóházat”. A faluban kilenc „fonóház” volt a második világháború előtt. Három az „alvégen”, három a „felvégen” és három a „belsősoron”. — Fodor József, Cserépfalu.

192. „Leánykórus” vagy „fonókórus” az egy fonóházba járó lányok neve. — Kelemen Béla, baptista, asztalos, 1923, Galambfalva.

193. Édesanyja lánykorában még szoktak „fonóházat tartani”. Ez ma már nem szokás. — Füleky Benedek, rk. fm. 1923, Gyöngyössolymos, Heves m.

194. A „fonóházat” közösen bérlik a lányok. Egyik „fonóház” elmegy a másikhoz, ijesztgetik egymást. Felöltöznek keményseprőnek, befonják magukat szalmával stb. Ezt követően, ha van citerás, táncolnak is. Amikor az összes fonóanyagot feldolgozták már, következik a „trakta”. Ehhez a lányok viszik hazulról a szükséges ételeket. Nem tartanak „fonóházat” szombat este, ünnepnap előtti este, „Luca napján és még pár babonás napon”. — Kovács József, rk. iparos, 1923, Szurdokpüspöki.

195. „Az alvég és felvég lányai külön-külön tartanak fonóházat.” Egyik háznál kibérelnek egy helyiséget, ahol a kendert és lent feldolgozzák. A helyiségért bért fizetnek, háború előtt úgy 2 pengő és fél liter petróleum szokott a bér lenni, meg minden lány ad egy „fej” kendert is a gazdának. A „fej” olyan fonás, mint a „lófarok, amit egy-

szerre tesznek fel a guzsalyra". Az asszonyok külön járnak fonni, leginkább a szomszédban gyülekeznek össze. A lányok „fonóházába” eljárnak a legények is. Ők „mészárát” fizetnek a gazdának. Minden lány mellett ül egy legény. Ha a lány leejti az orsóját, és a legény fel tudja kapni, csak váltságdíjért adja vissza. A lány rendesen bizonyos számú csókért váltja ki az orsót a legénytől. A „fonóházat” keddi napon kezdik meg. Minden este fonnak, kivéve a szombatot, ünnepek előestéjét és Luca napját. Bizonyos napokon összebeszélnek a lányok, és főznek „cukros-mákos kukoricát” meg „molnárlaskát”. Vasárnap társasjátékot szoktak játszani a lányok és legények. „Szomszéd”, „fordulj bolha”, „suszterlegény” a szokásos játékok. „Amikor befonnak, van a trakta.” Csépa Sándor, rk. fm. 1923, Hasznos, Heves m.

196. „Két legény fogadott a fonóházban, hogy melyik nem fél. Egyik, hogy bátorságát bebizonyítsa, éjfélkor egy fakeresztet hozott be a temetőből. Amikor visszavitte, a kereszttel leszúrta köténye sarkát is. Mikor nem tudott eljönni, ijedtében meghalt.” — Kovács József, rk. iparos, 1923, Szurdokpüspöki.

197. „Fonóházaknál” szokás a „bakuszrendezés”. Valaki felveti az ötletet: „Csütörtökön csináljunk bakuszt!” Ez abban áll, hogy egy csoport lány és legény felöltözik „maskurának”, és felkeresi a másik „fonóházat”. Ott mókáznak, táncolnak stb. A cél az, hogy ne ismerjék fel őket. — Kovács József, rk. iparos, 1923, Szurdokpüspöki.

198. Fogadtak a legények, hogy ki mer éjfélkor egy keresztet behozni a temetőből? Az egyik legény be is hozott egyet. Reggel holtan találták a visszavitt kereszt mellett. A kereszttel leszúrta a kötényét, ezt nem vette észre, és mikor nem tudott eljönni, ijedtében meghalt. — Gálos László, rk. tisztviselő, Körmen.

199. Ha a „fonóházban” a legény fel tudja kapni a lány elejtett orsóját, csak csókért adja vissza. Ha a lány nem hajlandó kiváltani, a legény elviszi az orsót a lány udvarára és „felmatollálja a duvaszkát”. Ez azt jelenti, hogy az istállótól a ház kilincséig kifeszíti ezt a fonalat, ami az orsón volt. — Fekete István, rk. fm. 1923, Csiklázárfalva.

200. Legények igyekeznek „duvaszkát” lopni a „fonóból”. „Duvaszka” a fonal neve. Ezt „egyik kerttől a másikig kifeszítik a lányok házaknál, hogy „az asszonyok akadjanak bele”. — Fekete István, rk. fm. 1923, Csiklázárfalva.

201. „Van fehér juh, fekete juh, fehér és fekete berke.” Legfinomabb a berke gyapja. A gyapjút tavasszal májusban szokták lenyírni. A hazavitt gyapjút hideg vízben áztatják. Kétnapi ázás után kiviszik a kúthoz, ahol van víz bőven, és „megsulykolják”. Sulykolás után a napon vagy a „fütő mellett” megszáritják a gyapjút. A megszáradt gyapjút „megtépik”, aztán beviszik a városba „megfűsültetni”. A háromszékiek Kézdivásárhelyen a Barthos-cégnél szokták a „fűsültetést” végezteni. „Fűsültetésből” „guzsalyokban” kapják vissza a gyapjút. A „guzsalyokat” „kötővel” egy kb. 2 m hosszú „guzsalyra” szerelik. A fonó” térde közé veszi a „guzsalyt”, jobb kezében tartja

az „orsót”, bal kezével vezeti a gyapjút az orsóra, és közben „nyálazgatja azt”. Az orsó juharfából készül. Az orsóról „matollára” teszik rá a gyapjúfonalat. A „matolla” kb. 2 m hosszú, mogyorófából készült rúd, melynek mindkét vége villás. „Matollán” megszárolják a fonalat. Szárolásnál csak az egyik oldalt veszik figyelembe. Három szál egy „ige”, harminc szál egy „pászma”. Egy „matollára” öt pászmát „vetnek”. A „matollát” aztán beállítják egy „cseberbe” és szépen „meghúzogattják”: hideg vízzel jól lelocsolják. Ha süt a nap, a napon, ha nem, a „füttő” mellett száritják meg. A megszáradt gyapjúfonalat leveszik a „matolláról”. Ezt ketten végzik. Ezután kerül rá a fonal a nyírfából készült „feltekerő levélre” . . . Gáll Géza, Ikafa, Háromszék m.

202. „Matolla, tekerőlevél vagy tekerőleánka.” — Fülöp János, ref. cipész, 1923, Zabolapáva, Háromszék m.

203. A kész gyapjú-, len- vagy kenderfonalat „felmatollálják”. A „matolófa” I alakú és 2 sing hosszú. Egy sing 62 cm. A fonalat a „matolófán” fehéritik és festik. Fehéritésre bükkfahamusz vizet használnak, majd kemencében 2–3 napig száritják. A festés gyári festékekkel történik, a használati utasításnak megfelelően. A fonál mennyiségét a „matolófán” olvassák meg. A fonóasszony harmasával veszi a szálat, három szál egy „ige”. 21 ilyen „ige” a „zseréb”. Ezután „felvetik” a fonalat a „tekerőlevelre (sic!)”. A „tekerőlevelen” 4 katoná van. „Tekerőlevelről” „gomolyákba” tekerik a fonalat, és minden „gomolyára” ráírják, hogy hány „zserébből” és „igéből” lett. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

204. „Matolla, tekerőláb vagy tekerővetőszeg.” — Borbély Jenő, ref. fm. 1923, Mezőpanit.

205. „Sing” 62 cm. Vászonn, fonál, posztó mértéke. — Fülöp János, ref. cipész, 1923, Zabolapáva, Háromszék m.

206. „Zseréb” 60 szál fonal neve. — Kelemen Béla, baptista, asztalos, 1923, Kisgalambfalva.

207. „A zseréb” szó ismeretlen. Helyette a „pászma” ismert. — Fülöp János, ref. cipész, 1923, Zabolapáva.

208. „Osztováta” a régi fajta, nagy szövőszék neve. „Vencsel” a „vetőfa” neve, „fonókerék” a rokka. — Fülöp János, ref. cipész, 1923, Zabolapáva, Háromszék m.

209. Szövés befejezése után kihúzzák a „keresztcsépet”, és házasulandó korban lévő kiszalad vele az utcára. Ha lány szalad ki vele, amelyik irányból előbb jön férfi, abból az irányból lesz az élete párja. Legény esetében nő mutatja meg, hogy melyik irányból nőül. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

210. Bár van külön „varróház” is, leginkább azt csinálják, hogy amelyik lány „lefönt”, az varrni kezd. Ha varrás céljára helyiséget bérelnek, akkor a „varróház” ugyanúgy megy, mint a „fonóház”. — Csépe Sándor, rk. fm. 1923, Hasznos, Heves m.

211. Pénteken a legények nem járnak sem „fosztóházba”, sem „fonóházba”, csupán a lányok. „Szombaton nem fonnak, mert befonják a Szűz Mária haját.” Vargha András, rk. fm. 1923, Szurdokpüspöki.

212. „Farsangi háromnapokon” (farsangvasárnap, -hétfő és -kedd) nem varrnak az asszonyok. — Gubányi Imre, rk. fm. 1923, Soltvadkert.

213. Luca napján, Szent György-napon és „Márkok” napján nem szabad fonni és varrni. — Németh Sándor, rk. gazdasági alkalmazott, 1915. Keszthely.

214. „Szombat, Mária napja.” Nem mosnak, nem varrnak ezen a napon. — Nagy Lajos, rk. fm. 1923, Nemesapáti, Zala m.

215. „Fosztóház jobbadán csak szombaton este van.” A „fosztóházba” lányok és fiatal menyecskék járnak, a legények közül pedig azok, akiknek ott a szíve választotta. A legények összegyűlnek valahol, rendszeren a kocsmában, és harmonikaszó mellett közösen mennek oda, ahol a „fosztóház” lesz. „Fosztóházat” akkor tartanak, amikor nem lehet fonni vagy varrni. A „fosztóházban” esznek is néha, bor azonban mindig van. Vannak legények, akinek nem jutott lány. Ezek összeszedik a „krosztonkát”, a toll lefosztott csévéjét, és hazafelé menet utcahosszat elszórik. Így aztán másnap az egész falu tudja, hogy melyik házban volt fosztás. „Hogy a krosztonkát reggel fel ne tudják seperni, le szokták pisálni”, vagy betiporják a sárba. — Petrovics Ferenc, Varsány, Nógrád m.

216. „Fosztóházat” annak a gazdának a házában tartják, ahol sok a toll. „Akkor szoktak tollat fosztani”, amikor nincs fonás. „Régi szokás a fosztóházban, hogy kukoricát főznek sárgarépával, aztán megcukrozza a vendégeknek adják.” „A fosztóházban nagy a legényjárás”. — Kovács József, rk. iparos, 1923, Szurdokpüspöki.

217. „Fosztóházat” ott tartanak, ahol sok toll gyűlt össze. A lányok és legények összegyűlekeznek, és szíveségből megfosztják a tollat. A toll csévéjét „posztonkának” nevezik. A „posztonkát” a távozó legények magukkal szokták vinni, és a „fosztóháztól” hazáig szórik a járdán. „Hogy ne tudják felseperni, le szokták pisálni”. „Fosztóház” akkor van, ha nem szőnek vagy varrnak. — Csépe Sándor, rk. fm. 1923, Hasznos, Heves m.

218. „Fosztókának hívják a tollu szarát.” Tollfosztáskor ezt egy „fehelhajban” gyűjtik össze. Lányok tollfosztásból hazamenet a legényes ház kapuja elé, vagy ha nincs kutya, az ablak elé szórik el. Ez tetszésnyilvánítás a lányok részéről. — Kovács József, rk. iparos, 1923, Szurdokpüspöki.

219. „Fosztókából” hazamenet a lányok a zsebre tett „kosztókából”, vagyis lefosztott tollból szórnak a legények ablaka alá. — Jaskó Károly, rk. fm. 1923, Ecseg, Nógrád m.

220. „Tollufosztókor” a legények a „fosztonkát”, vagyis a toll csévéjét magukkal viszik, és tréfaképpen a ház elétt beletiporják a földbe. Néha meg is locsolják, hogy lefagyjon, és nehezebb legyen felseperni. — Füleky Benedek, rk. fm. 1923, Gyöngyössolymos.

221. „Tollufosztáskor” a legényes ház udvarára dobják be a lányok a „bafzekat”. — Kovács József, rk. iparos, 1923, Szurdokpüspöki.

222. „Juhsajt” készítése. Megfejik a juhokat. A tejet „béviszik az esztenába, cseberbe beszú-

rik”, tesznek bele „óttót”, amitől megalszik a tej. Az „óttót” úgy kapják, hogy a „kicsiny bárányt” megölik, „annak vagyon hólyagja, melybe a tej megyen”. Ezt kiveszik, felakasztják a gerendára száradni, és ez lesz az „óttó”. Amikor a tej megalszik, akkor „feltörkölöznek” és „összevacskolják”, ami azt jelenti, hogy összetörik a megaludt tejet. A cseberbe „sajtruhát” tesznek, amit „takaróruhának” is neveznek. Ezzel kiveszik az összetört aludtejet és „kilintába” teszik. A „takaróruhát” jól összecsavarják, forró savóval leöntik, követ megnyomatják. A követ délig rajt is tartják. Akkor leveszik, és kész sajtot felteszik a „sajtpócra”. — Marti Gáspár, rk. fm. 1923, Kézdiszentlélek, Háromszék m.

223. „Az orda készítése”. Az orda juhtejből készül. A savót felteszik egy üstben főni és „fakalánnal” keverik, míg az „orda” feljön a tetejére. „Fakalánval” berakják az „ordacsakóba”, és felakasztják csepegni. Ha kicsepegett, kész az orda. — Marti Gáspár.

224. A kosarat „kötik”, vagy „fűzik”, de nem fonják! A kosár „rozmaringfűzből”, „parmenfűzből”, „sárgafűzből”, „pirosfűzből” vagy „rekettyéből” készül. „Szakajtó” kötéséhez kettévágott fűzvesztőt használnak. Ennek „sziaács” a neve. „Sziaácsból” készül a „bucser” vagy „kópice” is. Ebben zabot, lencsét tartanak, de szegényebb helyeken lisztet is. A „karkosarat” néha „kengyeles kosárnak” is nevezik. „Silinga” az egyszerű vesszőkosár. A kosárkötő készít még „burétót” is a csibéknek, meg „tiktojót” is. A kosár fenekét a „szegés” fogja az oldalhoz, az oldalban „karrók” vagy „oldalbordák” vannak. — Horváth József, rk. fm. 1910. Karmacs.

225. A „fejkosár” gömbölyű, fületlen. Az asszonyok a fejükön hordják. A „kengyeles kosárnak” két fajtája van. Az egyik gömbölyű, a másik négyszögletes. Az utóbbinak fedelei vannak, melyek a „kengyel” alatt záródnak. A „silinga” vagy „kosár” fűzvesztőből készül, a „véka” szalmából. — Toplak Pál, Bucsuta, Zala m.

226. A „zsombor” szakajtó a kenyérsütéshez. A „cekker” kukoricacsuhából készült füles kosár. A „silinga” a fűzvesztőből font kosár neve. — Iván Kálmán, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

227. A „körbec” gömbölyű, fületlen kosár, amit a fejükön hordanak az asszonyok. Hogy ne nyomja a fejüket a kosár, „tekercest” tesznek alá. A „tekercest” textiliával bevont ronggyűrű. — Farkas Endre, rk. tanító, 1919, Csörnyeföld, Zala m.

FOLDMŰVELÉS

228. A „hitelesített véka” 20 literes. „Nyolcvékás föld” 1600 négyszöglet jelent. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

229. A „véka” 32 literes faedény. „Egyvékás föld” 300 négyszöglet jelent. „Kimegyek a kétvékásba a krumpli mellé.” — Ésik Zoltán, ev. tanár, Tiszamogyorós.

230. „Van egy hatvékás földem”, 1800 négyszögletes földet jelent. A „négyvékás föld” 1200 négyszögöl. Balázs Imre, ref. fm. 1923, Ungtarnóc.

231. Addig nem ádnak másnak vetőmagot, amíg maguk nem vetettek. Tojásnál ugyanez a helyzet ültetéskor. — Gubányi Imre, rk. fm. 1923, Soltvadkert.

232. Ha valakinek magot kell kölcsönadni, és maguk még nem vetettek, és a kérés teljesítése elől nem térhetnek ki, mert pl. jó szomszéd, rokon stb. az illető, mielőtt kiadná a kért magot, egy maroknyit elszórnak a kertben, „hogy el ne vigyék a hasznot”. Gubányi Imre, rk. fm. 1923, Soltvadkert.

233. Trágyát telehold idején szokott az elbeszélő édesapja hordani, hogy a „föld előbb megteljen trágyával”. — Dénes Ferenc, rk. fm. 1923, Erdőszentgyörgy, Zala m.

234. Tavaszi vetést nem jó keddi vagy pénteki napon kezdeni. — Bálint Jenő, rk. fm. 1923, Csiklázárfalva, Csik m.

235. Mint az előző. — Fekete István, rk. fm. 1923, Csiklázárfalva, Csik m.

236. „Bemagóta a földet”, bevetette a földet maggal. Tamás János, rk. fm. Gelse, Zala m.

237. „Ponyesz” az a ruha, amiben kézi vetéskor a magot a nyakba akasztják. — Guti Imre, rk. fm. 1923, Nagyút.

238. „Magvető” az a ruha, amiben kézi vetéskor a magot a nyakba akasztják. — Bálint Jenő, rk. fm. 1923, Csiklázárfalva, Csik m.

239. Vetés befejezése után a föld egyik sarkába is tűznek „zöd ágat”, ami egy nyírfaág, — Szipőcs István rk. fm. 1923, Kerkanémetfalva, Zala m.

240. Szent György-nap előestéjén a búzaföld egyik sarkába is tűznek nyírágat. — Lőrincz György, rk. fm. 1923, Babosdöbréte, Zala m.

241. Gyerekkorában az édesapja megkérte a komáját, hogy tegyen valamit, hogy a madarak ne hordják el a kölesvetést. Reggel, amikor mentek ki vetni, látták ám, hogy a koma jár körbe a vetéshez előkészített föld szélén. Hiába szóltak hozzá, nem válaszolt, csak amikor elvégezte, amit akart, „de abban az évben nem is hordták el a madarak a vetést!” Büki László, rk. fm. 1923, Vaspör, Zala m.

242. Elbeszélő nagyanyja szerint „búzavetés napján nem szabad sütni, mert üszkös lesz a gabona.” — Mátyás János, rk. fm. 1923, Monó, Szilágy m.

243. Mikor búzát vetnek, nem szabad rágyújtani, mert „üszkös lesz a búza”. — Mátyás János, rk. fm. 1923, Monó, Szilágy m.

244. Jó búzából Szt. György-napkor nem szabad kilátszani a varjúnak. — Gubányi Imre, rk. fm. 1923, Soltvadkert.

245. „Gallyos” a föld jelzője, göröngyös, rögös értelemben. „Gallyos föld” rögös földet jelent. A szó Háromszékben általános. A mi „gally” szavunk, ami ágacskát jelent, ismeretlen ott. —

246. „Megfókszik a föld”, szárazság idején megcserepesedik, összeropad a föld. — Kozma Ferenc, rk. fm. 1923, Szigliget.

247. Azt szokták mondani. „Gabonának gally kell, zabnak víz kell, az árpának por kell!” Gabona néven a rozsot értik, ennek „gallyos”, vagyis rögös föld a jó, a zab a vizes helyet szereti, míg az árpa száraz helyen is megnő. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

248. „Gabona” általában csak rozsot jelent. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

249. „Gabona” szó Visen, Szabolcs megyében rozsot jelent. — Szépe Antal, Sárospatak.

250. „Zsúp” minden összekötött anyag neve, kivéve a gabonát. „Van 100 zsúp nádám”, azaz van száz kéve nádám. Azt azonban így mondják már: „Van 50 kéve rozsom”. — Csiky Sándor, ref. fm. 1923, Lőrincfalva, Marostorda m.

251. Pénteki napon nem kezdenek aratni. Elbeszélő édesapja szükség esetén már csütörtökön levág egy kévényit. — Dénes Ferenc, rk. fm. 1923, Erdőszentgyörgy, Zala m.

252. Pénteken és 13-án nem kezdenek aratni, mert ezek „szerencsétlen napok”. — Horváth Imre, rk. fm. 1923, Zalaszentgyörgy.

253. Az aratást hétfőn, szerdán és pénteken nem szabad megkezdeni. Hogy miért, nem tudják! Általában csütörtökön vagy szombaton kezdenek bele az aratásba. — Ésik Zoltán, ev. tanár, 1919, Tiszamogyorós.

254. „Sarlós napján — jún. 2. — nem szabad kaszát venni kézbe!” — Sági Jenő, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

255. Aratás megkezdése napján a gazda bal karjába könyök fölé búzából font kötelet szoktak kötni. Kötél helyett van, aki finom selyemszalagot használ. Néha mindkettőt felkötik. Gazda pénzt ad vagy áldomást fizet. — Kakukk Károly, rk. fm. 1923, Poroszló, Heves m.

256. A „kaláka” kollektív munka, amit sziveségből végeznek az ismerősök és szomszédok. A munkáért csak enni és inni kapnak. Szántás, vetés, aratás, „szénacsinálás és erdölés” szokott kalákában történni. — Salló Dávid, rk. fm. 1923, Csikszentmárton, Csik m.

257. Amikor egy nagyobb gazda nem tudja időben befejezni az aratást, és attól kell tartania, hogy a gabona túlérlik, „kalákás aratást” rendez. A kisebb gazdák mind bevégezték ekkorra már az aratást. „A kalákás aratás” végén egy legény levetkőzik derékig meztelenre, egy kéve búzát szoknya alakjára maga köré vesz, fejére búzakoronát tesznek. A legényre azt mondják: „Ő kíséri be a határt.” Hazafelé menet egy-egy vödör vízzel nyakon szokták önteni. Legény bort kap. — Veress Miklós, unitárius, fm. 1923, Vargyas, Udvarhely m.

258. Az aratás rendszeren „kalákában” történik. A múlt világháború óta a gazda általában személyesen hívja meg a szomszédokat és ismerősöket. Az elbeszélő édesapjától hallotta, hogy a múlt háború előtt (1914) a „kalakahívó” reggel kiállt a hegyre, és elkiáltotta magát: „gyertek össze kalákosok!” Így nem érezte senki kényszernek a „kalákát”, aki elment, jó szívből tette. — Kelemen Béla, baptista, asztalos, 1923, Kisgalambfalva, Háromszék m.

259. Legények egyes gazdának „kalákában” learatják a vetését. A gazda ezért a saját költségén táncmulatságot rendez nekik. — Lukács Gyula, rk. fm. 1923, Budafa, Zala m.

260. Aratás végén minden kéveköti 9 kötelet köt az utolsó kévéjére. — Szatmári Ferenc, rk. fm. 1923, Piricse, Szabolcs m.

261. Az aratás sarlóval történik. Amikor az

aratás utolsó napján a gazda kimegy, egyik aratója egy „kévékötő kötéllel” észrevétlenül átköti a derekát. A gazda bort ígér, amire aztán sárlóval levágják derekáról a kötelet. — Bulák Gyula, fm. 1923, Héderfája, Kisküküllő m.

262. Mint az előző. — Szatmári Ferenc, rk. fm. 1923, Piricse, Szabolcs m.

263. Marokszedő lányt bekötik az utolsó kévébe és elviszik a kereszthez. — Szegedi András, ref. fm. 1923, Hermányszeg, Szatmár m.

264. Aratás végén, ha nem veszi észre, az utolsó kévébe bekötik a marokszedőt. A kévét a marokszedővel együtt el szokták vinni a kereszthez, és ráteszik arra. — Kakukk Károly, rk. fm. 1923, Poroszló, Heves m.

265. Aratás utolsó napján búzából koszorút fonnak. Ezt egy fiatalember fejére teszik, amikor este nótaszóval mennek haza. Előre megy a koszorúvivő, utána énekelve az asszony nép és a többiek. A falubeliek várják már őket, és itt-ott meghúzódva, vízzel a kezükben lesik, hogy a koszorúvivőt leöntözhessék. A gazda a ház kapujában teszi u.ezt, és ha eddig ügyes is volt a koszorúvivő és nem kapott vizet, most semmiképpen sem tudja azt elkerülni. „Ősi szokás ez.” — Mátyás János, rk. fm. 1923, Monó, Szilágym. m.

266. Aratás napján méhkas alakú díszes búzacoszorút készítenek. Aki ezt hazaviszi, azt a falu népe csuromvízesre szokta öntözni. A koszorút elteszik a következő aratásig, akkor kicséplik a csirkéknek. — Bulák Gyula, fm. 1923, Héderfája, Kisküküllő m.

267. Aratás utolsó napján búzából koszorút kötnek. Külön megfizetik, aki ezt a koszorút hazaviszi a gazda számára, mert ezt csuromvízesre öntözik a faluban. A koszorút a fejre téve viszik. Elsősorban tartják a következő búza beéréséig. — Lukács Gyula, rk. fm. 1923, Székelyvécke.

268. Az „aratási koszorút” hazaviszik, de nem szokták a koszorúvivőt leönteni. — Halász Ferenc, Belényesfenes, Bihar m.

269. Mikor végzett a gazda az aratással, és levágta az utolsó szeker „éleséget” is, koszorút kötnek. A koszorút zabból kötik, mert ezt vágják utoljára. A koszorút a „csürben” a termények tetejére teszik fel, és cséplésnél ezt vetik be elsőnek a gépbe. „Inkább az idősebbek teszik ma már.” — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

270. Ahol a család maga arat, ott nincs szokásban a koszorúkészítése aratás végén. Ilyet csak ott csinálnak, ahol napszámosok aratnak. Itt búzából készítik a koszorút. Aki a koszorút hazaviszi, a falusiak megöntözik. Ezt az elbeszélő csak egyszer látta a faluban, egyébként csak hallott erről. — Sandi Tibor, rk. fm. 1923, Futásfalva, Háromszék m.

271. A pap „újszenge istentiszteletet tart” a reformátusoknál. Az aratás befejezésének öröme „újszenge-ünnepet rendeznek” a falusiak. — Kelemen Béla, baptista, asztalos, Kisgalambfalva, Háromszék megye.

272. Péter-Pál napján aratőnnepélyt tartanak, amit „Kenyeres búcsúnak” hívnak. — Maksa János rk. fm. 1923, Ecséd, Heves megye.

273. „Papkéve”: legfelül kerül a „keresztre”.

Egy kereszt száraz kévék esetén 21 kévéből áll, ha nedvesek a kévék, akkor 17-ből. Több „kereszt” esetén már „kepéről” beszélnek. Nem azt mondják, hogy 8 kereszt búzám termett, hanem hogy 8 „kepe” búzám termett. — Tóth Pál, rk. fm. 1923, Csatár, Zala m.

274. „Papkéve” keresztnél a fedőkéve neve. — Sági János, rk. fm. 1910, Nemesbük.

275. „Jézus-kéve”. Az aratás befejezésekor az utolsó kéve úgy készül, hogy az egyik „markot” fejjel egyik, másikat másik irányba fektetik, és úgy kötik össze vagy a közepén, vagy a két végén. A legutolsó kereszt tetejére teszik. Ezt is csak úgy elcsépelik, mint a többi kévét. — Szipőcs István, rk. fm. 1923, Kerkanémetfalva, Zala m.

276. „Kalangya” a 25 kévés kereszt. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

277. A „kalangya” a kereszthez hasonló kéverakás aratáskor. A kévék fejei befelé vannak fordítva, így nem árt nekik az idő. A „kalangya” ötágú kereszt alakú, egy-egy ágban 5—5 kéve van. Raknak keresztet is a kévékből. Neve az alakjáról van. A kereszt 18—22 kévéből áll. — Salló Dávid, rk. fm. 1923, Csikszentmárton, Csik m.

278. „Kepehordás” a „takarulás” neve. „Takaruláson” az őszi termények, krumpli, kukorica, tök hazaszállítását értik. — Iván Kálmán, rk. fm. Vöckönd, Zala megye.

279. Amikor az édesapja „gabonáskazlat” kezdett rakni, az első négy kévét kereszt alakban fektette le. Aztán kakukkfűvel megdörzsölte a „tököt”, a gázt a lába között átvette, és bedugta az egyik kévébe. „Az ilyen kazlat az egér és gözsű nem bántotta.” Zsuppall u.igy tett az édesapja. — Ekler Károly, rk. fm. 1923, Zalaegerszeg, Zala m.

280. Asztag alá „himestojás héjját” és „szenttűsonka csontját” rakták, akkor nem ette még az egér a gabonát. Adatközlő édesapjától hallotta ezt a szokást. Szerinte a cséplőgép használata előtt igen hosszú ideig tartott a mag kicséplése, nagy volt tehát az egérvár. — Nyers Károly, rk. fm. 1888, Nagyberki, Somogy m.

281. „Kévéskazal” az asztag neve. — Tóth Pál, rk. fm. Csatár, Zala m.

282. „Meggellőlni”, a kosárba tett szemes terményt úgy felvetni, hogy az a kosárba hulljon vissza, de közben a szél vigye ki belőle a szemetet. — Tóth Pál, rk. fm. 1923, Csatár, Zala m.

283. „Eregetés”: az asszonyok a felemelt kosárból a földre helyezett kosárba öntik a szemes termést. — Közben a szél kifújja belőle a szemetet. — Tóth Pál, rk. fm. 1923, Csatár, Zala m.

284. „Flórián hetében nem szoktak babot vetni, hogy ki ne égjen!” — Lukács Gyula, rk. fm. 1923, Budafa, Zala m.

285. Borsóvetésből a gazdaasszony előbb hazatér, és a később érkező háznép a kapuban leloccsantja egy pohár vízzel, vagy a lovakra önt egy vederrel, hogy „annyi áldás” érje a borsót. — Morva István, rk. fm. 1923, Csömör, Pest m.

286. Tavasszal az első mennydörgéskor felkap a gazdaasszony egy marék port, és azt szétszórja a veteményes kertben. „Igen sok kapor lesz!”

Sata Mihály rk. villanyszerelő, 1923, Pécska, Arad m.

287. Gazdaasszony az első dörgéskor egy marék földet a vetés mozdulatát utánozva elszór. „Itt vetés nélkül is sok kapor nőtt!” — Szuholdi Miklós, rk. fm. 1923, Vivitány, Zemplén m.

288. Tök ültetésénél összeviszza szaladgálnak, hogy „hosszúra nyúljon a száral!” — Szuholdi Miklós, rk. fm. 1923, Vivitány, Zemplén m.

289. Elbeszélő édesanyja káposztapalántáláskor az első palántát eldobta a „férgeknek”. — Lukács Gyula rk, fm. 1923, Budafa, Zala m.

290. Krumpliültetéskor meghempergőznek, „hogy nagy szem krumplik teremjenek!” Ma már inkább csak gyerekekkel csináltatják. — Szuholdi Miklós, rk. fm. 1923, Vivitány, Zemplén m.

291. „Olyan álmos vagyok, hogy kialudnám a földből a pityókát!” — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

292. Mákvetés közben nem szabad szólni, „hogy ne legyen férges, és sok teremjen”. — Szuholdi Miklós, rk. fm. 1923, Vivitány, Zemplén m.

293. „Tatárka” a cirok neve. Azt tartják, ezt a tatárok hozták be. — Csiky Sándor, rk. fm. 1923, Lőrincfalva, Marostorda m.

294. „Patyolatök”: úritök. — Lőrinc György, rk. fm. 1923, Babosdöbréte, Zala m.

295. Ha nagypénteken esik az eső, jó kukorica-termés várható. — Németh Sándor, rk. gazdasági alkalmazott, 1915, Keszthely.

296. Akkor lesz jó kukoricatermés, ha a lekszált zabosbükönnyet „hétszer megmossa az eső”. — Németh Sándor, rk. gazdasági alkalmazott, 1915, Keszthely.

297. „Máléföd” a kukoricaföld. — Mátyás János, rk. fm. 1923, Monó, Szilágy m.

298. „Törökbúza” a tengeri neve. — Szász Kovács Pál, ref. fm. 1923, Gernyeszeg.

299. „Kukorica kas” a kukoricagóré neve. Elbeszélő Nagybjomban (Somogy m.) dolgozott, mint munkaszolgálatos. A gazdaasszony kiküldte: „Hozz egy szakajtó kukoricát a góréból!” „Kimentem, mert szégyeltem megmondani, hogy nem tudom, mi az a góré, de bizony vissza kellett gyünnöm, mert nem tanáltam meg a kukoricát.” — Csiky Sándor, ref. fm. 1923, Lőrincfalva, Marostorda m.

300. „Góré” a kukoricának vagy más növénynek az elszáradt szára. — Beőr Bálint, ref. fm. 1923, Hangács, Borsod m.

301. „Góré” mint az előző. — Csiky Sándor, ref. fm. 1923, Lőrincfalva, Marostorda m.

302. „Szárított” a kukoricagóré neve. — Beőr Bálint, ref. fm. 1923, Hangács, Borsod m.

303. „Csusza” a kukorica csutkája. A „csutak” fatuskót jelent. — Csiky Sándor, ref. fm. 1923, Lőrincfalva, Marostorda m.

304. „Suska” — kukoricaháncs. — Szegedi András, ref. fm. 1923, Hermányszeg, Szatmár. m.

305. „Cimber” a kukorica virágzata. — Tancsics Sándor, Vép és Pungor Gyula, Szombathely.

306. „Kukoricafosztás” a tengeri lemorzsolása. — „kukoricahántás” a kukoricafosztás, vagyis a tengeri csövérről a „csuma” letépése. — Csiky Sándor, ref. fm. 1923, Lőrincfalva, Marostorda m.

307. Kukoricafosztáskor a lányok és legények a „fosztásból” babát szoktak készíteni, amit az utca felől a kapufélfára szoktak akasztani vagy a nyitott ablakba állítani. Elbeszélő szerint ennek semmi jelentősége nincs. — Füleky Benedek, rk. fm. 1923, Gyöngyössolymos, Heves m.

308. Kukoricafosztáskor a „fosztást” u. úgy elszórik, mint a „fosztonkát” szokták. Hogy ne bírják olyan könnyen összeseperni, a szecska-vágón apróra szokták vágni. — Füleky Benedek, rk. fm. 1923, Gyöngyössolymos, Heves megye.

309. „Csepefa” fiatal tölgyfa. „Csepeles” a fiatal tölgyes. — Farkas Endre, rk. tanító, 1922, Csörnyeföld, Zala m.

310. „Cseplesz” a fiatal gyermek vagy fiatal erdő neve. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

ÁLLATTENYÉSZTÉS

311. „Amiből egy születik, az ellik, amiből több, az fiadzik”. Elbeszélő külön kiemelte, hogy mennyit nevetett, mikor az egyik dunántúli azt mondta, „megellett a disznó”. — Szegedi András, ref. fm. 1923, Hermányszeg, Szatmár m.

312. „Ami egyet szül, az ellik, a többi az fiadzik”. — Szegedi Imre, ref. tisztviselő, 1919, Debrecen.

313. Tehén megborjúzik, vagy a ló megcsikózik, vagy disznó malacozik, „aznap semmit nem adnak ki”. Szipócs István, rk. fm. 1923, Kerkánémetfalva, Zala megye.

314. Mint az előző. — Szécsi Imre, rk. fm. 1923, Pusztafalu, Abaúj m.

315. „Farkapénz” az állat gondozójának vagy a kisgyerekeknek adott ajándékpénz, az állat eladásakor. — Horváth József, rk. fm. 1910, Karmacs.

316. Mint az előző. — Hegedüs Antal, rk. tisztviselő, 1919. Markota.

317. „Szerencsepenz” az állat gondozójának vagy a kisgyerekeknek adott ajándékpénz az állat eladásakor. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

318. Az állatokat nyáron „kicsapják a havasra”. Előzőleg egy vagy több gazda „felfogadja” a pásztort. Külön őrzik a „meddü csordát” és külön a „fejősöket”. A legeltetési idő május 15-től okt. 31-ig, „Szent Mihály-napig” tart. A „meddüért” bizonyos pénzösszeget, régebben 15 pengőt, most a háborús világban 70 pengőt kellett a pásztornak fizetni. A pásztor szerződés útján kötelezi magát, hogy az ő hibájából származó károkat megtéríti, és a lehető legjobb helyen legeltet. Az állatokat biztosítják is, és amit a vadak szétéptek, azokért a biztosítótársaság fizet. „A medve és farkas uralkodik.” Legeltetési terület a közbirtokossága. Akinek nincs „erdei joga”, vagyis nem tagja a közbirtokosságnak, az állatonként 2–5 pengőt fizetett évenkénti legeltetési idényre. Egy állatra „5 hódjógót számíttanak!” A gazda szerződés útján kikötheti, hogy a trágyáztatás a saját „órotásában” történjen. Az órotás egyesek tulajdonát képező, a közbirtokossági erdőből „kiszakított terület” amiből a tulajdonos

bizonyos területet „feltisztított” és itt kaszálót létesít. A kaszálót állatokkal trágyáztatják, „kaszarázás” útján. A „kasár” vékony fiatal fákból, az ún. „kertelő csaposokból” font négyszögletű fonáskerítés. A „kasár” egyik sarkába „seggenülő” „kalyibát” építenek. Két magasabb „ágason” átfektetett gerendához „kertelő csaposokat” támogatnak. Így egy féltetőt kapnak. Ehhez a féltetőhöz egy hasonlóan készült alacsonyabb előréz csatlakozik, ahol a tűzhely is van. Fedés és az oldalak lezárása fenyőkéreggel történik. Az ajtó az előtérbe vezet. Éjszakára a „kasárba” terelik az állatokat, mert ez védelmet nyújt a „vadak ellen”. A pásztoroknál a vadak elriasztása céljából réz- és nyírfá kürt van. A „kalyiba előtt szolpra felakasztott körfűrész is hasonló célt szolgál. A kasár négy sarkában éjjel még tüzet is szoktak rakni. A „kasarat évenként három-négy-szer szokták fordítani”, amint a gazda kívánja. — A fejősök külön vannak. Ezek darabja után a pásztor „egy kupa tej után 18 kg sajtot és 1 kg ordát szokott fizetni”. Van kupa, fél és negyed kupa is. Egy kupa = 17 dl. Egyik reggel, amikor a gazda akarja, próbafejést tartanak. Ez a mérvadó a pásztor által fizetendő sajt és orda szempontjából. Ha a tehén történetesen 3 kupa tejet ad, akkor a gazda 3 x 18 kg sajtot és 3 x 1 kg ordát kap a tehén után. A „fejősökre” is szerződnek a pásztorok. Szerződés hasonló, mint amit a „meddükre kötnek”, csak itt beveszik a pásztor által „kupánként” fizetendő sajt és orda mennyiségét is. A pásztor kötelezi magát, hogy a legjobb minőségű sajtot készíti és azt beszállítja a gazdához. A gyergyócsomafalviak a fejősöket a nagyobb havasokon szokták legeltetni. Ezek a havasok rendszeren az államé, nagyobb erdei cégeké vagy megyéké. „Ezektől vállalja a pásztor a legelőterületet.” — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

319. „Kalyiba” a neve azoknak a hevenyészett erdei szállásoknak, melyeknek nincs oldala. A „vontatós kalyiba” a pásztorok szállása. Egy-egy oldalát három-három, egymásra helyezett „boronra” alkotja. Ezekre nyeregretető kerül. Ha el akarják vinni más helyre, „bélgyákat” tesznek alá és elvontatják. A „bélgya” hengeres fa, azaz görgő. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

320. „Dikó” hevenyészett ágy az istállóban. — Tamás Pál, g.ket. fm. 1923, Görömböly.

321. „Surgyé” szalmazsák. — Szász Kovács Pál, ref. fm. 1923, Genyeszeg.

322. „Hód fogytán vagy töttin” kell fát kivágni, épületfát készíteni, malacot vagy borjút herélni. — Gelencsér Lajos, rk. fm. 1914, Rezi.

323. Kiscsikó születik, annak van valami a szájában, aminek azonban az elbeszélő nem tudja a nevét. Ezt megszáritják és elteszik. Ha a csikó beteg lesz, ezt etetik meg vele. — Szabó László, rk. fm. 1923, Tiszórs.

324. Ló-„gyógyítások” eladás előtt. A „kehes lovat” eladás előtt maszlagos nadragulya magjával meggőzölik. A magból zab közé keverve etetik is a lóval. Utána habosra hajtják, és másnap eladják. Az így kezelt ló pár napig nem köhög. — „Sánta lovat” úgy „gyógyítanak”, hogy a

sánta láb melletti ép lábára a körömágy feletti részre nagyot ütnek. A ló furcsán jár ugyan, de nem látszik a sántasága. — „Rügös lovat” úgy gyógyítanak meg, hogy fél deci erős pálinkát öntenek az orrába. Azért nem itatják meg vele a pálinkát, mert akkor sokkal több kellene. „Csökönnyös” lovat eke elé fogják, és nyakába láncot vetnek, amibe két ló van fogva. A csökönnyös lónak meg kell indulni és húzni az ekét, különben megfullad. — Majlát Samu rk. fm. 1923. Torja, Háromszék m.

325. Megvett egyszer egy megitatott, rugós lovat. A ló eleinte rendszeren viselkedett, de később majdnem lerúgta a kocsirol. — Illés Antal, rk. tisztviselő, Mozsgó, Baranya m.

326. Beteg a csikó. Anyját kivezetik az istállóból, az ajtót pedig egy rúddal zárják el. Csikó az anyja után akar menni, de csak úgy tud, hogy átugorja a rudat. Meggyógyul. — Dr. Dlusztus József, rk. tisztviselő, 1919. Németboly, Baranya m.

327. Amikor lovat vesznek, mielőtt az istállóba bevezetnék, az ágyból kivett, gömbölyűre tömött párnán sőt nyalatnak vele, „hogy szép kövér legyen!” Szuhodi Miklós, rk. fm. 1923, Vivityány, Zemplén m.

328. Egy gazdának elsőrendű lovai voltak mindig. Ez azért volt, mert a „bal hóna alatt száritott békát hordott.” „Akinek ilyen van, annak a lova jó, de maga sovány, mint egy gereblye.” — Beőr Bálint, ref. fm. 1923, Hangács, Borsod m.

329. „Befogós (sic!) tehén” az igavonásra is használt tehén. — Madarász István, rk. fm. 1923, Szentgyörgyvölgy, Zala m.

330. „Sőremarha” a hizlalásra fogott szarvasmarha neve. — Papp Ferenc, rk. fm. 1923, Nádudvar.

331. „Káros marhahús” = Kényszervágásból származó állat húsa. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

332. „Tulyok” a kiherélt bikaborjú neve hároméves korig, ezt követően „ökör” már az elnevezése. A „tinó” szó ritkán használt, ha előkerül, kiherélt bikaborjút értenek rajt. Használják azonban az „ünőtínó” elnevezést, ami üszőborjút jelent. — Kelemen Béla, Kisgalambfalva, Háromszék m. baptista, asztalos, 1923.

333. „Tinó” a nőtény marha neve hároméves korig. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

334. „Előhasi tinó”. Első elléséig „tinó” a nőtény szarvasmarha neve. — Farkas Árpád, rk. fm. 1923, Szamosangyalos.

335. „Diszke borjú” az „előhasi” üsző neve. — Gáll Géza, rk. fm. 1923, Ikafa, Háromszék m.

336. „Tézlás ökör” a négyes ökörfogatnál az első pár ökör neve. „Rudas ökör” a hátsó pár. — Sági János, rk. gazdasági alkalmazott, 1910. Nemesbükk.

337. „Meg lehet futostatni”: az ivarérett tehenet be lehet fedeztetni. — Kelemen Béla, baptista asztalos, 1923, Kisgalambfalva.

338. Mint az előző. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

339. Az állatokat elcsapják a „havásra”, amikor az állatok elhagyják az istállót, a küszöbön

lánból hurkot vetnek és egy fejszét fektetnek melléje, „a vadállatok ellen”. Ezeket szentelt vízzel megszentelik. „A láncc megfogja, a fejsze agyonveri a vadakat!” — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

340. Az a marha, amelyik az „erdőn legel”, nyár elején gyakran „vérbe esik”. Ennek orvossága: sörbe porrá tört zöld diót kevernek, és ezt megitatják a beteg állattal. „Ha ettől nem tér meg”, akkor „cserefa” alsó piros hancsából főzött teát itatnak vele. — Sandi Tibor, rk. fm. 1923, Futásfalva, Háromszék m.

341. Ha „fecskefüvet” legel a tehén, véres lesz a teje. (Kékes virág, amit herbateának is használnak.) — Farkas András, rk. tanító, 1922, Csörnyeföld, Zala m.

342. Ha fecske átrepül a tehén alatt, a tehén elveszti a tejét. — Mátyás János, rk. fm. 1923, Monó, Szilágy m.

343. „Ha ledöntik a fecskéket az istállóban, véres tejet ad a tehén!” — Iván Kálmán, rk. fm. 1923, Vöckönd.

344. „Fökényes csöcsű tehén tögyét nagypénteken pucok belivel kenik be” — Vaskuti József rk. tisztviselő, 1922, Palin, Zala m.

345. Ha menyét megmarja a tehén tögyét, az megdagad, és megalszik a tögyben a tej. „Sőt, ha nem orvosolják, meg is kövesedik!” A menyét lenyűzött bőrét bükkfára vagy kukoricacsutkára húzzák, és ezzel simogatják meg a marás helyét. Ettől elmúlik a baj. — Lukács Mihály, rk. fm. 1923, Székelyvécke, Marostorda m.

346. Az „aranyálinkó” fészket, amikor a kicsinyek kirepültek belőle, le szokták szedni, aztán, amikor a tehén beteg, ezzel szokták megfűstölteni. Ez azért jó orvosság, mert az „aranyálinkó” hét határban szedi a fészkehez a fát. — Iván Kálmán, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

347. Amikor a tehennek „súly” van a testén, karácsony hetében süttött és eltett kenyér „vakarékával” háromszor körülhúzzák. — Horváth József, rk. fm. 1910, Karmacs.

348. „Súly egye meg” azonos a dunántúli „fene egye meg” káromkodással. — Réti Ignác, rk. fm. 1923, Lemhény.

349. Tavasszal ezüstpénzt szoktak a marhák vályújába tenni „a betegségek ellen”. — Lukács Mihály, ref. fm. 1923, Székelyvécke, Marostorda m.

350. Két- vagy háromköldökű újszülött borjút hátra fordítják, és hátát megsimogatják az istálló ajtajának küszöbén. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

351. A borjú „gombáját” megetetik a tehenel. „Babonáság!” — Szilveszter Antal, rk. fm. 1923, Gyergyóalfalu.

352. Nem szokták elszedni a borjú „gombáját”, hogy „jó körme legyen”. (Gomba: 2 puha rész a patában, a „körömráma” felett.) — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

353. „Magszárított négyujjú fűvel” (erdei mocsarak partján nő, kb. 25 cm magas növény, aminek négy levele van csak) „megfűstölik a tejeskőcsögöt, sok tejet ad a tehén”. — Szuholdi Miklós, rk. fm. 1923, Vivitány.

354. Keresztúton, pirkadatkor szedett harmattól

sok teje lesz a tehennek, és a tejből sok vajat lehet köpülni. — Szuholdi Miklós, rk. fm. 1923, Vivitány.

355. A tehén tejét úgy lehet megszaportítani, hogy azt a rongyot, amivel a tehén „csecsét” szokták mosni, kidobják a keresztútra, amerre a csorda szokott járni. Ahány tehén átlépi, annyi elveszti a tejét. Ha ezzel a ronggyal megdörzsölik a tehén tögyét, a többi tehén elvesztett tejét ez kapja meg. A rongyot három napon át kell a keresztútra kidobni, és a tögyet vele megdörzsölni. — Tóth Gyula fm. 1923, Bézs.

356. Szent György-nap este különösen jól tartják a teheneket, hogy „egész évben jól tejeljenek”. — Urbán József, ref. fm. 1923, Abara.

357. Ha Szent György-napra virradó éjjel piros vagy fekete rongyot ásnak a marha első lába alá, megrontják vele. — Vilázs János, ref. fm. 1923, Abara.

358. Ha a halott csontjából vesznek fel, és a jószág állása alá elássák azt, „megrontják vele a jószágot!” „Vettünk egy új tehenet, amelyik, az új helyen folyton nyugtalankodott, és a teje is elapadt. Leástunk, és az első lába alatt egy emberi lábszáracsontot találtunk, ami rontásnak volt letéve!” — Tóth Gyula, fm. 1923, Bézs, Ung m.

359. Tehenet úgy „rontják meg”, hogy mással vetetnek tejet, amit a „tudós asszonyhoz” visznek aztán. — Katona Ferenc, rk. fm. 1923, Andrásfalva, Románia.

360. Napnyugta után nem adnak ki tejet, hogy meg ne rontsák a tehenet. — Petrinyec István, Domoszló, Heves m.

361. Tehén megellése után az édesapja mindjárt leköpte azt, „hogy meg ne igézzék!” — Ekler Károly, rk. fm. 1923, Zalaegerszeg.

362. Amikor megellik a tehén, nem szívesen mutatják meg idegennek sem a tehenet, sem a borjút, azt tartják ui., „ilyenkor viszik el a tehén hasznát”. Berkes Béla, rk. fm. 1923, Tiszapolgár, Szabolcs m.

363. „Nem adnak ki tejhasznot napnyugta után”. — Gubányi Imre, rk. fm. 1923, Soltvadkert.

364. Amikor a tehén megborjúz, két-három napig, esetleg egy hétig „semmit nem adnak ki a háztól”. — Mezei Dénes, Mezőpanit.

365. Ha a tehén ellik, egész nap „nem adnak ki a házból”. — Urbán József, ref. fm. 1923, Abara.

366. Tehén megellése után krétával keresztet rajzolnak az istálló ajtajára. — Esik Zoltán, ev. tanár, 1919, Tiszamogyorós.

367. Náluk annyira mennek, hogy „a tehén megellése után 3 napig nem adnak ki. Ekkor még élesztőt sem vesznek!” — Petrinyec István, Domoszló, Heves m.

368. Tehén borjazása után három napig nem adnak ki semmit az „életből”, mert „elapad a tehén teje”. Bálint Jenő, rk. fm. 1923, Csiklázárfalva.

369. Mikor újszülött borjú van, első napon senki idegent nem engednek be a „pajtába”, mert azt tartják, elviszi a tehén tejét. — Veress Miklós, unitárius, fm. Vargyas, Udvarhely m.

370. Amikor megellik a tehén, aznap senkit

nem engednek be az istállóba, mert azt tartják „elviszi a tehén tejét”. Veress M.

371. Ha a borjazó tehén a bal oldalán fekszik, bikát, ha a jobb oldalán, üszöt ellik. — Mózes András, Tápiószentmárton.

372. Téli nagy hidegben ellett borjút nem szabad bevinni a „házba”, mert az ilyen borjú később megeszi a ruhát. — Mátyás János, rk. fm. 1923, Monó Szilágy m.

373. Az Úrnapra nyírfából készítenek sátrat. Ennek ágából visznak haza, amit szentelt fűvekkel keverve ellés után a tehénnek adnak. — Szuhodi Miklós, rk. fm. 1923, Vivitány.

374. Eladott borjút farral viszik ki az istállóból, hogy el ne vigye a „tehén hasznát”. — Gubányi Imre, rk. fm. 1923, Soltvadkert.

375. Tehén megellése után az elbeszélő mostohaanyja a tehén első trágyáját a falra szokta kenni. Amikor a tehén a borjú elválasztása után „elapasztotta” a tejét, mostohaapja ebből a trágyából égetett el. Ahányszor a tehén teje elapadt, ezt mindig megcsinálta. „Másnapra megjött a tej”. — Szász Kovács Pál, ref. fm. 1923, Gernyeszeg.

376. Amikor a tehén megellik, egy kisgyereket leöntenek vízzel. Ha a gyerek sir, a borjú szomorú természetű lesz. Ha a gyerek visít, ugrándozik, a borjú vig természetű lesz. — Urbán József, ref. fm. 1923, Abara.

377. A borjú kiszopja a „fecstejet”. Ezután fejnek, ezt felforrallják, és cukorral, kenyérrel a család minden tagja kap belőle. Még a rokonoknak is küldenek. „Gurásztának” nevezik. — Vincze Gyula, g. kat. fm. 1923, Görömböly.

378. A tehén megellése után az elbeszélő édesapja az első tejet ki szokta főzni „gulásztának”. (Egyszerűen melegítik a főcstejet, ami így öszszemegy.) Ezt apró gyerekekkel szokta megetetni, akiket addig nem engedett el, míg hideg vízzel meg nem mosta a fejüket. Ezt azért szokta csinálni, hogy több teje legyen a tehénnek. — Mátyás János, rk. fm. 1923, Monó, Szilágy m.

379. Ellés után pár napig összegyűjtik a tejet, amit a borjú nem szopott ki. Ezt hívják „pecctejnek”. Ezt felforrallják és a környékbeli apróságoknak adják. A gyerekek a földön ülve kanalazzák a tejet. A gazdaasszony ekkor hirtelen leönti őket. Ha ekkor valamelyik elkezd sirni, azt tartják, csiros lesz a tehén teje, és sokat fog adni. — Csepe Sándor, rk. fm. 1923, Hasznos, Heves m.

380. „Pecctej ivás” a tehén ellése után szokásos. Abroszt terítenek a földre, és a szomszédok, rokonok apró gyerekeit összegyűjtik köréje, és leültetik. A friss borjas tehén első teje főzés közben öszszemegy. Ezt kaláccsal vagy kenyérrel kapják az apróságok. A gazdaasszony titokban vizet készít, és az evő gyermekeket nyakon önti, „hogy friss és jó tejelő legyen az újszülött borjú”. — Kovács József, rk. iparos, 1923, Szurdokpüspöki.

381. Azt a tejet, amit a borjú az első szopásnál nem szopik ki, elbeszélő édesanyja liszttel öszsze szokta gyúrni, és öklömnyi gombóccá formálni. Ennek közepébe egy széndarabot nyomnak. Ezt el szokták tenni. Pontos rendeltetését nem ismer-

ri, valami borjübetegség ellen használják. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

382. A tehén ellése után a románok „gurastát” készítenek. Összeszedik a környék összes gyerekeit, és mindnek adnak az első tejből. „Ez azért van, hogy több tejet adjon a tehén!” — Fogarasi Sándor, ref. tisztviselő, 1923, Balázsfalva.

383. Pénteken szokták a borjút elválasztani, hogy „könnyebben felejtse az anyját”. — Polt Károly, rk. fm. kb. 40 éves, Nagyesztergár, Veszprém m.

384. Fejés után édesanyja a „rontás” ellen csi-petnyi sót szokott a tejbe dobni. — Vargha András, rk. fm. 1923, Szurdokpüspöki.

385. Nagyanya mesélte el, hogy viszik el a tehén „hasznát”. Ha a tehén nem tejel úgy, mint előzőleg, „rontásra” gyanakszanak. Ilyenkor 2–3 napi tejet tesznek fel egy üstben főzni, és a fővő tejet késsel szurkálják. Azt tartják, „ilyenkor azt, aki a tehenet megrontotta, megszurkálják”. — Berkes Béla, rk. fm. 1923, Tiszapolgár, Szabolcs m.

386. Ha fejés közben vizek a tehén, a „vizelletét meg kell böködni vasvellával, mert illenkor boszorkány van a zseterben”. — Tóth Pál, rk. fm. 1923, Csatár, Zala m.

387. Mikor tehén fejés közben nekiáll „huggyani” akkor „vellával” háromszor a „fara” mögé kell szűrni, „mert akkor a boszorkánynak kiszűrják a szemit!” — Sági János, rk. gazdasági alkalmazott, 1910. Nemesbükk.

388. Pünkösdkor a közelben legelő „csordát” haza szokták hajtani. Első ünnepen minden gazda ad egy kalácsot a pásztornak, másodnap, mikor újra kihajtanak, egy-egy kenyeret kap. „Mészszibb való helyen lévő” állatokat nem hajtának pünkösdkor haza. Az ilyen állatokat őrző pásztorok fel szokták vinni a pünkösdi kalácsot. — Sandi Tibor, rk. fm. 1923, Futásfalva, Háromszék m.

389. Amikor tehenet vesznek, és a tehén az új helyen bizonyos idő után elapad, akkor a gazdaasszony a mezőn valami „szőrös barázdából” szed egy csuporba harmatot. (Füvel benőtt barázdák.) Ezzel a harmattal megmossák a tehén tőgyét, és megadja azt a tejet, amit azelőtt. — Tóth Gyula, fm. 1923, Bézs, Ung m.

390. Újonnan vásárolt tehenet nem vezetnek be mindjárt az istállóba, hanem az istálló ajtajában fejnek egy kevés tejet, amit a tehén fejére öntenek, hogy „az Isten óvja meg minden bajtól!” — Dobi Géza, rk. fm. 1923, Atkár, Heves m.

391. Állatnak nem szabad olyan nevet adni, aminek védőszentje van. A tehenek „Citrom”, „Narancs”, „Szekfű” stb. neveket kapnak. — Klein Károly, rk. fm. 1923, Lókút, Veszprém m.

392. A „dühösbogár” az orrszarvúbogár neve. Megszáritják, porrá törik. Ehhez a porhoz még reszelnek kis rezet is. Ezt az „orvosságot” a kutya ételébe keverik, veszttség ellen. — Majlát Samu, rk. fm. 1923, Torja, Háromszék m.

393. Karácsony este a kakasnak és kutyának ételébe borsot tesznek, hogy „hamisabbak legyenek!” — Szuhodi Miklós, rk. fm. 1923, Vivitány, Zemplén m.

394. „Bot” a kutya nyakába akasztott kolonc

neve. Minden pásztorkutyán van „bot”, amiről megismerik a vadászok őket és nem lönek rájuk. — Gáll Géza, rk. fm. 1923, Ikafa, Háromszék m.

395. „Göbe” anyadisznó. — Iván Kálmán, rk. fm. 1923, Vöckönd.

396. „Gönne” a nőtény malac neve az ellésig. „Koca” a malacos disznó. — Csiky Sándor, ref. fm. Lőrincfalva, Marostorda m.

397. „Malacos göllye” a malacos anyadisznó neve. — Páll István, rk. fm. 1910, Szentkatolna, Háromszék m.

398. A Dunántúlon általános „göbe” szó Erdélyben „gönne”, „göllye” alakban jelentkezik. Mindkettő ismeretlen. — Papp Ferenc, rk. fm. 1923, Nádudvar.

399. Mint az előző. — Ésik Zoltán, ev. tanár, 1919, Tiszamogyorós.

400. Mint az előző. — Szikora László Kiskunhalas.

401. Mint az előző. — Morva István, rk. fm. 1923, Csömör, Pest m.

402. Mint az előző. — Wolosonovszky Miklós, Hajdúdorog.

403. Mint az előző. — Madarászi Károly, Kaba.

404. Mint az előző. — Tóth Pál, Kondoros.

405. A „göbe” szót az állatorvos révén ismerték meg. — Halász Ferenc, Kalocsa, Tanyavilág.

406. „Ártány” a kiherélt disznó (kandisznó) neve, de „ártánymalac” a kanmalac kiherétlenül is. — Kelemen Béla, unitárius, asztalos, 1923, Kisgalambfalva, Háromszék m.

407. Mint az előző. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

408. „Pajta” kis, ház alakú építmény. „Disznópajta” a disznóól. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

409. „Maladzik” vagy „fiadzik” a disznó. — Bernáth József, rk. fm. 1923, Gyergyótekerőpatak.

410. Borotválkozás utáni habtól nem görög a hizóba fogott koca. — Pungor Gyula, Szombat hely.

411. A téli malacokat nagypénteken szokták kiherélni. — Somogyi Károly, ev. őrmester, 1921, Békéscsaba.

412. A kanász búcsú napján sorra járja a házat, ahonnét „kihajt”, ott bort, kalácsot, sült húst kap. Annyi ételmet szed így össze, hogy vagy két hétre el van látva a családja. — Horváth Imre, rk. fm. 1923, Zalaszentgyörgy.

413. A disznócsordában is van egy kolompos. A „kongó” nagyobb kolomp, ezt ritkán használják disznóknál, ahol a „pergő”, a kis kolomp általánosabb. — Oroszlánszky Miklós, rk. fm. 1923, Nyíregyháza.

414. „Killán” az ivarképes nőtény juh, amely azonban „nem bergett még”. A „fejőjuhot” fejik, a „meddű juhot” nem. „Kosda” a fejlettebb, de még nem „bergő” kos. „Bérbécs” a kifejlett kos. „Bereg a juh”, a juh párosodásának neve. „Major” a juhász. A „juhsereg” legalább száz juh együtt. — Tiboldi Pál, Vadasd, Marostorda m.

415. „Kosbárány” az újszülött kos, hathetes koráig. Ezt követően egyéves korig „kosda” vagy „kos” a neve. Egy év után, a tenyésztésre fogott kos a „berbécs”. „Millóra” a nőtény bárány

neve az ellésig. — Kelemen Béla, baptista, asztalos, 1923, Kisgalambfalva, Háromszék m.

416. „Bárány” az újszülött juh neve, nemre való tekintet nélkül. „Kosbárány” a kos a tenyésztésre fogásig, utána már „berbécsnek” nevezik. „Diszke” a kifejlett, de még nem bárányzó nőtényjuh. A „juhsereg” legalább száz juh. — Sandi Tibor, rk. fm. 1923, Futásfalva, Háromszék m.

417. Az „ürü” szó és fogalom ismeretlen. — Sandi Tibor, rk. fm. 1923, Futásfalva, Háromszék m.

418. Az „ürü” és „kappan” szó és fogalom ismeretlen. — Réti Ignác, rk. fm. 1923, Lemhény.

419. Mint az előző. — András Antal, rk. fm. 1923, Torja, Háromszék m.

420. Mint az előző. — Demeter Albert, rk. fm. 1923, Zágony, Háromszék m.

421. A szászoknál ismerte meg a kappantartást, magát a „kappan” szót pedig az Alföldön tanulta meg. — Márton Mihály, ref. fm. 1909, Kézdivásárhely.

422. A kisebb gazdaságokban 15–20 juh van. A felesleges „berbécskeket”, tehát kosokat hathetes koruk után levágják és megeszik. Az „ürü” szó ismeretlen, kiherélt kosra semmi szavuk sincs. — Illyés Mózes, ref. fm. 1923, Rava.

423. Mint az előző. — Bálint Jenő, rk. fm. 1923, Csiklázárfalva, Csik m.

424. A durvább gyapjú juhok „szálás” a neve, a finomabb gyapjú juhé „berke”. — Sandi Tibor, rk. fm. 1923, Futásfalva, Háromszék m.

425. Gyergyószentmiklós „tizesekre” van felosztva. Az egyes „tizesek” élén a „tizesgazda” vagy „tizesvezető” áll. Jobb módú ember ez, aki vállalkozik a tizes vezetésére. Ennek házában van tavasszal a „tizesgyűlés”. Ezen határozzák el, mi lesz a juhokkal, hova építenek „eszténát” stb. A juhokat ui. a tizes szervezet alapján kezelik, de a marhákat már a közbirtokosság intézi. Tizesvezető határozza meg, kinek hány fejés jár és mikor. A tizes szervezet a juhokon kívül másnal nem is foglalkozik. — Ferencz József, Gyergyószentmiklós.

426. A „juhsereget” Szt. György napján szokták kihajtani a legelőre. Ilyenkor, amint a faluban hallotta, láncot szoktak az istálló küszöbére vagy az utcaajtóba tenni, hogy „a vadállatok ne bántsák az állatokat!” Elbeszélő családjában nincs meg ez a szokás. — Sandi Tibor, rk. fm. 1923, Futásfalva, Háromszék m.

427. A juhokat a rokonok közösen adják ki egy-egy havasra. Ugyanígy tesznek a marhákkal is. A „rokonok” választanak „főgazdát”, aki a közös ügyeket intézi és vezeti. — Szabó Bálint, rk. fm. 1923, Gyergyóremete.

428. Ha a farkas csukott szájjal rohan a juhok közé, örömeiben nem tudja kinyitni a száját, és nem tud kárt tenni bennük. Innét a „farkasfogra való ácsolás” neve, mert nem megy szét! — Lukács Mihály, rk. fm. 1923, Marostorda m. Székelyvécke.

429. Az „esztene” deszkából készült ház a juhászok számára, amit „költöztetni” lehet. Ebben készítik a sajtot, tartják a holmijukat a juhászok. A „kasár” vesszőből font védőfal a juhok szá-

mára. Mezőn egész alacsony ez, az erdőben magas, hogy a farkas be ne tudjon ugrani a juhok közé. A „kasárban” elkerített hely van a „fejőjuhok” számára. Ezen kis lyuk, ajtócska van, ez a „fejőlik”. Ezen át ereszti ki a „meddűpásztor” a juhokat. A „fejőliknél” kis széken ülnek a fejők. A „kasár meddűjében” ugyancsak elkerített helyen vannak a meddő juhok. — Marti Gáspár, rk. fm. 1923, Kézdiszentlélek, Háromszék m.

430. Télen a „juhakolban” vannak a juhok, és csak éjjelre terelik be őket a „juhistállóba”. — Marti Gáspár, rk. fm. 1923, Kézdiszentlélek, Háromszék m.

431. A „monyató” a juhászbojtár. Fialat gyermek vagy vén, öreg ember. A „meddűpásztor” is bojtár még, de magasabb rangban már, mint a „monyató”. „Fejőlegény” vagy „pakulár” a juhász neve. Kétszer annyi fizetést kap, mint a „monyató”. „Bács” a számadójuhász. Ő készíti a sajtot. — Marti Gáspár, rk. fm. 1923, Kézdiszentlélek, Háromszék m.

432. Mint az előző. — Demeter Albert, rk. fm. 1923, Zágón, Háromszék m.

433. A „bács” „monyatóként” kezdi, aztán „meddűpásztor”, „fejőlegény” és végül „bács” lesz. Mikor kiöregszik, ismét csak „monyató” lesz. — András Antal, rk. fm. 1923, Torja, Háromszék m.

434. „Komárnyik” a juhászok kalyibája. — Kelemen Béla, baptista, asztalos, 1923, Kiszgalambfalva, Udvarhely m.

435. „Bács” (juhász) „pénteken semmit nem ad ki”. Magyar bácsoktól még jobban lehet pénteken valamit kapni, magyar azonban alig akad a bácsok között, mert azok leginkább oláhok. — Mezei Dénes, Mezőpanit.

436. Mátyás-napkor, ha nő lép be elsőnek az „életbe”, „sok nösténybárány várható”, ha férfi, sok kos. — Bálint Jenő, rk. fm. 1923, Csiklázárfalva, Csik m.

437. „Tyúkpajta” a tyúkol. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

438. „Majorság” a baromfiak gyűjtőneve. — Iván Kálmán, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

439. Ha a tyúkok korán felülnek a fészükre, jó idő lesz másnap, ha későn „ülnek el”, rossz várható. Urbán József, ref. fm. 1923, Abara.

440. Kis tojást „kártojásnak” hívják, ezt át szokták dobni a háztetőn, hogy a kár szomszédokat érje, ahova a tojás esik. — Dezső András, rk. tanító, Alsóvadász. Abaúj m.

441. „Kártojás” ismeretlen. — Katona Ferenc, rk. fm. 1923, Andrásfalva, Románia.

442. Ha a tyúk kis tojást tojik, azt átdobják a házon. — Mátyás János, rk. fm. 1923, Monó, Szilágy megye.

443. Kis tojást „kártojásnak” nevezik. Ezt át szokták dobni a háztetőn, ezzel „elmegy a háztól a kár”. — Dobra József, rk. fm. 1923, Kiskunhalas.

444. Mint az előző. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

445. Kiseb, mint a másik csirke, rámondják, „ez csak olyan lidérc-csirke”. — Tóth Gyula, fm. 1923, Bézs, Ung m.

446. Amelyik tyúk kukorékol, annak kitekerik

a nyakát. — Sata Mihály, rk. villanyszerelő, 1923. Pécska, Arad.

447. Ha a tyúk kukorékol, nagy kár éri a házat. „Édesanyám meghallotta, hogy a favágítón egy tyúk elkukorikolta magát. Tüstént agyon is vágta, másnapra mégis megdöglött egy koca!” — Dobra József, rk. fm. 1923, Kiskunhalas.

448. Tyúk kukorékolása nagy veszélyt jelent, amit el lehet kerülni, ha levágják a tyúkot. — Szuholdi Miklós, rk. fm. 1923, Vivitány, Zemplén m.

449. Kakas a ház felé kukorékol, vendég jön. „Ez sokszor bételik!” — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

450. „Tiket szomszédul lopott számára, kalapbul ütetnek”. — Mazzag Ernő, rk. fm. 1923, Andrásfalva, Zala m.

451. Amikor tyúkot „ütetnek”, kisgyerekekkel mondatják: „Úgy ülj, mint a tuskó, úgy köccs, mint a hangya!” — Oroszlánszky Miklós, rk. fm. 1923, Nyiregyháza.

452. „Amikor kotlóst ütetnek, nem szabad a házban fütyülni, mert befulladás a csirke a tojásba!” — Mátyás János, rk. fm. 1923, Monó, Szilágy m.

453. „Polozsna” záptojás és az a tojás, amit a tyúk alá tesznek, hogy üljön. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

454. „Polozsna” záptojás és az a tojás, amit a tyúk alá tesznek, hogy üljön. — Bódi Sándor, Szabolcsveresmart.

455. „Kotlóstojás” a záptojás neve. — Csernátóni Lajos, ref. tisztviselő, 1922, Székelykövesd.

456. Nem szabad páros számú tojást tenni a tyúk alá, mert „kivállik a tojás”. — Urbán József, ref. fm. 1923, Abara.

457. Mint az előző. — Németh Sándor, rk. gazdasági alkalmazott, 1915, Keszthely.

458. Mint az előző. — Bernáth Márton, rk. fm. 1923, Gyergyótekerőpatok.

459. Mint az előző. — Györe Kálmán, Vaspör.

460. Tyúk alá nem szabad páros számú tojást tenni. Hegedüs Antal, Markota.

461. Tyúk alá nem szabad az elbeszélő édesanyja szerint páros tojást tenni, aki 21 vagy 19 tojást szokott tenni a kotlós nagysága szerint. — Dobra József, rk. fm. 1923, Kiskunhalas.

462. Tyúk alá mindig páratlan számú tojást tesznek, rendszeren 21 darabot. — Katona Ferenc, rk. fm. 1923, Andrásfalva, Románia.

463. Mielőtt a kiscsibéket vagy -libákat leeresztenék a földre, az úrnapi sátorból hozott virággal megfűstölik őket. Az aprójószágot rostára teszik, a rosta alá tett rossz fazékban égetik el az úrnapról eltett virágot. „Olyan ez, mint az újszülöttnél a keresztelő.” — Horváth József, rk. fm. 1910, Karmacs.

464. Akácvirágzaskor kelt csirkék elpusztulnak. — Gubányi Imre, rk. fm. 1923, Soltvadkert.

465. Ha a „zsibadöglesztőt” beviszik a lakásba, megdöglenek a „zsibák”, azaz a kislibák. — Kiss István, rk. vincellér, 1923, Hegyesd.

466. Kőkörcsint nem szabad bevinni a házba, mert megdöglenek a „kispipik” (libák). — Ferencz József, ref. egy. hallgató, 1922, Komolló, Háromszék megye.

héc", 3. „hámfa", 4. „elsőágas", 5. „juha", 6. „nyújtó", 7. „löcs", 8. „saroglya", 9. „aljdeszka", 10. „bélfa". — Szuhodi Miklós, rk. fm. 1923, Vivitány, Zemplén m.

472. „Kocsi eleje" (5. ábra): 1. „tengely", 2. „tengelyvánkös", 3. „simely", 4. „föregtyü". A hátsó tengelyen van a „hátsó vánkösfa", „hátsósimely", „nyújtó" és a „hátsóágas". — Szuhodi Miklós, rk. fm. 1923, Vivitány, Zemplén m.

473. A kocsi- vagy szekérkerék részei: 1. „ráf", 2. „talp", 3. „küllö", 4. „agy" vagy „puska", 5. „tengelytészni" (tengelyvégtök) és 6. „tengelyszeg". — Szuhodi Miklós, rk. fm. 1923, Vivitány, Zemplén m.

474. „Kerékfentö" a küllö, „kerékfal" a keréktalp, „kerékfej" a kerékagy neve. — Páll István, rk. fm. 1910, Szentkatolna.

475. „Kerékfentö", mint az elözo. — Kristöf Pál, Erdösztengyörgy, Marostorda m.

476. A „kocsit" nem használják terhelésre, mint a „szekeret", csak utazásra. Ennek megfelelően a mezögazdaságban alkalmazott lovas kocsinak „löszeker" a neve. Ennél a nyújtó felett az aljdeszkázatot erősítő rúd van keresztben, amit „haslónak" neveznek. A rúdszárny a „nyelvény", amely a „simelyen" megy át. Tóth Gábor, Börönd, Zala m.

477. A „kocsi" lovas jármü, a „szekeret" ökrök húzzák. A „kisafa" abban különbözik a „fürhéncstöl", hogy szeggel kapcsolódik a rúdhoz, így a lovak egyformán húznak. — Tamás János, rk. fm. 1923, Gelse, Zala m.

478. A „kocsi" féderes jármü, amit csak utazásra használnak. — Szuhodi Miklós, rk. fm. 1923, Vivitány, Zemplén m.

479. „Hordós szekér", „ganyézószekér", „pergőszekér" vagy „kasószekér", „kocsi", „pricskakocsi" és „hintö". — Páll István, rk. fm. 1910, Szentkatolna, Háromszék m.

480. „Bokkon" vagy „tisafa" a hámfa neve, amire az istrángot „vetik". — Gedui Pál, rk. fm. 1923, Kemenesszentpéter, Vas m.

481. „Fék" a kantár általános neve Háromszékben.

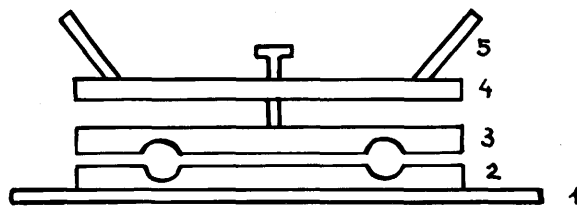
482. „Lovat megnyögözni" a ló megbéklyózását jelenti legeltetéshez. — Gáll Géza, rk. fm. 1923, Ikafa, Háromszék m.

483. „Lajtorja" a kocsiodal neve. „Lajtorjaáll" a kocsiodal felsö rúdjának hátsó felkunkorodó vége. — Gyönös Dénes, Szentkatolna.

484. A „szarvasrajtolya" a „hordószekér" be- deszkázatlan, csak lécek által összefogott, létra- szerü oldala, aminek hátsó, felsö vége felkunkorodik. — Réti Ignác, rk. fm. 1923, Lemhény.

485. „Kolesz". Leveszik a kocsi alját és oldalait. Az aljat három, oldalakat 2—2 szál deszkával helyettesítik. Az oldalakat a „rakoncához" támasztják. A kocsi elejét és hátulját „sublerok" zárják el. Kavics, homok, szén szállítására használják. Elönye, hogy a „sublerok" kihúzása után az oldalak eltávolíthatók és a rakomány le hull. — Wolosinovszky Miklós, rk. fm. 1923, Hajdúdorog.

486. „Csás" a kocsiba fogott lovak közül a bal oldali. „Hajzás" a jobb oldali. — Gubányi Imre, rk. fm. 1923, Soltvadkert.

5. ábra. A kocsi eleje

5. иллюстрация. Передняя часть телеги

487. Szántásnál „keresztesbe" szokták fogni a lovakat (6. ábra), hogy egyformán húzzanak. — Papp Ferenc, rk. fm. 1923, Nádudvar.

488. „Hozzád" és „tüled" szántáskor a lovak igazgatására használt szavak. Az első „jobbra" a második „balra" húzást jelent a lovak számára. Használják a „hokk" jobbra, „hikk" balra szavakat is. — Németh József, rk. fm. 1923, Kozmadombja, Zala m.

489. „Tüled" és „csihi" a lovak igazgatására szolgáló szavak szántáskor. Az első balra, második jobbra húzást parancsol. — Csikós Gábor, Vámosmikola.

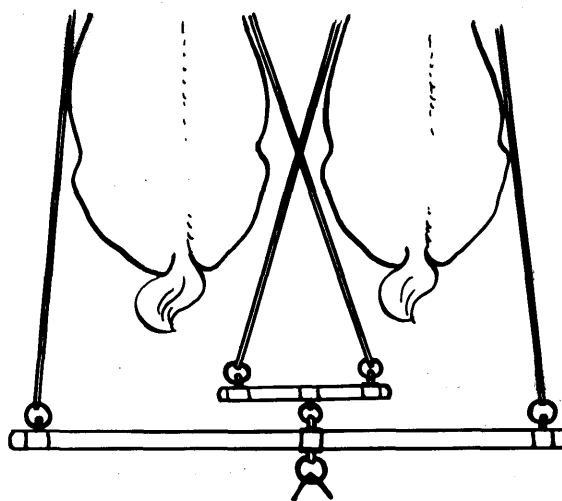
490. „Gangos" csak lóra használt jelző, amely táncos járású, jóvérü állatot jelent. — Nagy Emil ref. tanító, Etéd.

491. „Szénatartó sarogla": etetőrács a falon a lovak és szarvasmarhák számára. — Büki János, rk. fm. 1915, Zalaudvard.

492. „Bicsak" az a lánc, amit fékezés céljából áthúznak a szán talpa alatt. — Salló Dávid, rk. fm. 1923, Csikszentmárton, Csik m.

493. „Talabor": féket helyettesítő berendezés. Ezen csúszik lejtön a kocsi vagy szekér kereke. — Salló Dávid, rk. fm. 1923, Csikszentmárton, Csik m.

494. „Lant" az állatok nyakába akasztott nagyobb kolomp neve. A kisebb csengö, a „pergö". — Simon Dénes, rk. fm. 1923, Csökfalva.

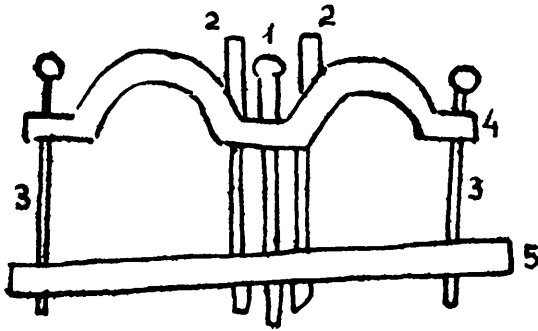
6. ábra. „Keresztesbe" fogott lovak

6. иллюстрация. Запряженные в «крест» лошади

495. A járom (7. ábra) részei: 1. „nyakszeg”, 2. „bélfa”, 3. „járomszeg”, 4. „nyakfa” és 5. „toló”. — Wolosinovszky Miklós, rk. fm. 1923, Hajdúdorog.

496. A járom (7. kép) részei: 1. „rúdszeg”, 2. „bélfa”, 3. „nyakszeg”, 4. „felsőfa” és 5. „alsófa”. — Kristóf Pál, Erdőszentgyörgy, Marostorda m.

497. A járom (7. kép) részei: 2. „járomderce”, 4. „járomfej” és 5. „aljfa”. — Gábor Lajos, Szentkatolna.

7. ábra. A járom részei

7. иллюстрация. Составные части ярма

498. „Iga” a járom neve. Ennek (7. kép) részei: 1. „rúdszeg”, 2. „igabófa”, 3. „igaszeg”, 4. „vonós” és 5. „aljfa”. — Iván Kálmán, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

499. „Nyeves rúd”. Szeggel kapcsolódik a rúdszárnyakhoz. „Illen a tehen (sic!) rúd, amellik leered a földre”. — Németh József, rk. fm. 1923, Kozmadombja, Zala m.

500. „Humek”! szóval tolatják vissza a szeke- ret a szarvasmarhákkal. — Németh József, rk. fm. 1923, Kozmadombja, Zala m.

501. „Restellőostor” vagy „négyellőostor” a béresostor neve. — Oroszlánszky Miklós, rk. fm. 1923, Nyiregyháza.

502. „Tézsla”-négyes ökörfogatnál a rúdtoldás az első pár ökör számára. „Tézslás ökör” az első pár ökör neve, „rudas ökör” a hátsó páré. — Sági János, rk. gazd. alkalmazott, 1910, Nemesbükk.

503. Az eke részei: „gerendely”, „fogógerendely” az ekeszarv, „hosszúvas” a csoroszlya, „kormány”, „laposvas” és „ekevas”. — Réti Ignác, rk. fm. 1924, Lemhény.

504. „Ekecsiny” az eketalyiga neve. — Gutí Imre, rk. fm. 1923, Nagyút, Heves m.

505. „Csáगतyú”. Ezzel szabályozzák a faeke talyigáját. — Bálint Jenő, rk. fm. 1923, Csiklázárfalva.

506. „Csáगतó”. Ezzel szabályozzák a faeke talyigáját. — Fülöp János, ref. fm. 1923, Páva, Háromszék megye.

507. „Boronagerendely”. A faborona része, melybe a vas boronaszegek vannak verve. — Réti Ignác, rk. fm. 1923, Lemhény.

508. „Szárவágó”: kasza alakú, rossz kaszából készített, kb. 1 m-es szárú vágóeszköz, amit nád, kukoricaszár vágására használnak. — Papp Ferenc, rk. fm. 1923, Nádudvar.

509. „Szárவágó”, mint az előző. — Lupu Mihály, Vácszentlászló.

510. „Gorzsa”, mint az előző. — Szegeci András, ref. fm. 1923, Hermányszeg, Szatmár m.

511. „Gyalászka”, mint az előző. — Szikora Ferenc, Kiskunhalas.

512. „Nádvágó kasza”, vagy „sásvágó kasza”, mint az előző. — Büki János, rk. fm. 1923, Zalaudvard.

513. „Nádvágó kasza”, mint az előző. — Horváth István, Szabadhidvég.

514. „Nádvágó szatinka”, mint az előző. — Németh Sándor, rk. gazdasági alkalmazott, 1915, Keszthely.

515. „Szárவágó kés”, mint az előző. — Katona Ferenc, rk. fm. 1923, Andrásfalva, Románia.

516. „Fentér” a kaszák tartója. — Sinka András, Nyírbogdány.

517. „Féntok”, mint az előző. — Csiky Sándor, ref. fm. 1923, Lőrincfalva.

518. „Sutu”, mint az előző. — Bernáth József, rk. fm. 1923, Gyergyótekerőpatak.

519. „Tokmány”, mint az előző. — Gubányi Imre, rk. fm. 1923, Soltvadkert.

520. „Kantár”, mint az előző. — Salló Dávid, rk. fm. 1923, Csikszentmárton, Csik m.

521. „A csép” nyélből, „hadaróból”, 2 db bőr „csépféjből” és „közszíjból” áll. — Tóth Pál, rk. fm. 1923, Csatár, Zala m.

522. „Tüzesgép” a cséplésnél használt gőzgép. — Halász Ferenc, Belényesfenes.

523. „Kászú”: fakéregből készített hevenyészett edény. Főleg a málna- és eperszedők használik és készítik. — Bálint Jenő, rk. fm. 1923, Csiklázárfalva, Csik m.

524. A „kártus” olyan forma, mint a faveder, csak magasabb. — Farkas Árpád, rk. fm. 1923, Szamosangyalos.

525. „Vizeskártya”, alul széles, felül keskenyebb faedény, víz tartására. — András Antal, rk. fm. 1923, Torja, Háromszék m.

526. „Kupa”: víztartó faedény. Olyanforma, mint a vajköpülő, csak füle van. — Gutí Imre, rk. fm. 1923, Nagyút, Heves m.

527. A „bucska” másutt „csobolyó” néven ismert vízfordó edény. — Vargha Károly, Zala-szentgrót.

528. „Csobán” a csobolyó neve. — Farkas Árpád, rk. fm. 1923, Szamosangyalos.

529. „Légely”, víztartó faedény. Hosszú fekvő henger alakú, fából készült, lábakon álló edény, amit abroncsok fognak össze. — Szász Kovács Pál, ref. fm. 1923, Gernyeszeg.

530. Mint az előző. — Bálint Jenő, rk. fm. 1923, Csiklázárfalva, Csik m.

531. „Sitár” nem azonos a sajtárral. Előbbi faveder, a sajtár zománcos fejőedény. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

532. A „zséter” fából készült „fejőke”, vagyis fejősajtár. — Tóth Pál, rk. fm. 1923, Csatár, Zala m.

533. „Cserpák” faedény, amiből a tehen farkát mossák. — Gutí Imre, rk. fm. 1923, Nagyút, Heves m.

534. „Bóta” a pásztorok által használt fa víztartó edény. — Fülöp János, Mohor, Bácska.

535. „Melence”, kis, ovális fateknő. — Sági János, rk. gazd. alkalmazott, 1910, Nemesbükk.

536. „Kilinta” a juhsajt készítésénél használt kiöntős fateknő neve. — Marti Gáspár, rk. fm. 1923, Kézdiszentlélek, Háromszék m.

537. „Kerenta”, mint az előző. — András Antal, rk. fm. 1923, Torja, Háromszék m.

538. „Törzsölőtekenő” a mosóteknő. — Márton Mihály idős útkaparó, Kézdivásárhely.

539. „Sürit” a hordó csinja. „Süritvágó” a csin-vágó neve. — Nagy Lajos, rk. fm. 1923, Nemesapáti, Zala m.

540. „Hordóablak” a nagy hordó ajtaja. — Györe Kálmán, Vaspör.

541. „Seggenülő hordó” a félfenekű hordó. „Seggenülőre állítani a hordót”, vagyis a fenekére állítani. — Szabó László, Ábrahámhegy.

542. „Gántorfa” a csántérfa neve. — Iván Kálmán, rk. fm. 1923, Vöckönd.

543. „Gántorfa” ezen állnak a hordók a pincében. — Ekler Károly, rk. fm. 1923, Zalaegerszeg.

544. „Ék” vagy „kötés” a hordók elcsúszását akadályozó fa. — Nagy Lajos, Felsőrajk.

545. „Papucs” a hordók biztos állását elősegítő ék neve. — Sági János, rk. gazd. alkalmazott, 1910, Nemesbükk.

546. „Kabakhéber” a tökből készített lopó, bor szivásához. — Lukács Gyula, rk. fm. 1923, Budafa, Zala m.

547. „Gúzsos prös” régi fajta faprés, amivel „egy törkölyről le lehet prösölni a termést”. — Kovács József, Felsőrajk.

548. „Cserény” fonott „trág” neve, trágya vagy föld hordásához. — Kiss István, rk. vincellér, 1923, Hegyesd.

549. „Cserény” a mustszűrő kosár neve. — Kovács József, Felsőrajk.

550. „Cserény” a mustszűrő kosár neve. — Lukács Gyula, rk. fm. 1923, Budafa, Zala m.

551. „Borvállú” a „tötike” neve. Régebben egy fából volt faragva, innét a neve. Ilyet ma is használnak még. — Lukács Gyula, rk. fm. 1923, Budafa, Zala megye.

552. „Borvállú” a „tötike” neve. — Iván Kálmán, rk. fm. 1923, Vöckönd.

553. „Lého” a „tötike” neve. — Tamás Pál, g. kat. fm. 1923, Görömböly.

554. „Kurcsola”, a hordók ezen száradnak mosás után. — Ekler Károly, rk. fm. 1923, Zalaegerszeg.

555. „Pincetorok” a külső ajtó és a pinceajtó közti rész. — Kiss István, rk. vincellér, 1923, Hegyesd.

556. Hordóban álló félbeni bor nem romlik meg, ha egy megtisztított és félbevágott tormát cernán úgy lógatnak bele, hogy éppen a bor színéig érjen. Ahogy a bor fogy, a tormát mindig lejjebb kell engedni. A bor felületén kocsonyareteg képződik, ami elzárja a bort a levegőtől. — Szabó László, Ábrahámhegy, Zala m.

557. „Rabszekér” a talicska neve. Inkább az öregek használják, fiatalok már talicskát mondanak inkább. — Salló Dávid, rk. fm. 1923, Csikszentmárton, Csik m.

558. „Bakszekér” a trágyahordó eszköz neve. „A talicská”-nak alja és oldala zárt, a „baksze-

kér”-nek csak nyitott alja van. — Farkas Jenő, rk. fm. 1923, Zalatilaj.

559. „Csákány” a dunántúli „irtókapa” neve. — Salló Dávid, rk. fm. 1923, Csikszentmárton, Csik m.

560. A „capina” gerendaforgató nyeles szerzőszám. „Fehérnépek előtt inkább a csákány szót használják”. Salló Dávid, rk. fm. 1923, Csikszentmárton, Csik m.

561. „Nyiszor”-faigazgató nyeles vaskapocs. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

562. A „kapocs” rossz „vasvellábul” készülő ügy, hogy ágait gereblyeszerűen meghajlítják. — Büki János, rk. fm. 1915, Zalaudvard.

563. „Fakecer” a bugylibicska. — Gáll Géza, rk. fm. 1923, Ikafa, Háromszék m.

564. „Budonka” fa ételhordó neve. — Gyönös Dénes, Szentkatolna.

565. „Horgastarisznya” a börtarisznya. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

566. A „hombár” négy lábbon álló, hatalmas faláda. Rendesen kétfelé van osztva. Mindegyik rekesznek van egy kis ajtaja, tolózárral, hogy a beöntött gabonát részletekben könnyen ki tudják venni belőle. Fedele nincs. — Büki János, rk. fm. 1915, Zalaudvard.

567. „Hámbár” cser- vagy fenyőfa láda gabonartartásra — Réti Ignác, rk. fm. 1923, Lemhény.

568. „Mercés” zsúpból készült, 25—50 kg gabona befogadására alkalmas kosár. — Büki János, rk. fm. 1915, Zalaudvard.

569. „Gabonáskas” kisározott kosár gabona tartására. Rendesen a padláson vagy a kamrában áll. — Páll István, rk. fm. 1910, Szentkatolna, Háromszék m.

570. „Mozsár” vagy „lükü” a lábbal működte-tett törökészülék, szemes terményekhez. — Vargha Pál, rk. fm. 1923, Rédics, Zala m.

571. Az „abrosz” háziszőttes kendő, amiben az asszonyok a mezőről hazahordják az állatok eleségét. Piacra is ebben hordják az árut, még ludat is tudnak bele csomagolni. — Kovács József, rk. iparos, 1923, Szurdokpüspöki.

572. „Dologti ruha” a munkaruha. — Hegedüs Antal, Markota.

573. „Ünneplő és hétköznapló ruha”. — Nagy Dániel, ref. egyetemi hallgató, 1922, Trizs.

HALÁSZAT

574. Halászni bújva mennek, mert azt tartják, nem lesz szerencsájük, ha valaki megkérdezi, hová mennek. — Urbán József, ref. fm. 1923, Abara. A falu is református.

575. Hallal álmodni „esést” jelent, tehát esőt vagy havazást. — Mátis József, Hatolyka, Háromszék m.

576. Jó halfogás lesz abban az évben, amikor a szél a zalai partra „hajtja a jeget”. — Horváth Imre, rk. vasutas, 1909, Akali. (Idős Czanda Istvántól hallotta, aki hivatásos halász volt az akali halászbérlő idejében.)

577. „Békakanál” a tavi vagy folyami kagyló héja. — Iván Kálmán, rk. fm. 1923, Vöckönd.

578. „Békateknő” a tavi vagy folyami kagyló héja. — Id. Czanda István, Akali.

579. A házilag, gombostüből vagy drótból hajlított szakáll nélküli horognak „szigony” a neve. A szakállas, bolti áru a „horog”. — Iván Kálmán, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

580. A horgász-készség úszója a „póta”. Ezalatt van a „nehezék”, ami ólom hiányában kis kő is lehet. A horgot „inra” erősítik fel. A víz mélységétől függően állítják be az „eresztéket”, általában fenék felett egyarasznyira lóg a horog, ha kis halra horgásznak. Ha „kap a hal”, és „viszi a horgot”, „bevágna”. Néha nem akad horogra a hal, mert csak „meghegyezte a horgot”. Ilyenkor a földigilisztából kilógó horghegyet vissza kell húzni, mert a „hegyzett horgot nem kapja a hal”. — Czanda István id., Akali.

581. „Liget” a horgászhoz a nádasban kivágott tisztás. Lehet természetes is. A horgász három kéve nádat egymásra hajt, erre lép. Következő lépéshez hasonlóan hajtja le a nádat és így mély vízbe is be tud menni. Súlya alatt térdig süllyednek a lehajtott nádkévek, de megtartják a rajtuk álló embert is. Szigonyt is szoktak vinni a nádi horgászhoz, meg sót is. A szigonnyal készülő a „liget”. A víz fenekén a szigonyra csavart nádszálakat kitépdesik. A „nádtorzsba” akadt horgot is szigonnyal szabadítják ki. A só a piócák ellen kell, amiből sok van a nádban. A „liget” szélén álló horgász horgához nem tartozik bot, a zsinórt a kezében fogja. Sok keszeget, sügeret lehet így fogni, néha compót és kárászt is. A halakat „fűzérre” teszik. — Id. Czanda István, Akali.

582. A fogott apróbb halak mennyiségét „fűzérrel” mérik. A „fűzér” kb. másfél méter hosszú zsinór, amelynek végén van a „fűzőtű”, másik végére lapos fadarab van hurkolva vagy „csatolva”. A hurok neve „csat”. A fűzőtűt, arasznyi, kb. 0,8 cm széles, elhegyesdő fát, áthúzzák a hal kopolyáján és száján. Ha annyi apróhalat fognak, hogy a fűzér megtelik vele, akkor azt mondják, „fogtam egy fűzér halat”. Akinek nem volt akkora szerencséje, „fél fűzér hallal” megy haza. A „csat kibontásával a halakat könnyen el lehet távolítani a „fűzerről”. — Id. Czanda István, Akali.

583. „A fenekes” vagy „bedobós” ponty és harcsa fogására alkalmas horgász-készség, olyan fenékhorg, amire 2–3 db horgot szerelnek. Egy-másfél méter hosszú erős pálca végére van a fenékhorg kötve. Ezt a pálcát a folyópartba szúrják, és a kb. 15 m hosszú fenékhorgot a vízbe vetik. A víz és a bot vége közt dugó van a levegőben. Ennek segítségével jól megfigyelhető a zsinór szöge, aminek elmozdulása jelzi, hogy kap a hal. — Imreh András, rk. tanító, 1919. Szeged.

584. A „bevető” horgász-készség. Erős zsinór egyik végére nagyobb súly, esetleg téglá kerül. A zsinórra 40–50 darab horog kerül, egymástól 30–50 cm távolságban. A zsinór végét a parton bokorhoz, fához erősítik, a horgokra a parthoz közel „kukac”, azaz földigilisztá, beljebb máj, főtt kukorica kerül, legbelül „csikkal”, azaz csikhallal csalizzák a horgokat. Ez azért van,

mert a part közelében kisebb halak járnak, a nagyobb halak a mély vizet szeretik. Egy-egy halásznak 5–6 „bevetője” is van. — Sata Mihály, rk. villanszerelő, 1923, Pécska.

585. „Akadályhorgot víz eleibe” rakják. Folyásirányra merőlegesen két levert karóra erős zsinog jön a víz fölé, erre vannak egymástól kb. 70 cm-re aggatva a horgok. Minden horognak van külön úszója, így csak azt kell kivenni, amire hal akadt. Mindenfajta és nagyságú hal számára szoktak erre csalit tenni. — Vargha Károly, Zala-szentgrót.

586. „Puttyogatással” harcsát lehet fogni. Szélcsendes nyári estéken a Tisza közepére evez a halász, és ott kezd „puttyogatni”. Egyik kezében rövid, erős zsinogre nehéz ólom van szerelve, ami mélyen merül a vízbe. Másik kezével kezeli a halász a „puttyogatót”. Rövid nyél ez, melynek végére rézsutosan rugalmas bádoglemez van szegelve. A bádoglemez áll ferdén, mert így könnyebb vele merőleges ütéseket mérni a vízre. Az ütések jellegzetes hangjára előjön a harcsa és bekapja a horgot. — Imreh András, rk. tanító, 1919. Szeged.

587. „Pirított ponty” a nád szélén, rekkenő nyári melegben, szélmentes időben napozó, szunyókáló ponty. Ilyenkor szigonnyal fogják. Csendben eveznek csónakkal a nád szélén, a csónak orrában álló szigonyos irányítja az evezőt. Amikor megfelelő közelségbe érnek, a szigonyos átszúrja a halat úgy, hogy lehetőleg a kopolytű alatt érje a szigony. A halat a vízfenékre nyomva, teljesen átveri rajt a szigonyt. A szigony nyelét maga felé húzva, csak a csónak mellett emeli fel a halat a vízből, hogy az le ne „szakadjon a szigonyról”. — Id. Czanda István, Akali.

588. „Fürdik a csuka”, azaz ivik a csuka. Más halra is így mondják. Iváskor szigonnyal könnyű halat fogni. — Id. Czanda István, Akali.

589. Szigonnyal csak „nagy halfutáskor”, azaz a halak ivásakor halásznak Vörsön, Somogy megyében. — Futó Mihály, rk. fm. 1923, Vörs.

590. A második világháború elején a palicsi tóban látott szigonyozást. Nem tudja, korábban volt-e, vagy csak a zavaros viszonyok idején kapott-e lábra? A szigony szakáll nélküli kétágú villa volt, aminek 3–4 m hosszú fanyele volt. A nádasba vágott utakon úgy haladtak a csónakkal, hogy a szigonyos a csónak orrában állt, társa meg a nádcsomókat összemarkolva húzta előre a csónakot. A szigonyos megszúrta a napon sütkérező halakat, a fenékre nyomva teljesen átverte rajtuk a szigonyt, és csak aztán vette ki a halat. — Dr. Szarka János, Szeged.

591. Szeged és Tápé közti „érben” figyelte meg dr. Szarka János az alábbi, érdekes halfogási módot, amit egy veszedelmes orvhalász hírében álló asztalos folytatott. Maga készítette számszerijből lőtte meg a napozó halat. A nyilvessző hegyére lazán acélkupak volt tűzve. A kupakhoz erős horgász-zsinór csatlakozott. A zsinór szépen le volt rakva a csónak orrába. A kilőtt nyilvessző magával rántotta a zsinórt, majd a halon áthaladva a vesszőre húzott kupak lecsúszott, és meggátolta a zsinór visszacsúszását a halból. — Dr. Szarka János, Szeged.

592. Hurokkal „sikér” vízben szoktak csukát fogni. „Másik hal nem áll meg”. A „hurok” cimbalomdrótból készül, amit horgászbot hegyére kötnek. — Futó Mihály, rk. fm. 1923, Vörs.

593. A vörsiek ismerik az „emelőhállót”. Kb. 3 x 3 m méretű háló ez, amit két-két, meghajlított pálcza fog össze a sarkain. A pálcák találkozásánál kötélre van kötve, a kötél rúdra erősítve. A rúdnál fogva emelőznek. „Emelőhálóval” sok kiszt szoktak fogni. Télen léket vágnak a Zala folyó jegén, és úgy emelőznek. A „kemenceháló” három „hajtoványra” van szerelve. Két emelőhálóból szokták kialakítani. A „turbuk” háromrétegű háló, amibe hajtani is szokták a halat, de „halfutáskor” is használják. Ugyancsak „halfutáskor” használt az „eresztőháló”. Levert cövekekhez kötött háló ez, amibe kopolyájánál fogva beakad a hal. A „húzóhállót” ugyancsak „halfutáskor” használják. — Futó Mihály, rk. fm. 1923, Vörs.

594. „Feneketlen kosár” a tapogató neve. — Vargha Károly, Zalaszentgrót.

595. „Tapogató” a feneketlen kosár, halfogáshoz. — Sata Mihály, rk. villanyszerelő, 1923. Pécska, Arad m.

596. A „kasárháló” Erdélyben mindenütt ismert. Ívesen meghajlított keretre szerelt, kötött, zsák alakú háló ez. Neve mutatja, hogy valaha vesszőből készült, mint a kosár. Kitapasztalják, hogy hol vannak a folyóban „katlanok” vagy „kemencék”. Az ezekben meghúzódo halakat fogják a „kosárhálóval” úgy, hogy a háló szája folyásiránnyal ellenkező irányba néz. A halászához két ember kell. Egyik a hálót kezeli, másik riasztja a halakat. A halak folyásiránnyal ellenkező irányba szoktak menekülni és így a hálóba kerülnek. — Fogarassi Sándor, ref. tisztviselő, 1921. Balázsfalva.

597. A „kosárháló” Zalában is ismert, ahol mogyoróvesszőből fonják. Tavasszal dolgoznak vele, amikor a „csuka megindul”. Katlanok száját zárják el a „kosárhálóval”, aztán a megriasztott halak a hálóba kerülnek. — Madarász István, rk. fm. 1923, Szentgyörgyvölgy, Zala m.

598. „Bokrozóhálóval” a Zalában halásznak a vöcköndiek, amikor zavaros a víz. Nagy halat nemigen lehet ezzel fogni, mert az „nem ül ki a partra”. — Iván Kálmán, rk. fm. 1923. Vöckönd, Zala m.

599. „Amikor beáll a Maros, szelelőket csinálnak a jégen.” Ezeket egy darabig nyugton hagyják, aztán szép csendesesen odamennek, és a „merítőkosarat” nyugodtan a vízbe eresztik, és a „levegőző halakból fognak”. A merítőkosár elbeszélése szerint a balatoni „szákkal” azonos, nyeles merítőháló. — Sata Mihály, rk. villanyszerelő, 1923. Pécska, Arad m.

600. „Szapuka” a csónakban használt vízmerő edény neve. Rendszeren deszka a két oldala és vége, alja bádóg. — Horváth Imre, rk. vasutas, 1909. Akali.

601. „Császárponty” a tükörponty neve, „fűrészhál” a sügér. Ismeri még a „göbihalat” és a „fűzihalat” is, de ezeket leírása alapján nem lehetett azonosítani. — Iván Kálmán, rk. fm. 1923. Vöckönd, Zala m.

602. Ha másodgyümölcsöt hoz a fa, hosszú tél várható. — Füleky Benedek, rk. fm. 1923. Gyöngyösolymos, Heves m.

603. Ha Katalinkor megszólal a pacsirta, bő termés és korai nyár várható. — Somogyi Károly, ev. őrmester, 1921. Békéscsaba.

604. Ha gyertyaszentelő napján „megcseppen, gyenge termés lesz. Ez igaz is, mi is tapasztaltuk!” — Fekete István, rk. fm. 1923. Csiklázárfalva, Csik m.

605. Ha nagyon korán vagy nagyon későn dörög az ég, jó termés várható. — Horváth Imre, rk. fm. 1923. Hegykő, Sopron m.

606. Sok a piros virágú vadlóher, árvíz lesz. Ha sok a fehér virágú, jó termés várható. — Urbán József, ref. fm. 1923. Abara.

607. Ha kora tavasszal telehordja az árkot a szél, jó termés várható. — Berkes Béla, rk. fm. 1923. Tiszapolgár, Szabolcs m.

608. Ha „kopasz” a tél, nem lesz jó termés. Ha „erős tél van”, jó termés várható. — Bálint Jenő, rk. fm. 1923. Csiklázárfalva, Csik m.

609. Ha Mátyás napján „megcseppen az eszterje”, későre lesz tavasz. — Bálint Jenő, rk. fm. 1923. Csiklázárfalva, Csik m.

610. Ha üstökös jelenik meg, dögvész vagy háború lesz. — Urbán József, ref. fm. 1923. Abara.

611. Feljegyzik, hogy december 24 után, 12 napon át milyen az időjárás. December 25 januárnak felel meg, a következő nap februárnak stb. Így előre lehet az időjárásra következtetni. „Ezt magam is tapasztaltam, de így is van!” — Rokay Alajos, rk. fm. 1923. Gyergyócsomafalva.

612. „Későn gyün a tél, későn megy el, szokták mondani.” — Lukács Gyula, rk. fm. 1923. Budafa, Zala m.

613. Aki az első hóban megmosakszik, nem lesz szeplős. — Fülöp Gyula, postatiszt, Cegléd.

614. Amikor tavasszal a gyerekek meglátják az első fecskét, így kiabálnak: „Fecskét látok, szeplőt hánynak”. — Madarász István, rk. fm. 1923. Szentgyörgyvölgy, Zala m.

615. Tavasszal, amikor az első gólya megjelenik, „azzal tartják a régiek”, aki ülve látja, egész évben lusta lesz, aki állva, az friss. — Berkes Béla, rk. fm. 1923. Tiszapolgár.

616. Ameddig gyertyaszentelőkor besüt a nap, addig hordja be „företeg” hóval a házat. — Horváth József, rk. fm. 1910. Karmacs.

617. Ha gyertyaszentelőkor süt a nap, a medve visszamegy a barlangjába, mert nincs még vége

a télnek. — Gubányi Imre, rk. fm. 1923. Solt-szentimre.

618. Amint a Hold telik, nő a hideg is, leg-hidegebb holdtöltekor van. A Holddal együtt fokozatosan csökkenik a hideg is. — Lukács Gyula, rk. fm. 1923. Budafa, Zala m.

619. Amikor meglátja valaki az „újholdat” és azt akarja, hogy abban a hónapban pénze legyen, gyorsan mutasson valami pénzt a holdnak. — Miklóssy István, rk. tisztviselő, 1919. Brassó.

620. Tavasszal az első mennydörgéskor meg kell a földön hempergőzni, akkor nem lesz beteg az ember. — Csizmadia Ferenc, rk. tanító, 1920. Nagykanizsa.

621. Tavasszal, az első mennydörgéskor, aki nem akar hátfájásban megbetegedni, az feküdjön hanyatt a földön, vagy vesse hátát a falnak. — Miklóssy István, rk. tisztviselő, 1919. Brassó.

622. „Az öregek azt szokták mondani, ha Szent György-nap előtt megdördül az ég, jó nyár van”. — Darabos József, Hort.

623. Ahány nappal Szent György-nap előtt szólnak meg a békák, annyi napig lesz hideg Szent György-nap után. — Büki László, rk. fm. 1923. Vaspör, Zala m.

624. Villám elviszi az „üvegmelegyet”. — Gubányi Imre, rk. fm. 1923. Solt-szentimre.

625. Kemendolláron, a „kemendi kápolnában” van egy harang, amellyel soha nem harangoztak halottra, csak „zivatar elé”. „Sok zivatart megszüntetett már!” Iván Kálmán, rk. fm. 1923. Vöckönd, Zala m.

626. Jégeső ellen a sütőlapátot dobják ki az udvarra, vagy a fejszét belevágják az „ereszet-be”. „Ráolvassnak a zivatarra”, hogy azonban ez hogy történik, nem tudja, mert az öregasszonyok, akik csinálják, nem mondják meg. — Sata Mihály, rk. villanszerelő, 1923. Pécska, Arad m.

627. Amikor vihar jön, kidobják a nagyfejszét az udvarra, és kint is hagyják, amíg el nem múlik a vihar veszélye. A fejszét a konyhaajtó előtt a földbe is szokták vágni. — Vaskuti József, rk. tisztviselő, 1922, Palin, Zala m.

628. Amikor jégveréstől félnék, húznak egy keresztet a földön, és közepébe belevágják a fejszét. — Szöcs János, rk. cipész, 1923, Torja, Háromszék m.

629. „Vihar ellen asztalt fordítanak fel vagy gyertyát gyűjtanak”. — Nyilas Ferenc, rk. fm. 1923, Gyöngyössajó.

630. Villámlás ellen szentelt gyertyát gyűjtanak, hogy bele ne csapjon a házba az „isten-nyila”. — Dobos József, rk. tisztviselő, 1922, Szolnok.

631. A „matatóménkü” nem gyűjt, csak rombol. A „tüzesménkü” az a villámcsapás, ami gyűjt is. — Ambrus István, rk. szabó, 1923, Gyergyócsomafalva.

632. „Üdö ellen” szentelt gyertyát gyűjtanak, és imádkoznak mellette. — Katona Ferenc, rk. fm. 1923, Andrásfalva, Románia.

633. A „szentüttcsontot” égháborúkor tűzbe vetik, akkor nem lesz jég. — Nagy Lajos, rk. fm. 1923, Nemesapáti, Zala m.

634. „Szentótt lapickacsontot” meg a „szentótt gyertyát” jégverés ellen szokták tenni a „pitar-

ba”. — Lőrinc György, rk. fm. 1923, Babosdöbréte, Zala m.

635. Szárazság esetében téglát lopnak a téglagyárból, és azt, amikor senki nem látja, a kútba dobják. Cserépedényt is szoktak kútba vetni hasonló célból. — Katona Ferenc, rk. fm. 1923, Andrásfalva, Románia.

636. Asszony hajtja a lovat, eső lesz. — Zala József, rk. tanító, 1918, Mosdós, Somogy m.

637. Általában azt tartják, „asszony hajtja a lovat, eső lesz”. Ezért aztán nagy szárazság idején asszonyok hajtának. — Vaskuti József, rk. tisztviselő, 1922, Palin, Zala m.

638. Ha Medárd napján esik, negyven napig esik még. — Horváth Imre, rk. vasutas, 1909, Akali.

639. A „Firtus lova” megmutatja az időt. Ha homályosan látszik, eső lesz. — Ciffra István, rk. fm. 1923, Csókfalva.

640. „Nap ollan pillangósan nyukszik, másnap szél lesz”. „Bárános felhőkkel nyukszik, két-három nap múlva eső lesz”. — Horváth József, rk. fm. 1910, Karmacs.

641. Vörösen nyugszik le a Nap, másnap szél lesz. — Urbán József, ref. fm. 1923, Abara.

642. Ha Péter-Pál napja után megszólal a kakuk, sok eső várható. — Somogyi Károly, ev. örmester, 1921, Békéscsaba.

643. Ha nagypénteken esik az eső, szárazság várható. — Kiss István, rk. vincellér, 1923, Hegyesd.

644. „A zászpát étöszernek használják. Ha ennek a szára tempe marad, a következő évben szárazság lesz”. — Veress Miklós, unitárius, fm. 1923, Vargyas, Udvarhely m.

RONTÓ LÉNYEK -A HIEDELMEKBEN

645. „Az ilyen rosszfajta asszonyok ma már leginkább kihaltak, esetleg a rokonságból tudják még páran a tudományt!” — Sulák István, rk. fm. 1923, Sur, Veszprém m.

646. Kemenden (Kemendollár) meghalt „Sablyán Miska, aki boszorkány volt”. Amikor kivített koporsóját az udvarra, bár az égen alig volt tenyérnyi felhőcske, olyan „csattogás” támadt, hogy az emberek beszaladtak a házba. A koporsót alig merték megfogni, mert a felhő egész a temetőig kísérte. Amikor a sirt behantolták, a villám belecsapott a temető árkába. — Iván Kálmán, rk. fm. 1923, Vöckönd.

647. Volt egy öregasszony, aki hetekig haldoklott, mert addig nem tudott meghalni, míg az „urat” át nem adta másnak. Végül sikerült egy szegény asszonyt találnia, aki „kosztra elfogadta az urat”. Ez a család csak később tudta meg, hogy milyen kosztost is kapott. Menekültek is előle, de bárhova mentek, az „úr” nyomon követte őket. Az asszony lányai szolgálni mentek, de sehol sem túrték őket sokáig, mert „éjfélkor mindig csörömpöltek a tányérok!” — Sulák István, rk. fm. 1923, Sur, Veszprém m.

648. Egy pásztor annyira beletanult a boszorkányságba, „hogy amikor eljött az idő, mennie

kellett, nem tudott megmaradni!" Jóságokat gyógyított ki, de el is tudta őket rontani. Elbeszélő édesapjának volt két szép, „riska ökre". Az egyiknek úgy bedagadt a torka, hogy nem tudott enni. Az állatorvos nem tudott segíteni rajta, és attól kellett már tartani, hogy az ökör megdöglik. Elhívták a pásztort. Ez azt mondta, vegyenek 1 m gyołcsot és egy új fazekat. Mikor ezek megvoltak, tejet és vizet kért, ezeket összevegyítette és az új „csuporban" feltette forni. Ekkor mindenkét kiküldött a szobából. Később kijött ő is, és a gyołcsot a csupor tartalmába mártva, azzal az ökör torkát kimosta. „Az ökör egy hét múlva evett!" — Tóth Gyula, fm. 1923, Béz, Ung megye.

649. A szerelmes nő, ha a boszorkány, paripa képében megy szerelmesének lakására. Az valami erőnek engedve kimegy, és felül a lóra. Csak reggel tud leszállni róla, de addigra a sok lovaglás annyira összetöri, hogy aznap dolgozni nem tud. Előfordult az is, hogy megfogták a lovat és megpatkolták. Másnap valamelyik fehérnép kezén-lában patkó volt. — Árva Ferenc, rk. kéményseprősegéd, 1923, Szeged.

650. Nagyanyja bátyja agyonvert egy legényt. Egyszer mikor ment haza, az udvarukban egy disznót talált, amelyik szét akarta szedni. Egy kapát fogott, és alaposan megverte a disznót. Áldozata anyját másnap kékre-zöldre verve látták. — Vargha András, rk. fm. 1923, Szurdokpüspöki.

651. Kunszentmárton melletti Istvánházán lakott egy nagyon zsugori ember, aki a koldus által kért kenyeret annak szeme láttára a disznóknak dobta. Erre a koldus megátkozta: „Ne tudjon másból enni, mint a disznók vályújából!" A fősvény az átok után csakhamar meghalt. Halála után egy hónapig minden etetésnél eggyel több disznó evett, de mire behajtották őket, a felesleg mindig eltűnt. — Bokor Ferenc, rk. gyári munkás, 1913, Salgótarján.

652. Elbeszélő nagyanyja bábaasszony volt. Ő mesélte, hogy egyszer egy nagy fekete kutya igen megkergette. Amikor végre haza tudott menekülni, a kutya kétlábra állva bámult be az ablakon. — Vargha András, rk. fm. 1923, Szurdokpüspöki.

653. Özv. Tüher Lajosné letenyei lakos így mondta el lidércnyomását: „haragba keveredett egy öregasszonnyal. Ennek megtörténte után éjjel mindig arra ébredt fel, hogy nagyon nyomja valami a mellét, nem kap levegőt és majdnem megfullad. Egyik éjjel, amint kifulladás felriad, egy nagy fekete macskát látott leugrani az ágyáról. Másnap este az ablakba, amelyen át a macska elmenekült, úrnapi sátorból szakított virágot tett. Többet nem tapasztalta a fulladást". — Csizmadia Ferenc, rk. tanító, 1920, Nagykanizsa.

654. Ha macska keresztezi az ember útját, nem lesz szerencséje. — Fülöp János, ref. cipész, 1923, Pápa, Háromszék m.

655. Macska vagy nyúl fut át az ember előtt, szerencsétlenség éri. — Imrich István, rk. köműves, 1919, Perecs, Borsod m.

656. Macska vagy nyúl keresztezi az ember útját, nem lesz szerencséje. — Katona Ferenc, rk. fm. 1923, Andrásfalva, Románia.

657. Macska vagy nyúl fut át az ember előtt, szerencsétlenséget jelent. — Miklóssy István, rk. tisztviselő, 1919, Brassó.

658. Ha macska vagy nyúl vagy „vadállat" keresztezi az utat, az utasnak nem lesz szerencséje! — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

659. Ha fekete macska vagy varangyosbéka keresztezi az ember útját, nem lesz szerencséje. — Csizmadia Ferenc, rk. tanító, 1920, Nagykanizsa.

660. Valaki előtt nyúl szalad át, „elvitte a szerencsét", szokták mondani. Ha balról jobbra szalad, talán meghozta a szerencsét, de ellenkező irány esetén biztosan elvitte. — Berkes Béla, rk. fm. 1923, Tiszapolgár, Szabolcs m.

661. Fekete macskával álmodni „irigy, haragos embert jelent". — Fülöp Gyula, ref. cipész, 1923, Pápa, Háromszék m.

662. Két barát kerékpáron ment haza. Egy útkereszteződésnél az egyik kerékpár elromlott. Amint javították, egy nagy fekete macska ugrott rá az egyiknek a hátára. A másik egy karóval meg akarta ütni a macskát, de a barátját találta el. Ekkor meg az ő hátára pattant a macska és a másik akarta megütni. Végül úgy megverték egymást, hogy haza sem tudtak menni. — Szikóy Géza, ref. tisztviselő, 1919, Nemti, Nógrád m.

663. „A hegyben lakott egy öreg ember, akinek volt egy babonáskönyve". Az elbeszélő nagyapja ettől akart tanulni, mert ez az ember annyira öreg volt, hogy „nem folytathatta a mesterségét". „Mondta az öreg a nagyapámnak, vigyázzon, mert a hegykapuban rettentő sok nyulat fog találni, de azoktól ne ijedjen meg!" A nagyapja azonban úgy megjijedt az öreg által beígért nyulaktól, hogy nem mert elmenni az öreghez. — Iván Kálmán, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

664. Az embernek néha éjszakánként „meg szokott kövesedni a melle". Azt tartják, ilyenkor „a boszorkány szopja". Ez ellen fokhagymakoszorút akasztanak a nyakába. — Sata Mihály, rk. villanyszerelő, 1923, Pécska, Arad m.

665. Az elbeszélőnek panaszkodott az egyik barátja, hogy a „boszorkány szopja a mellét". Az elbeszélővel egyidős földműves mutatta is a bal mellét, amely meg volt dagadva. Azt a tanácsot kapta akkor a barátja, aki másoknak is panaszkodott, hogy fokhagymával dörzsölje be a mellbimbó környékét. Így tett és meggyógyult. — Szikóy Géza, ref. tisztviselő, 1919, Nemti, Nógrád m.

666. Olyan emberről is hallott az elbeszélő, aki azt tartotta, hogy „öt boszorkányok szopják". Az ilyen embernek a bal vagy jobb mellbimbója meg van dagadva, mint a nőknek. — Berkes Béla, rk. fm. 1923, Tiszapolgár.

667. Szomszédék tehenének elapadt a teje. Ekkor azt a tanácsot kapták, hogy vizes lepedővel takarják le a tehenet, „aztán egy suta emberrel veressék a tehenet, de úgy üsse, ahogy csak bírja". Ezt meg is tették. Egyszer csak szalad ám „Gyulay néinek az ura", hogy megtéríti a kárt, csak tovább „ne verjék a tehenet, mert agyonverik a feleségét". — Farkas Árpád, rk. fm. 1923, Szamosangyalos.

668. Elbeszélő dédanyja mesélte, hogy a bölöni (Háromszék m.) boszorkányok úgy fejik meg a tehenet, hogy a „kapufélfába fejszét vágna, és a fejszenyelet fejik meg”. „Mikor észreveszik, hogy a tehen elveszti a tejét, megvesszőzik. Az ütések nem a tehen, hanem a boszorkány érzi.” Addig kell a tehenet verni, míg a boszorkány vissza nem hozza a tejet. Dédnagyanyja is így járt. Amint verte a tehenet, egy haragosa, egy öregasszony rohant be: Asszony, hagyd abba, visszahozom a tejet!”. — Miklóssy István, rk. tisztviselő, 1919, Brassó.

669. Észrevették, hogy a tehenek reggelre mindig üres volt a tőgye, és nem ad tejet. A szomszédban lakó öregasszonyra gyanakodtak, akivel nagy volt a harag. A gazda meg a fia elhatározták, hogy végére járnak a dolognak. Vasvillával meg lapáttal felfegyverkezve elbújtak este az istállóban. Egyszer csak azt vették észre, hogy egy nagy fekete macska jött be az ablakon, és elkezdte a tehenet szopni. Erre a két férfi nekiesett a macskának, és mire az el tudott menekülni, irgalmatlanul elverték. Másnap hallották ám, hogy a szomszédasszony beteg. Látogatói mesélték, hogy kékre-zöldre verve fekszik az ágyban. Kukoricafosztáskor hallotta. — Csizmadia Ferenc, rk. tanító, 1920, Nagykanizsán.

670. „Régen voltak, akik meg tudták fejni a kapusast, és ezzel elvitték a tehen tejét.” — Veress Miklós, unitárius, fm. 1923, Vargyas, Udvarhely m.

671. Egy szomszéd falusi ember lakodalomba érkezett. Amikor hajnalban kiment az istállóba bekötött lovát megnézni „látja ám, hogy egy boszorkány béka képében feji a tehenet. Amíg a boszorkány nem végzett a fejéssel, nem tudott megmozdulni!” — Tóth Gyula, Bézs.

672. Volt két juhász, akik versenyeztek egymással. Erre az egyik beállt boszorkánynak. Ez aztán meg tudta gyógyítani a beteg állatokat. Tehéntől a tejet is el tudta venni. „A boszorkány békává változik, mikor elveszi a tehen tejét. Dédnagyapám keresztülszúrta a békát vellájával az istállóban. Másnap hallották ám, hogy egy öregasszonyt keresztülszúrt valaki.” — Tóth Gyula, fm. 1923, Bézs, Ung m.

673. Egyszer felébredt az elbeszélő, és hallja ám, hogy fejik az egyik tehenet és a „zséterbe suhog a tej”. Felkelt, felcsavarta a lámpát, mire azonban a fejés megszűnt. Reggel az egyik tehen csak ½ l tejet adott! Többet nem fordult a dolog elő, mert jelentette a dolgot a tehenesgazdának, aki „kiseprűzte a boszorkányt”. Ez abban állott, hogy vett egy vadonatúj seprőt, ezzel kiseperte az ajtók közét, valamit morgott, majd a seprővel megverte az ajtókat. — Sulák István, rk. tehenes, 1923, Sur, Veszprém megye.

674. Az elbeszélő ismert egy asszonyt, akinek két kis „görhes” tehene volt, öklömnyi tőgyekkel. „Annyi tejet-vajat hordott mégis a piacra, hogy az csuda”. — Sulák István, rk. tehenes, 1923, Sur, Veszprém megye.

675. Az öregek azt tartják, bal kézbe vett „gatyamadzaggal” hurkot lehet vetni a boszorkány nyakára. Boszorkányok általában állatok képében szoktak megjeleni. Egyszer éjjel 12 órakor egy

sárga csikót láttak nyerítve az utcán szaladgálni. Elbeszélő nagyapja „bal kézzel visszajáról” hurkot vetett gatyamadzagával a nyakába. A csikót megpatkolták. Reggel sült csak ki, hogy egy vén asszonyt patkoltak meg. — Berkes Béla, rk. fm. 1923, Tiszapolgár, Szabolcs m.

676. Legénykorában egyik cimborájával ment haza az elbeszélő. „A zsidó ajtajában egy akkora kakas állt, mint egy birka! Oklömnyi, tűzben égő szemei voltak. Felkattantottam az öngyújtómat, pont 12 volt az idő! Volt nálam egy jó bot, meg is akartam ütni a kakast, de a barátom nem engedte!” Az ui. a helyzet, hogy az ilyen lényeket „kézű” (visszajáról) meg lehet ütni, de ha valaki „kézre” (rendesen) akarja megcsapni, „ugyan csak kibabrálnak vele”. Sulák István, rk. fm. 1923, Sur, Veszprém megye.

677. Ha tavasszal keresztet festenek mésszel a kapukra, akkor a boszorkányok kerülnek a házat, és nem viszik el a tehen tejét. — Szakács János, rek. lakatos, 1923, Székelypetőfalva, Háromszék megye.

678. Lókoponyát kell tenni az istállóba, hogy az ördög a ló sörényét „ne bontsa össze”. Ha mégis „összebontotta”, bal kézzel kell kibontani, és többet nem bántja. — Szakács János, rk. lakatos, 1923, Székelypetőfalva, Háromszék m.

679. Elbeszélő szőlőbeli szomszédja a Szalacs-kai-hegyen úgy ötven év előtt ló- és kecskekoponyát szokott a szőlőkarókra feltűzni. Ennek okát nem tudja. „Kiment a divatból” tette még hozzá. — Nyers Károly rk. fm. 1897, Nagyberki.

680. Elbeszélő édesanyjától hallotta, hogy a múlt világháború idején, mikor a férfiak nem voltak otthon, az asszonyok igen féltek éjjelente a boszorkányoktól. Hogy ezek be ne tudjanak a lakásba menni, az ajtók kulcslyukai elé seprüket állítottak. — Füleki Benedek, rk. fm. 1923, Gyöngyössolymos.

681. Vannak, akik bizonyos jelek alapján észreveszik a boszorkányt, és meg tudják fogni. Két gyertyát szalaggal kereszt alakban összekötnek. Éjjel 12 és 1 óra közt meggyújtják ezeket a gyertyákat, aztán „pendel”-ből (alsósöknya) kivett „kötővel” bekötik a kilincset, a seprőt meg keresztbe teszik a küszöbön. „Így aztán a boszorkány nem tud kimenni a szobából”. — Dobi Géza, rk. fm. 1923, Atkár, Heves m.

682. Ha valakihez boszorkány jár, akkor belülről az ajtót seprővel betámasztják, ami azt eredményezni, hogy a boszorkány nem tud kimenni. A seprőt „visszakézzel” kell odaállítani. — Gál János, rk. fm. 1923, Atkár, Heves m.

683. A boszorkányok „befonják” a lovak vagy tehenek „haját”. Az ilyen állat reggelre annyira fáradt, hogy munkára alig használható. Ez ellen úgy védekeznek, hogy keresztet szegeznek eléje a falra. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

684. A szobába került boszorkányt a baltával vállon át hátravagdalva, a sarokba lehet szorítani. — Fülöp Gyula, Cegléd.

685. Ha valami babonás szokást elvégzett valaki, nem szabad elárulnia, mert hatását veszti a cselekmény. Ezt az édesanyjától hallotta. — Ésik Zoltán, ev. tanár, 1919. Tiszamagyarós.

686. Ha valaki valamilyen babonát elmond valakinek, többet nem tudja azt megcsinálni. — Iván Kálmán, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

687. A lidérc sokféle alakban jelenik meg. Van, amikor világító fény, máskor meg jegenyefa nagyságú lólábú árnyék, amelynek emberi alakja van. Jelentkezhet fekete kutya képében is. Snidár bácsi (Rózsa u. 20.) mesélte el, hogy a Somogy-szentmiklós határban fekvő szentgyörgyvári hegyről jött egyszer haza. Feltűnt neki, hogy a lovai szokatlanul nyugtalanok. Egyszer hátratekintve észrevette ő is a lovak félnétségének okát. Három óriási lólábú árnyék követte a kocsit. Erre ő habosra hajtotta a lovakat, de az árnyak csak a szélső háznál maradtak el. Máskor meg a hegyről jövet lámpa alakú fényeket látott a réten imbolyogni. Ezek azonban félnek az emberektől, tehát nem veszélyesek. — Csizmadia Ferenc, rk. tanító, 1920. Nagykanizsa.

688. A „rarásik” vagy „ludvérc” nem más, mint egy rossz asszony, „aki seprűn lovagol és a kéményen át jár haza”. „Olyan, mint egy nyomórúdforma tüzes stráf.” — Sulák István, rk. fm. 1923, Sur, Veszprém megye.

689. „Lidérc” este repül a levegőben. Tüzes, olyan, mint egy lámpa. — Katona Ferenc, rk. fm. 1923, Andrásfalva, Románia.

690. Fekete tyúk tojását hón alatt kell kikölni. A kikelt „ludvérc” gazdája minden kívánságát teljesíti. Amikor meg akarnak szabadulni tőle, azt mondják neki „hozz egy kötél vizet!” Ezt nem tudja teljesíteni és eltűnik. — Markos András, rk. tanító, Szőregen hallotta. Lakik: Magyarcsanakdon.

691. Balázs Imrének mesélte dédnagyanyja, aki 1942-ben 92 éves korában halt meg: „Kendermagos csirketyúk” első tojását láb között, vagy hón alatt ki kell kölni. Aki ezt meg tudja tenni, annak a kikelt „lidérc” minden kívánságát teljesíti. „A lidérc egy madár”. Volt egy öregasszony, aki ki tudta kölni a lidércet. Annyira meggazdagodott, hogy már azt sem tudta, mit kívánjon a lidércről. „Horgyál lószart”, adta ki ekkor a lidércnek. „Erre a lidérc úgy megrakta reggelre az ajtót, hogy nem lehetett kinyitani”. — Balázs Imre, ref. fm. 1923, Ungtarnóc, Ung m.

692. A „lidércről” csak annyit tud, hogy az valami „csirke féle, amelyik karácsonykor szokott bevászorogni”. — Szuholdi Miklós, rk. fm. 1923, Vivitány, Zemplén m.

693. „A lidérc a hón alá fogott tojásból hét hét után kel ki.” — Vilázs János, ref. fm. 1923. Abara.

694. A „lidérc” „egy gyűjtő állat, ami nem más, mint egy fekete kakas”. Fekete tyúk első tojását hón alatt kell kikölni. A lidérc gazdája minden kívánságát teljesíti, „de folyton foglalkoztatni kell”. Nagyanyja mesélte, hogy volt egy ember, akinek volt lidérce. Egyszer nem tudott már mást mondani neki, hát azt mondta „horgyál szart!” Reggelre nem tudtak a házból kijönni, úgy körülhordta azt. — Szegedi András, ref. fm. 1923. Hermányszeg, Szatmár megye.

695. „Nyomásfény” a lidérc. — Ésik Zoltán, ev. tanár, 1919. Tiszamagyarós.

696. Az éjszaka látható, általában lidércnek

nevezett mozgó fényt „indzellér”-nek hívják. Azt tartják, hogy bűnös mérnökök lelkei ezek, akik éjszakánként csörömpölve húzzák a mérőláncot, és mérik újra a szegények földjeit. — Balázs Imre, ref. fm. 1923. Ungtarnóc.

697. „A gyertyás” valami mérnök volt, aki életében sokat csalt. Azóta minden éjjel a határt méri mécsvilágnál. A nép megszokta és nem fél tőle. — Szuholdi Miklós, rk. fm. 1923. Vivitány.

698. „A nyirág ludvércet üzni jó!” — Tóth Pál, rk. fm. Csatár.

699. Kint a „mezőn” belesapott a villám egy „pusztába”, amelyben több ember bentégett. Innét minden este egy „mécs” indult ki, és járta a pusztákat. Ahová bement, az állatok olyan nyugtalanok lettek, majd megbolondultak. Egy „aggastyán legény” elhatározta, megnézi mi a „mécs”? Lóhátton üldözőbe vette, és annyira megközelítette, hogy rá tudott lőni. Ekkor valami úgy megrázta, hogy leesett a lóról, a ló meg elszaladt. Másnap gyalog indult el a legény, és lesben állt, amerre a „mécs” szokott járni. Ekkor 15 olyan parázs vette körül, mint a pipa tüze. Ezek közül csak akkor tudott szabadulni, mikor keresztet vetett. — Sata Mihály, rk. villanyszerelő, 1923. Pécska, Arad m.

700. Aki erőszakos halállal hal meg, annak a lelke addig nem szabadul a „tisztítóhelyről”, amíg valakit meg nem ijesztett. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923. Gyergyócsomafalva.

701. Hízó disznójuk, amikor a legszebb volt, mindig megdöglött. Ugyanekkor a tyúkok is dögöltek. Azt mondták az emberek, „az ördög szállta meg a házat”. Valakit megöltek ott, annak a szelleme kísért. Ezen aztán házszeneléssel, amit a pap végzett, segítettek. Nagyanyjától hallotta az elbeszélő, aki Bölönben élt. — Miklóssy István, rk. tisztviselő, 1919. Brassó.

702. Volt Vöcköndön egy gazdag házaspár, Kósa Ferencék. Hogy a birtok egyben maradjon, az asszonyt rávette az ura, hogy csak egy gyerekük szülessen, pedig több is akart, de azokat „ecsináták”. Az asszony vénségére megzavarodott, és folyton azt kiabálta: „elvisz az ördög!” Egyszer minden ujját egyenként leharapta. Amikor az utolsóval is végzett, kiszólt az urának: „Éz temiattad volt, Feri!” Ekkor meghalt. Akik a koporsóját vitték ki a temetőbe, meg mertek rá esküdni, hogy „valósággal elvitte testét az ördög, olyan könnyű volt a koporsó. A pap fel is akarta ásatni a sírját”. — Iván Kálmán, rk. fm. 1923. Vöckönd, Zala m.

703. Szénáért ment egy gazda. Egyszer egy ember kéretőzött fel a kocsijára. Beszélgetni kezdtek. Beszéd közben azt mondta a gazda: „Bár Isten megtartaná az időt, hogy egy kicsi rendet össze tudnék gyűjteni!” Isten nevének hallatán az idegen „tüzes alakban eltűnt”. — Szilveszter Antal, rk. fm. 1923. Gyergyófalva.

704. A pap, tanító és orvos fogadtak, hogy ki mer éjfélkor szöget verni egy keresztbe! Az orvos „állta a fogadást”. A sötétben be is verte a szöget, de nem vette észre, hogy a kabátját is odaszögezte. Amikor el akart jönni és nem tudott, ijedtében meghalt. — Fülöp Gyula, ref. cipész, 1923. Páva, Háromszék m.

705. A béresek fogadtak, hogy ki mer éjfélkor megmaradni a keresztúton. A fogadást tartó legény kört húzott és abba állt bele, mert az elgondolása szerint minden bajtól megóvta. Éjfélkor arra ment az intéző négyes fogattal. A legény nem akart kiugrani a körből, mert úgy gondolta, ha a körből kilép, meghal. Az intéző kocsiját is valami ártó hatalom mesterkedésének tartotta, és nem földi járműnek. Reggel összetörve találták meg. Kórházba kellett vinni. — Orosz László, ref. fm. 1923. Tiszadada.

706. „Ha február 13-án éjfélkor kiáll valaki az útkereszteződésre, úgy megijed egy üres fehér gatyától, hogy ijedtében a szomszéd falu határáig szalad”. — Gutti Imre, rk. fm. 1923. Nagyút.

707. Mint az előző. — Tóth István, rk. fm. 1923. Nagyút.

708. A lazsnaki régi templomban van eltemetve egy Inkey báró, aki igen istentelen ember volt. Munkásaival rosszul bánt és még ünnepen is dolgoztatta őket. Egy Mária-ünnepen fát vágott az erdőn. Nevetett a munkások panaszára, és csúnyán káromkodott rájuk. Erre óriási hangyák rohanták meg, és eltemették, annyira ellepték a testét. A báró belehalt a marásukba. Eltemetése után egyszer felnyitották a koporsóját, és még azt is hangyával tele találták. — Vaskuti József, rk. tisztviselő, 1922. Palin, Zala m.

709. Elbeszélő 10 éves korában egy nyári napon elment fürdeni. Fürdés után hasonló korú barátjával hazafelé tartottak. Egyszer csak rövid füttyögetésekre lettek figyelmesek. A másik gyerek, egy cigányprimás fia vette észre a közelgő veszedelmet. „Te, ez a füttyölős kígyó!” Ekkor már látták is a karikaalakban feljűk guruló hatalmas kígyót. Futni kezdtek előle, de csak úgy menekültek meg, hogy egy kocsi felvette őket. — Szabó László, kereskedő, Kéthely Somogy m.

710. 1947. május 15-én mesélte Szabó László, hat középiskolát végzett budapesti kereskedő a reggeli munkaszünetben a következőket: Kéthelyen, Somogy megyében elkísért egy fiatal asszonyt a pincébe. Az asszony magával vitte kilenchnapos kisfiát is. A pincénél az asszony egy öreg fa ágára kötött nagykendőbe fektette a gyereket, majd az elbeszélőnek reggelit készített. Közben nem nagyon ügyeltek a gyerekre, csak a gyerek nyöszörgésére figyeltek fel. A kicsi arca kék volt, hasa, mint egy labda, fel volt puffadva. Szaladtak a beteg gyerekekkel az orvoshoz. Az orvos tudta, mi baja lehet a gyerekeknek. A szomszédból tejet hozatott, azt felforraltatta és egy mosdótálba öntve a földre helyezte. A beteg gyereket két lábánál fogva a gőzölgő tej fölé tartotta, fejfelé. Egyszer csak látták, hogy a gyerek száján egy karhosszú kígyó csúszik ki. „Ne segítsen az Isten haza, ha nem így volt!” tette hozzá.

711. Hadifoglyok munkaszünetben beszélgettek. Bódy János mondta el a következőket: Édesanyja elküldte csíkot szedni. Fogott is már jócskán, amikor egy karvastagságú példányt kapott el. Csak mikor az a kezéhez kapott, vette észre, hogy „tarajos csúszót” fogott meg. Undorodva eldobta. Mire hazaért, az ujjai és a keze feje alaposan megdagadt. Keze szára is dagadni kez-

dett. Mire kerékpáron átért a szomszéd faluban lakó orvoshoz, karja vállig meg volt már dagadva. Az orvos injekciót adott neki, orvosságot, és a „csipés” helyét felvágta, majd kiégette. Aztán a daganat apadni kezdett, de csak másnapra szűnt meg teljesen. — Bódy János, Szabolcsvörösmart.

712. Tóth István rk. pásztor, kb. 75 éves a „Homokgödörknél” legettetett, mikor az elbeszélő arra járt. Neki mesélte a pásztor, hogy mikor még gyerek volt, nemigen engedték őket erre a vidékre jönni. Azt vélték ugyanis, hogy ott egy hatalmas „Rézkígyó” él, amelyik olyan erős volt, hogy a legerősebb ember sem tudta agyonverni. Akkor volt a kígyó, hogy nagy disznókat evett meg, amelyeknek a csontját is meg szokták találni. Amikor többen összeálltak elpusztítására, a kígyó farkát a szájába vette, és mint a kerék, elgurult üldözői előtt. — Farkas Endre, ref. tanító, 1922. Csörnyeföld.

713. Elment egy legény kaszálni az Öregkő alá. Délben feküdt le aludni. Akkor a barlangból hatalmas kígyó csúszott elő, és rátekerözött a legényre, majd elkezdte a barlang felé vonszolni. A legény kiabálására elősiető emberek már csak a barlangból hallották a legény segélykiáltásait, de nem mertek utána menni. — Kovács Béla, újságíró, Tokod.

714. Akkor a kígyó élt egy pincében, hogy embereket tudott elnyelni. — Büki László, rk. fm. 1923. Vaspör, Zala m.

715. A kígyóktól nehéz elvenni a „követ”, amiből pedig drágakövet lehet csinálni. „Hitvány szekérekereket” kell elgurítani a kígyók mellett, azok üldözni kezdik azt, így elvehető a kő. — Sági János, rk. gazdasági alkalmazott, 1910. Nemesbükk.

716. Kígyócsipést „földiborzával” (földiszeder) kell megdörgölni. — Iván Kálmán, rk. fm. 1923. Vöckönd, Zala m.

717. „Aki foggal születik és kereszt van a melén, az garaboncás lesz”. Ennek aztán van egy kígyója, amelynek hét évig kell a tejet hordania. „Egy asszonynak született egy ilyen gyermeke, de meghalt, mert agyonütötték a kígyóját.” „A garaboncás viszi a zivatárokat.” — Gelencsér Lajos rk. fm. 1914. Rezi.

718. Elbeszélő nagyapja mesélte, hogy egyszer átszűrt vasvillával egy nagy békát. Utána három napig véres tejet adott a tehén. — Horváth Imre, rk. fm. 1923. Zalaszentgyörgy.

719. Az öregek szerint nem szabad békát megölni, mert „egy hétig nem lesz eső”. — Szuhodi Miklós, rk. fm. 1923. Vivitány, Zemplén m.

720. „A békákat meg lehet némitani.” Azt a sarat kell a „tókába” vetni, ami Szent György-nap előtt ragadt az ekére. — Büki László, rk. fm. 1923. Vaspör, Zala m.

RONTÁS — GYÓGYÍTÁS

721. „Az én apósom nem nézhet meg aprójószágot vagy kisgyereket, mert megbetegszene”. Ha valami állatot megnéz, „kalapot emel”. „Amikor hozzánk szokott gyünni, a gyerekeknek mindjárt odaadja a kalapját”. — Németh Sándor, rk. gazdasági alkalmazott, 1915, Keszthely.

722. Ha kisgyereket néz meg férfi, a gyerek fejébe teszi a kalapját „szemmel verés” ellen. — Horváth József, rk. fm. 1910, Karmacs.

723. Ha valaki tudja magáról, hogy szemmel megveri amit megnéz, mielőtt kisgyermeket vagy aprójóságot megnézne, megköpdösi őket. — Vaskuti József, rk. tisztviselő, 1922, Palin, Zala m.

724. Aki kisgyereket néz meg, „rontás ellen” megköpdösi azt. — Csizmadia Ferenc, rk. tanító, 1920. Nagykanizsa.

725. Elbeszélő nagyapja emlegette, hogy ismert egy nagyon öreg embert, aki igen értett az „igézethez”. Akire megharagudott, annak a mulatságban elszakadt a gatyamadzagja. Elbeszélő szerint abban az időben még bő szárú gatyában jártak. — Szuhodi Miklós, rk. fm. 1923, Zemplén m. Vivitány.

726. Mielőtt a látogatók elhagyják a szobát, ahol az újszülött van, egy fonalat tépnek ki a ruhájukból, ezt a földre vetik, és közben ezt mondják: „Nem kell sem a tejed, sem az álmod!” Vagyis nem akarják elvinni az anya tejét és az újszülött álmát. Ha a gyerek „volt már a templomban”, vagyis meg van már keresztelve, nem szokás már a fonáltépés. Elbeszélő külön kiemelte, hogy milyen nagy súlyt fektetnek náluk az asszonyok a szokásra. Őt még külön is figyelmeztették, mikor a keresztanya lányának kisfiát volt megnézni. — Rokay János, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

727. Mint az előző. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

728. Mint az előző. — Elekes Ferenc, Gyergyóújfalú.

729. Egyik rokona mesélte, hogy ő meg szokta rontani a kisgyermekeket. Ilyenkor nem tudnak aludni, izgatottak, lázasak. Ezt úgy tudja megakadályozni, hogy megfürdeti őket, aztán a bal kezébe fogott törölközővel megtörli őket. — Sata Mihály, rk. villanyszerelő, 1923, Pécska, Arad m.

730. „Az én öregem is rontásban vót. Egy szép fej vöröshagymát vett fel hatéves korában az utcán. 68 éves volt, amikor eltemettem, de a bal csipeje akkor is három likra fót még”. — Sági János, rk. gazd. alkalmazott, 1910, Nemesbükk.

731. Bármit talál az ember keresztúton, azt ne vegye fel, mert „rontást okoz”. Ha azonban 3 keresztet vet rá, nyugodtan felveheti. — Guti Imre, rk. fm. 1923, Nagyút.

732. Nagynénije felvett a keresztúton egy fésűt. Ettől kisebesedett a karja, „elgyógyult, meg újra kisebesült”. Orvoshoz is elmentek, de az nem tudta meggyógyítani. Erre aztán „javaszaszonyhoz” fordultak. Az azt mondta, vegyenek

egy cserépedényt és „újhód” vasárnapján hajnalban a legközelebbi folyóból vegyenek abba vizet, mossák meg ebben a sebet, aztán egy férfi egy kereszt előtt törje össze az edényt, és közben egyet káromkodjon. — Iván Kálmán, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

733. Régiek szerint a kelést pénzzel megkenik vagy ráteszik, és egy napig rajta hagyják. A pénzt aztán keresztúton eldobják, és aki a pénzt felveszi, arra megy át a kelés. — Szokták a kelést úgy is gyógyítani, hogy két kis fából keresztalakot készítenek, ezt betekerik azzal a ronggyal, amivel a kelés volt bekötve, aztán a keresztúton eldobják. Aki átlépi, arra ragad a kelés. — Berkes Béla, rk. fm. 1923, Tiszapolgár.

734. A kemendi „Sablyán az édesapám öccsét rontotta meg, mert az keresztúton a búzaföldjén”. Abban állt a rontás, hogy felfújódott, és még a kerítésbe kapaszkodva sem tudott menni. Az gyógyította meg, aki az előbbit. — Iván Kálmán, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

735. Elbeszélő bátyja júniusban megbetegedett. Az orvos szerint semmi baja nem volt, de napról napra gyengült. Végül már dolgozni sem tudott. Kórházba vitték, ahonnet mikor hazaszállították, alig élt már. Erre, bár alig bírt menni, elvezették Debrődre a „tudós emberhez”. Az azzal fogadta őket, hogy már majdnem későn jöttek, de még tud segíteni, és a beteg 3 nap múlva meg fog gyógyulni. „Úgy is lett.” — Guti Imre, rk. fm. 1923, Nagyút, Heves m.

736. Egy „lepedőscigány bejött nálunk”. Éppen ebédezett a család. „Gazd’ uram, itt valami el van ásva a ház tövében.” Elmondotta még a cigány, hogy addig ne várjanak szerencsét, amíg azt onnét ki nem veszik. Elbeszélő édesapjával fogatott egy kendermagos tyúkot. A gazdának bal kezében ezt a tyúkot kellett tartania, míg jobb kezével a cigányt fogni, aki a ház végénél ásni kezdett. Alig ásott a cigány, egy rongycsomót húzott elő, amiben valami „csontok és régi pénzek” voltak. — Csiky Sándor, ref. fm. 1923, Lőrincfalva, Marostorda m.

737. Ha az eladott tejet valami vizen viszik át, és az eladó ezt tudja, egy csipetnyi sót dob be a tejbe, hogy a „viz el ne vigye a tehén hasznát”. — Rokay János, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

738. Fügeden élt Lipe Julis, aki „tudós asszony” volt. Ehhez járt az elbeszélő édesanyja. Egyszer ismét elment ehhez a „tudós asszonyhoz”. Ez 1937-ben történt. A tudós asszony azzal fogadta, hogy Szűz Mária őrizte meg a férjét a haláltól. Otthon hallotta aztán az édesanyja, hogy az édesapja leesett a kazalról, a kazalvágó utána esett, de csodálatos módon nem esett baja. — Guti Imre, rk. fm. 1923, Nagyút, Heves m.

739. Aki „rontásban van”, éjfélkor „babákat” visz ki a keresztútra. Ez a „baba” fára tekert rongyból áll. Az úton haladónak nem szabad „a babákat” megszámolnia, vagy átlépnie, mert ráragad a betegség. — Sata Mihály, rk. villanyszerelő, 1923, Vöckönd, Pécska, Arad m.

740. Ha a lábbeli sarkában egy 1 db 1 fillérest helyeznek, „az illetőt nem tudják megrontani”. — Iván Kálmán, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

741. Ha valaki „megcsömörlik” vagy „megigéz-
zik” akkor mogyorófa abroncsból (fa háztartási
edények abroncsa régebben kettéhasított mogyo-
rófa volt) egy „csuporba” (plé- vagy porcelán
csésze, kb. 1 l úrtartalomig) tett vízbe 5 szem
„szenet” (parázs) vetnek, „vízvető imádság el-
mondása” közben. Onnét tudják meg, hogy igé-
zésről vagy csömörről van-e szó. A vízbe keresz-
tet vetnek és egy keveset itatnak belőle a be-
teggel is. Megkenik a beteg homlokát, és a mara-
dék vizet napnyugta után átloccsantják az utcán.
— Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsoma-
falva.

742. Nagyanya csinálta, hogy vizet vett, abba
imádság elmondása közben 3 szem paraszt ve-
tett, aztán loccsantott belőle a szoba négy sar-
kába, majd a beteg homlokára keresztet vetett, és
jól megdörzsölte ezt ezzel a vízzel, aztán három
kortyot nyeletett vele, „ezzel aztán feloldotta az
igézetet”. — Miklóssy István, rk. tisztviselő,
1919. Brassó.

743. Ha beteg valaki, a „tudós asszony” hideg
vízbe olmot önt, és az ólom alakjából következ-
tet aztán a betegségre. — Katona Ferenc, rk. fm.
1923. Andrásfalva, Románia.

744. Elbeszélő előadta, hogy 7 éves korában a
tehenőrző gyerekeket figyelte, akik tőköt sütöt-
tek, és várta, hátha kap ő is tőlük. Ekkor hátulról
megijesztette valaki. Ő szivbajos volt, és elájult.
Otthon megöntötték. Ez abból állt, hogy egy
fazék forrásban lévő vizet állítottak a fejére, és
ebbe valami ima elmondása közben viaszt öntöt-
tek. Az „örzögyerekek” elmondták később, hogy
egy asszony ment arra, „répalevelesért”, kezé-
ben három szál venyige volt. Ez dobta fejére a
kötényt és ijesztette meg. Ez a viaszban mind
szépen látszott. — Horváth József rk. fm. 1915.
Karmacs.

745. Kiskorában, amikor rosszul aludt vagy
sokat sírt, az öreganya teljesen hideg és kitisz-
tított kályhába be szokott gyújtani és ezzel a tűz-
zel vizet szokott melegíteni. A felmelegedett
vízbe 7 szem izzó paraszt vetett, aztán valami

ima mondása közben megmosta szemét, fülét, or-
rát és száját. — Szekeres Sándor, rk. tisztviselő,
1922. Soltvadkert.

746. Ha nagyon fejletlen és gyenge az újszű-
lött, nem viszik orvoshoz, hanem „megöntik”.
Ezt rendszeren a falu legöregebb asszonya végzi.
Az elbeszélőnek szomszédja volt bizonyos
Jakabfi Sára, aki közel 90 éves volt, amikor
meghalt. Ő szokta végezni a „megöntést”, így az
elbeszélő egyet-mást megfigyelhetett. A „megön-
tésért” baromfit, élelmet, ezt-azt szoktak Jakabfi
néninek vinni. A vénasszony „szenes vizet” ké-
szített. Ehhez esővizet használt fel. A „szenes
vízzel” meglocsolta a gyereket, és egy kortyot
meg is itatott vele. — Vaskuti József, rk. tiszt-
viselő, 1922. Palin, Zala m.

747. Akinek árpa van a szemén, azt szemközt
köpdösik. Elbeszélő emlékszik rá, hogy vele is
megcsinálta ezt egy öregasszony. — Szokolai
Miklós, rk. banktisztviselő, 1919. Szolnok.

748. Ha valakinek árpa van a szemén, hideg
vassal megnyomkodják és közben mondják: „Ár-
pa, én néked most a földet megszántom, elvetlek,
megboronállak, kikelsz, felnősz, mikor megérsz,
learatlak, kalangyába raklak, csűrömbé hordalak,
kicsépellek, malomba viszlek, kö között megöröl-
lek, lisztül hazaviszlek, teknőbe tötelek, meg-
kelesztelek, tésztát csinálók belőled, kenyérré
alakítalak, tüzes kemencébe teszlek, mikor meg-
sülsz, jóízűen megeszlek. Ptü-ptü (kettőt köpnek).
Legyen nagy lószar belőled!” — Rokay Alajos,
rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

749. Mint az előző. — Pálfi Sándor, Homoród-
almás, Udvarhely m.

750. A „fökényt” el szokták „küldeni”. Akinek
„fökény” van a testén, újhholdkor fél lábon ug-
rálva mondja:

„Új Hold Király
Vendégségbe hivattál
Nem mehettem el,

Fökényemet küldtem el!” Ezt háromszor egymás
után el kell mondani. — Farkas Endre, rk. tanító,
1919. Csörnyeföld.

КАРОЙ ШАГИ

ВЕНГЕРСКИЕ НАРОДНЫЕ ТРАДИЦИИ В СОЗНАНИИ СОЛДАТ ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ

После сообщений, напечатанных в предыдущих
номерах Известий Музеев, Области Веспрем, данная
публикация есть четвертая, заключительная часть
этнографического материала, касающегося венгров,
собранного во время второй мировой войны и в после-
дующем ее плену. Ныне выпущенный материал изучает
деревню и ее жизнь по воспоминаниям солдат и воен-
нопленных.

После суеверия кладоискательства, традиций, име-
ющихся в воспоминании прошлого, статья рассказы-
вает о правилах и обычаях деревенской общины. За
материалом, связанным с домом, домашними делами,
следуют сообщения о домашних промыслах, сельском
хозяйстве, животноводстве. За материалом рыболовст-
ва, погоды, следуют суеверия, связанные с портящими
существами, колдовством, лечением.